

MARKSİST DEVRİM TEORİSİ VE DEVRİM STRATEJİSİ – 1

ÖNSÖZ:

Bilindiği üzere, strateji sorununun iki alanı vardır. Birincisi, devrimin hedeflerini içeren, program ve program sorunlarıdır. İkincisi ise, bu hedefe ulaşmak için izlenecek yol, yani stratejik çizgi ve sorunlarıdır. Bunlara ittifak ilişkileri de eklemek mümkündür.

Dikkat edilirse ve tüm bu konularda devrimci sosyalizmin birikimine bakılırsa, devrimci sosyalizm tüm bu konularda, adeta her süreçte üst üste koyarak ciddi bir birikime sahip olduğu görülecektir. Kesintisiz Devrim I-II-III hem program hem de stratejik çizgi sorunlarında, Marksizm-Leninizm temelinde güçlü ve sağlam bir zemini ifade eder. Ama biz burada kalmadık; bu güçlü zemini geliştirdik, adeta üzerine bir şeyler katarak ilerledik. 3. Konferans Kararları, Şafak Yargılanamaz 1-2, Mahir ve Devrim ideolojik mücadele cephesinde teorik boşluğun giderilmesinde ilk yazılı belgeler olmuştur

Devrimci yenilenme sürecinde adeta bir alan “zayıf” kalmıştı; bu alan “stratejik çizgi” alanıydı. Biz, stratejik çizgimizi birikimiz üzerinden yeniden kurgularken, tüm bu deneylerle sıkı bağ kurmak zorundaydık. Çünkü devrimci sosyalizm, elbette bu topraklar üzerine basar ama tüm dünya devrimlerinin tarihsel deneylerini eleştirel ele alır, buradan beslenir. Tam da bu noktada, Kesintisiz Devrim I-II-III, “Marksist Devrim Teorisi ve Devrim Stratejisi” çalışmamız, strateji sorunlarını bir çok açıdan ele alan, dünya devrim deneyleriyle sıkı bağlar kuran çalışmalardır.

Ve son olarak, Stratejik çizgimizin pratik planda ilk adımlarının atıldığı ve işlerlik kazandığı içinden geçtiğimiz 4. bunalım döneminde, bu dönemin ilişki ve çelişkilerinin en şiddetli yaşandığı Türkiye, Kürdistan ve Ortadoğu'da bu çatışma ve çelişkilerin içinde yer alarak 4. bunalım döneminin devrimci pratiğinin teorize edildiği ve parti küllüyatımıza kazandırıldığı bildiriler- açıklamalar başlıklı broşürler- belgeler parti literatürümüzün kazanımlarıdır. ve süreç kesintisiz devrim yolunda ilerletilmektedir.

Eylül - 2018 | THKP-C/MLSPB

MARKSİST DEVRİM TEORİSİ VE DEVRİM STRATEJİSİ - 1

BİRİNCİ ANA BÖLÜM:

1. Kısım

KAVRAMSAL ÇERÇEVE, DEVRİM VE DEVRİM TEORİSİNİN TEMELLERİ

Önce Kısa Bir Hatırlatma ve Yöntem Sorunu

Marksist devrim teorisi ve devrimin stratejik çizgisi üzerine söz söylemeye başlamadan önce, 70'lerin başında Mahir Yoldaş tarafından ele alınmış bulunan bir yöntemsel soruna bugün yeniden dikkat çekmekte yarar var. Kesintisiz Devrim III.'ün sonlarına doğru bir yerde şöyle yazar Mahir Yoldaş: *“Bugüne kadar Türkiye solunda, strateji hep yanlış anlaşılmış, stratejik hedef ve stratejinin planı ile bizatihi stratejinin kendisi sürekli olarak karıştırılmıştır.”* (vurgu M. Çayan'a aittir)

Daha sonra, bir tanımla sözlerine devam eder: *“Stratejik hedef, bilindiği gibi, üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki temel çelişkinin ideolojik, politik, sosyal ve ekonomik çözüm platformudur.”*

Ve yine daha sonra, (anti-emperyalist, anti-oligarşik devrimin hedefleri üzerine bir özetlemenin ardından) *“stratejik hedefin tespiti ile sorun halledilmez”* diye devam eder: *“Stratejik hedef, devrimin başlıca darbesinin doğrultusunu tespit etmek işidir. Yani stratejik planın sadece bir kesimidir. Bu nedenle sorun, sadece stratejik hedefin doğru tespiti ile bitmez; temel, öncü ve ihtiyaçları da doğru tespit etmek gerekir.”*

Tam bu noktadan sonra Mahir Yoldaş, politikleşmiş askeri savaş stratejisi üzerine tezlerini özetler.

Mahir Yoldaş'ın böyle bir netleştirme ihtiyacı hissetmesinin kuşkusuz dönemin tartışmalarıyla ilgili bir yanı vardır. O süreçte çok yaygın olan, bugün de aslında pek değişmeksizin varlığını devam ettiren bir eğilim, *“devrim stratejisi”* kavramını salt bir *“ekonomi politik”* çalışması olarak gören, daha doğru bir deyişle stratejiyi, üretici güçler ve üretim ilişkileri üzerine ekonomik tahlillerin sıradan bir uzantısı olarak algılayan bir yaklaşıma sahiptir. Strateji kavramının bizzat kendisini ilerleyen bölümlerde özel olarak ele alacağız; ama şimdilik çok kısaca değinirsek, bu yanlış yaklaşım, ülkedeki üretim ilişkilerinin ne durumda olduğunu, üretici güçlerin gelişme seviyesini, sosyal sınıfların pozisyonlarını özetlemekte ve bundan sonrasını, deyim yerindeyse *“Allaha havale”* etmektedir.

Yani bu yaklaşım, gerekli sosyo-ekonomik tahlilleri yaparak toplumsal çelişkilerin çözümü bakımından hangi devrimci aşamada (sosyalist devrim, demokratik devrim, vb.) olunduğunu bir kez belirlediğinde, bundan sonrasını, yani bu çözümü gerçekleştirecek olan devrimin nasıl, hangi yollardan geçerek ve hangi araçlar, örgütsel biçimlerle gerçekleşeceği sorununu atlamaktadır. Daha doğrusu, çoğu durumda bu yaklaşımın sahipleri, (kendilerinin de hazır oldukları bir noktada) bir milli kriz patlarsa eğer, o dalganın sırtına binip kitleleri ayaklandıracakları şeklinde bir klişeye sahip oldukları için, özel bir stratejik kurgu ihtiyacı hissetmemektedirler.

Bu yüzden de bu konuya ilişkin programları, “her şey olacağına varır” deyiminin teorik dille anlatımımızdır ve araçlar, örgütsel biçimler bölümünü de en çok “her türlü mücadele aracını kullanırız” gibi genel-geçer cümlelerle geçiştirmeyi tercih ederler. Çünkü meseleye böyle bir klasik kriz tanımı üzerinden baktığınız zaman, bugünkü günlük işlerinizi yürütmek, bu arada “muhayyel” bir X gününe hazırlanmak, temel amaçtır ve bu beklenti “kervan yolda düzülür” stratejisinin temelidir.

Partimiz ise bu konuda daha kapsamlı bir yaklaşıma sahiptir. Şimdilik birkaç cümleyle özetlersek eğer, Partimiz ülkedeki çelişkilerin çözüm platformu olarak anti-emperyalist, anti-oligarşik halk devrimini, yani devrimimizin neyi yıkıp neyi kuracağını belirlemekle yetinmez; bunun da ötesinde bu devrimin hangi yollardan geçerek, hangi çizgiyi izleyerek, hangi mücadele ve örgüt biçimlerini nasıl bir temel-tali ilişkisi içinde ele alarak yürüyeceğini, nereden yola çıkıp nereye varacağını temel hatlarıyla ortaya koyar.

Birincisi, mevcut dünya manzarası içinde ülkenin ekonomik-politik-sosyal koşullarının ayrıntılı bir çözümlenmesini gerektirir; ikincisi ise bütün bunlarla birlikte güç ilişkilerini, coğrafyayı, jeopolitiği, tarihsel ve kültürel ilişkileri, politik-askeri değerlendirmeleri, çeşitli sınıf ve tabakaların politik psikolojisini ve davranış biçimlerini ve başka bir dizi faktörü de dikkate alarak bir kurgulamaya ulaşır.

İkincisi, kendisini bir “Devrim Programı” olarak ortaya koyar; bu program, devrimin yoluyla ilgili maddeleri de içerir ama sonuçta esas amacı devrimin hedeflerini ve yapacaklarını anlatmaktır. İkincisi ise, bir yol haritası, bir kılavuzdur. Tam da bu noktada, devrimin hangi yoldan, hangi mücadele araçlarıyla, hangi aşamalardan geçerek zafere ulaşacağı, yani devrimin stratejik çizgisi belirlenir. Stratejik plan; stratejik hedef ile stratejik çizginin bileşiminden oluşur.

Bütün bunlar önemlidir. O yüzden işin en başında -daha sonra ayrıntılı ele alacağımız halde- özel olarak vurguluyoruz; çünkü daha en baştan kafalarda bir netlik oluşsun ve söyleyeceklerimizin mantığı ve yönetsel rotası anlaşılmalı istiyoruz. Biz, bu yazı kapsamında ikincisini, yani “bizatihi stratejinin kendisini” ve bununla ilgili kavramları ağırlıklı olarak ele alacağız ve tam da program çalışmalarının hız kazandığı bu noktada devrimin hedefleri, amaçları konularına yalnızca kısa özetler olarak değinerek geçeceğiz.

Ayrıca bu noktada, asıl konuları ele almadan önce strateji ve taktik ilişkisi üzerine kısa bir özet yapmakta yarar vardır.

Strateji ve taktik denildiğinde aslında zihnimize uyanan ilk çağrışımlar çok yanlış değildir. Birçok devrimci, bu iki kavram arasında en azından “uzun vade-kısa vade” açısından temel bir fark olduğunu bilir; örneğin birincinin ikinciyi belirlediğini de şöyle ya da böyle öğrenmiştir. Bunlar genel olarak doğrudur. Stalin’in bu konudaki kısa broşürü de esasen yararlı ve ön açıcıdır. “Strateji,” diyor Stalin, “programın direktiflerini kendine kılavuz edinir ve içte (ulusal) ve uluslararası planda mücadele eden güçlerin tahliline dayanır, proletaryanın devrimci hareketinin yöneltilmesi gereken genel yolu, genel doğrultuyu saptar ki, oluşan ve gelişen güçler dengesinde en iyi sonuçlar alınabilsin.”

Bu, “proletaryanın ve müttefiklerinin güçlerinin mevzilenme planı”nın ortaya konulması olduğu kadar, bu güçlerin nasıl ve hangi çizgi üzerinden harekete geçirileceğinin de somutlanması anlamına gelir. Demek ki burada sözünü ettiğimiz şey, bir “genel hareket planı”dır. Taktik ise yine Stalin’in deyimiyle, “stratejinin direktiflerini ve gerek ülkedeki gerek

komşu ülkelerdeki devrimci hareketin deneyimlerini kendine kılavuz edinen, her verili anda gerek proletarya ve onun müttefikleri içindeki, gerek düşman kampı içindeki güçlerin durumunu (yüksek veya düşük kültür düzeyi, yüksek veya düşük örgütlülük ve bilinçlilik derecesi, şu ya da bu geleneklerin varlığı, hareketin şu ya da bu biçimlerinin, temel ve yardımcı olmak üzere örgütlenme biçimlerinin varlığı) hesaba katan ve düşman kampı içindeki uyumsuzluktan ve her karışıklıktan yararlanan (...) (stratejik plan temelinde ortaya konan güçlerin mevzilenme planını gerçekleştirmek üzere) geniş yığınları proletaryanın safına kazanmak ve onları sosyal cephedeki savaş mevzilerine yakınlaştırmak için tutulması gereken somut yolları, stratejinin başarılarını en emin bir şekilde hazırlayan yolları ana hatlarıyla tasvir eder.”

Yani taktik denildiğinde sözünü ettiğimiz şey, artık bir “genel hareket planı” değil, bu genel plana bağlı olan ve onun tarafından biçimlendirilen somut çalışma ve çatışma biçimleridir. Bir başka deyişle, taktikler, stratejik çizginin somut hayat içindeki karşılık noktalarıdır.

Bu anlamdadır ki, “Strateji, tarihsel dönemeç anlarında, tarihsel dönüm noktalarında değişir, bir dönemeçten (dönüm noktasından) bir diğerine kadar olan dönemi kapsar; bu yüzden, tüm bu dönem boyunca hareketi, proletaryanın çıkarlarını yansıtan genel hedefe doğru yönlendirir, tüm bu dönemi dolduran sınıflar arasındaki savaşı kazanmayı amaçlar, ve dolayısıyla bu dönem boyunca değişmeden kalır.” (age)

“Taktik ise, verili dönemeç, verili stratejik dönem temeli üzerinde inişler ve çıkışlar tarafından, savaşan güçlerin karşılıklı ilişkisi tarafından, mücadelenin (hareketin) biçimleri tarafından, hareketin temposu tarafından, herhangi bir bölgedeki, herhangi bir andaki mücadele arenası tarafından belirlenir, ve bu etkenler bir dönemeçten diğerine zaman ve mekan koşullarına uygun olarak değiştiklerinden, stratejik dönem süresince taktik birçok kez değişir (ya da değişebilir); çünkü taktik, tüm savaşı değil, savaşta zafere ya da yenilgiye yol açan sadece tek tek çarpışmaları kucaklar.”(age)

Yani stratejik dönem, taktik uygulama süreçlerinden daha uzundur ve taktik, stratejinin başarısını sağlamakla görevlidir. “Taktiğin görevi, kitleleri o şekilde mücadele içine sokmak, öyle şiarlar ileri sürmek, kitleleri o şekilde yeni mevzilere yakınlaştırmaktır ki, tüm mücadelelerin toplamı ile savaş kazanılsın, yani stratejik başarı elde edilsin.” (age)

Genel teorik çerçeve, yalın bir biçimde böyle çizilebilir. Ama yine de birkaç önemli ayrıntıyla bu tabloyu tamamlamak gerekebilir:

Birincisi, kavramın günlük hayattaki kullanım biçimleri ve bunlardan doğan yanlışlarla ilgilidir.

Her şeyden önce strateji kavramı, Marksistler tarafından icat edilmiş bir kavram değildir ve hem tarihsel olaylar planında hem de bugünkü hayatın içinde yaygın bir kullanım alanına sahiptir. Bu bakımdan da o, aslında bir anlamda nötr bir kavramdır. Yani örneğin herhangi bir savaşta stratejisi ve taktikleri güçlü bir komutan zafer kazanır. Hatta kapitalist iş hayatında da “yatırım stratejisi” gibi deyimlerle karşılaşırız. Ya da daha genel düşündüğümüzde, herhangi bir toplumda herhangi bir önderlik, süreci yönetirken başarılı bir hareket planı uygulayabilir ve kendi amaçlarına uygun olan en elverişli durumu elde edebilir. Örneğin Kemalizm için böyle bir şey söylenebilir; sonuç itibarıyla bu önderlik, askeri ve politik alanda bir başarıya ulaşmıştır ve kuşkusuz bu başarı, yerel ve uluslar arası bir dizi başka faktörün yanında, uygulanan genel stratejik çizginin de başarısıdır. En azından durum böyle görünmektedir.

Keza Hitler'in iktidara yürürken kullandığı yol çizgisi de, hiç olmazsa iktidar olması bakımından "başarılı"dır.

Elbette Marksist-Leninist literatürdeki kullanım biçimi de kavramın bu temel özelliklerinden çok bağımsız değildir. Ama burada söz konusu olan şey, nihai olarak komünizmi hedefleyen, bize özgü bir perspektiftir ve bizim kullanım biçimimizde stratejik çizgi kavramı artık "başarıya ulaşan yol" gibi basit bir ölçüyü aşar; işin içine nihai amaca uygun örgütlenme ve mücadele biçimleri, kitlelere bakış, sınıfın kendi kendisini kurtarması, dünyayı değiştirenlerin kendilerinin de değişmesi anlayışı, vb. gibi bir dizi başka öge de girer. Yani, uygun bir zamanlama ve uygun hamleler dizisiyle bir darbe yapılır ve iktidar elde edilirse, biz bunun kelimenin dar ve teknik anlamıyla "doğru bir strateji" uygulaması olarak görebiliriz; ama sözü edilen güç kendisini "sosyalist" olarak tanımlasa da Marksist-Leninist bakış açısından bu "başarı" özel bir anlam ifade etmez.

Bu, böylelikle iktidarı ele geçiren ekibin kendi çapında zeki ve atılgan olduğunu, zamanı ve koşulları iyi takip ettiğini, vs. gösterir ama onun Marksist-Leninist anlamda doğru bir stratejiye sahip olduğunu göstermez. Çünkü Marksist-Leninist strateji kavramı, diyalektik bir bütünlüğe sahiptir ve yalnızca "gidilen yolun iktidar elde etmeye uygunluğunu" değil, nihai amacın kendisini ve kullanılan araçların bu amaca uygunluğunu, mücadelenin hangi güçlerin önderliğinde yürütüldüğünü ve kimleri temel olarak aldığını da içerir. Ki bunlar, kuşkusuz bu plan dahilinde hareket eden güçlerin yapısını, ruh halini, vb. belirler. Önündeki yolu uzun ve zahmetli bir maraton gibi gören, her adımda işçi sınıfını ve emekçi kitleleri peşinden sürüklemeyi amaçlayan Komünist militan ile "dügmeye basıp" memleketi kurtarmak isteyen "darbeci" arasındaki fark budur.

İkincisi, kavramın yine günlük hayatta çoğu kez unutulmuş bir yönü ile ilgilidir. Stratejik çizginin belirlenmesi, sonuç itibarıyla bir kurgudur. Ve her stratejik kurgu, hayatın içinde ama hayatı bir anlığına durdurarak yapılan bir şeydir. Belli bir anda durup, dünyaya ve yaşadığınız topraklara bakarsınız. Sadece rakamlar, ekonomik-sosyal veriler açısından değil, doğrudan doğruya sokak ve insanlar açısından da bakarsınız. Tarih ve coğrafya işin içinde karışır, tarihten gelen toplumsal psikoloji çözümlenmeleri, demografik durum, kültürel öğeler bile bu çözümlenmenin bir parçasıdır. Ve sonuçta bütün bunları diyalektik bir bütünlük içinde ele alarak ortaya bir yol çizgisi, bir kılavuz çıkarırsınız. Şuradan, şu gücün öncülüğünde şu güçlerle başlayıp, şöyle mücadele biçimlerini temel, şunları ise tali olarak ele alıp şu örgütsel biçimlerle yürüyeceğim ve muhtemelen şöyle bir yere varacağım dersiniz. Ve sonuçta bu yaptığınız kurgu, hayatın içine girer, orada sınanır. Eğer bu kurgu, şablonlara ve temelsiz kitabi tasavvurlara değil de, üzerinde yaşadığınız toprağın kimyasının gerçekçi bir analizine dayanıyorsa ve daha da önemlisi siz bu kurgunun arkasına bütün devrimci iradenizi koyuyorsanız, başarıdan kuşku duymak için hiçbir neden yoktur. Yok eğer durum böyle değilse, başarı sizin için düş olur.

Marksist-Leninistler, ortaya koydukları bu kurguya değişmez bir ayet gibi yaklaşırlar; ama öte yandan, kuşkucu bir ampirizm noktasında da durmazlar. Belli verileri esas alarak yaptığınız bu kurguyu, "şöyle bir deneyelim bakalım" diyerek işe başlayamazsınız. "Diyalektiğin gereği", "hayatın zenginliğini kucaklamak" gibi gerekçelerle böyle bir kurgu yapmaktan kaçınmanız, yaptığınız işe karşı ciddiyetsizliktir.

Şimdiki ÖDP'nin önderliğini yapan eski "Devrimci Yol" liderlerinden birinin bir röportajında söylediği "başkaları M. Çayan'ın tezlerini hayata uygulamak istedi, biz ise hayat bizden ne istiyorsa onu verdik" mealindeki sözler, böyle bir "diyalektiğin"(!) tipik örnekleridir. Daha doğrusu bu, "kusuru övünme vesilesi yapmak" gibi tuhaf bir davranışın örneğidir. "Diyalektik" adı altında kendiliğindencilik övgüsüdür ve bir "harekat planı" yokluğunu haklı çıkarma girişimidir. Oysa hareket planı, strateji, üzerinden atlayıp geçemeyeceğiniz bir gereksinimdir. Bu planın gerektiğinde değişebileceğinin bilincinde olmak ayrı şeydir; onu kurgulamak, onu belli bir dönem boyunca rehber olarak almak ayrı şeydir. Hayat tarafından açıkça yanlışlanmadığı sürece bu önünüzdeki plan gerçektir, sizin üzerine bastığınız temeldir.

Öte yandan geleneksel solun stratejik çizgi konusunu hafife alarak "bütün mücadele ve örgüt biçimlerini kullanarak yürüme" gibi noktalarda takılıp kalması da ço "diyalektik" gibi görünmesine karşın tam da bu açıdan sakattır. Çünkü, yaptığınız her kurgu, aslında bir anlamda kadrolarınızı da kurgular. Nasıl bir yoldan yürümek istiyorsanız, insanların da ona göre hazırlarsınız, hayata bakışları, örgütlenme alışkanlıkları, pratik refleksleri, vb. ona göre şekillenir. Örneğin, Lenin'in parti tipinin militanı gevşek Menşevik hizbinden farklıdır. Örneğin, FHKC Genel Sekreteri Ahmed Saadat'ın Arafat ve Filistin yönetimini "intifadayı diplomatik görüşmelerin sopası olarak kullanmak"la suçlarken kast ettiği de budur.

Kitlelerin sokakta ortaya koyduğu muazzam enerjiyi siz bir iktidar stratejisi kapsamında değil de, İsrail'le görüşmelerde baskı kurma aracı olarak düşünüyorsanız, insanlar da buna göre şekillenirler. Ve nihayet, Fidel'in "Devrim İçin Savaşmaya Komünist Denmez" kitabında Venezüella Komünist Partisi'yle yaptığı polemik de tam bu konu üzerinedir. O süreçte de Venezüella'da olan şey, partinin gerilla güçlerini diplomatik manevralar için araç olarak kullanmasıdır. Bu, önemlidir, çünkü bu ayırım, devrim için yürüyüşe geçmiş olan gerilla ile taktik amaçlar için sağda solda silah patlatan askeri birlikler arasındaki temel farktır ve bu fark, her iki durumda da insanların bakış açılarını, reflekslerini, ruh hallerini belirler.

Demek ki, stratejik kurgu, evet kurgudur; evet, ancak hayatın içinde sınıdıkça gerçek bir anlam kazanır ama öte yandan o, bir öngörüler toplamı olarak sizin üzerine ayağınızı bastığınız, belli bir dönem için kılavuz kabul ettiğiniz bir kurgudur. Yani diyalektiğin en temel kurallarını kötüye kullanarak, belirli bir stratejiden hareketle mücadeleyi örgütlemeyi bir kenara bırakmak, oradan bir bilinemezliğe, bir muğlaklığa varmak doğru değildir.

1- Öncelikli Soru: Ne İçin Devrim?

Bu ölçüde kapsamlı bir sorunu irdelemeye başlarken böyle bir soru belki yazının mantığını bozan tuhaf bir soru gibi algılanabilir ama değil; tersine işe tam da bu soruyla başlamak en doğrusu ve en sağlıklıdır.

Her şeyden önce, 2000'li yıllarda, yeni tarihsel sürecin içinde yaşıyoruz ve klasik başlangıçlar artık bize yeterli görünmüyor. Sözelimi 1970'li yıllarda, dünya tablosunun daha istikrarlı görüldüğü bir süreçte, daha açık bir dille söyleyelim, işçi sınıfının yetmiş yıllık emeğinin ve umudunun ufuk yoksunu bir revizyonist kast tarafından henüz yerle bir edilmemiş olduğu bir süreçte, böyle bir yazıya daha başka bir yerden başlanabilirdi. Yani, işin bazı temel noktalarının "zaten belli olduğu" düşüncesiyle bir sıçrama yapabilir ve esas konuya, devrim anlayışı ve stratejisi konusuna hızla geçebilirdik.

Ama işte tam da bu nedenden ötürü, 2000’li yıllarda böyle bir yazıya ufuk sorunu ile başlamak, önce ufuk çizgisini son derece net biçimde ortaya koymak ve sonra oradan “nasıl” ve “hangi yoldan” sorularına doğru yol almak bir zorunluluk olmuştur. Yani devrimci hareket, özel olarak da devrimci sosyalist hareket, önündeki devrimci aşamayı tanımlarken ve toplumsal çelişkilerin çözüm platformu olarak devrim programını oluştururken de, mücadele ve örgüt biçimlerini tartışır, devrimin yol haritasını çizmeye çalışırken de bütün bu işleri “neden yaptığını”, “yaparak nereye varmak istediğini” son derece net olarak ortaya koymak zorundadırlar.

Bu noktada, son derece net bir biçimde, bir kutup yıldızı gibi komünizm hedefinin altının kalınca çizilmesi gereklidir.

Devrimci sosyalist hareketin nihai hedefi, komünist bir dünya düzenidir. Komünist uygarlık düzeyi, kısaca yeniden özetlenirse eğer, “üretim araçlarının tümüyle toplumsallaştırıldığı, üretici güçlerin sınırsızca geliştiği ortamda herkesin topluma yeteneği kadar vererek ihtiyacı kadar aldığı, böylece bireysel yaşama savaşının sona erdiği koşullarda kol ve kafa emeği arasındaki, kentle kır arasındaki farkların silindiği ve bugünkü işbölümünün tarihe karıştığı, çalışmanın bir zevk haline dönüştüğü yeni bir insanlık durumudur.” (SB. 51. Sayı, Bilimin Yeniden İnsanlıkla Buluşması...)

Engels’in “Toplumu, onun her üyesinin kendini geliştirebileceği, tüm yeteneklerini ve güçlerini tam bir özgürlük içinde ve böylece toplumun temel koşullarını engellemeden kullanabileceği biçimde örgütlemek...” diye tanımladığı bu yeni düzey, doğal olarak bütün sınıfların ve her türden baskı kurumunun “sönerek” ortadan kalktığı bir özgür insan toplumu anlamına gelir. Çünkü, böyle bir “son” görev, proletarya açısından kendi sınıfsal varlığına da son vermek anlamına gelir böylece ulaşılan yer, birleşmiş özgür insan toplumundan başka bir şey değildir. “Devletin ve bütün diğer bürokratik kurumların gereksizleşerek ‘söndüğü’ bu koşullarda, toplumsal üretimin planlanması ya da sosyal hayatın düzenlenmesi artık bütün toplumun kendi iradesiyle yaratacağı basit mekanizmalar tarafından yerine getirilebilecektir. Bugünkü anlamıyla politika ve demokrasi kavramlarının tarihe karıştığı böyle bir aşama, orduların, savaşların, bütün baskı güçlerinin çöplüğe atıldığı bir noktadır.”

Tanımından da kolayca anlaşılacağı gibi, böyle bir uygarlık biçiminin kuruluşu ancak dünya ölçeğinde mümkündür; böyle bir noktaya doğru ilerlemek için ise bir yandan tek tek ülkelerde komünizmin iktisadi, sosyal, kültürel, vb. temellerini inşa etmek, diğer yandan da kapitalist sistemin dünya ölçeğindeki gücünü kıracak bir dünya devrimi süreci için çaba göstermek, devrimci bir enternasyonalist anlayışla tek tek ülkelerdeki devrimlerin gelişimi için çaba göstermek gereklidir.

Dolayısıyla, proletaryanın herhangi bir ülkede iktidarı ele aldığı andan bu nihai hedefe kadar uzanan geniş zaman dilimi, “komünizmin alt evresi” ya da “sosyalizm” olarak nitelendirilmiştir. Marks’ın deyimiyle “kendi temelleri üzerinde gelişmiş olan değil, tersine, kapitalist toplumdaki doğduğu şekliyle bir komünist toplum”u ifade eden bu alt evrenin toplumu, “iktisadi, manevi, entelektüel, bütün bakımlardan, bağrından çıktığı eski toplumun damgasını hâlâ taşıyan bir toplumdur” ve özel bir üretim biçimi olarak değil, komünizme geçiş süreci olarak anlamlıdır.

Sonuç olarak, devrimci sosyalist hareketin programatik yaklaşımında nihai hedef sorunu böyle biçimlenmiştir ve bu hedefe ulaşmak için izlenen güzergaha ait tüm sorunlar, ancak bu hedef çerçevesinde ele alınabilir.

Yani bu bir ufuk sorunudur ve hangi yollardan geçeceğiniz, nereye varmak istediğinizle doğrudan bağlantılıdır. Bir devrim bağlamında tartışacağınız şeylerin tamamı, içinde bulunulan devrimci aşama, strateji, mücadele biçimleri, örgüt biçimleri, vs... tümü de ilhamını ve kaynağını kurmak istediğimiz toplumsal yapıdan, o nihai hedeften alırlar; onun dışında kendi başlarına, somut bir bağlama oturmayan olgular değildir.

Dolayısıyla komünizm üzerine sağlam referanslara sahip değilsek, ne yapmak istediğimizi genel olarak bilmiyorsak ya da bu konu zihnimizde muğlaksak, neyi yıkmak istediğimiz, nasıl yıkmak istediğimiz ve bu yıkım işinde hangi araçları ve yöntemleri kullanacağımız konusu da kendi içinde bir muğlaklık taşır. Çünkü biz bir “yıkım-yapım” işinde çalışıyoruz ve bu işin en temel özelliklerinden biri de, araçların amaçlara sadece “uygun” olması, yani sadece o amacı gerçekleştirmekte “elverişli” olması değil, aynı zamanda o amacın kendisiyle çelişmemesi, yani kurmak istediğiniz dünyanın temel kriterlerine ters düşmemesidir. Sözelimi bir askeri darbe, sizi basit anlamda “iktidarı elde etme” noktasına taşıyabilir ama içinde kitlelerin olmadığı bir hareketle asla nihai amacınıza ulaşamazsınız.

Ayrıca bu ufuk sorununu göz ardı etmek, az sonra göreceğimiz gibi devrimin “neden zorunlu olduğu” sorusunun da zaman zaman boşlukta kalmasına neden olabilir. Çünkü siz, nihai olarak kuracağınız toplumsal düzenin, basit bir iktisadi değişiklik, bir kalkınma projesi değil de tümüyle yeni bir uygarlık düzeyi olduğu konusunda yeterince berrak düşüncelere sahip değilseniz, değişimin köktenliği konusunda da muğlak bir noktada kalırsınız. Değişimin köktenliği konusundaki muğlaklık ise sonuçta “bu işlerin devrim dışındaki başka yollardan da yapılabileceği” konusunda başka muğlak düşüncelerin kapısını aralar. Yani, kurmayı düşündüğünüz düzen, yalnızca bir siyasal özgürlükler düzeniyse ya da yalnızca ulusal bağımsızlık, ya da yalnızca bir iktisadi “ilerleme”den ibaretse, yani sürece böylesi dar yerlerden bakıyorsanız, bütün bu işlerin “reformlar yolundan da yapılabileceği” şeklinde bir yanılsamaya kapılabilirsiniz. Ya da siz kendi “kerametinizle” toplumu kurtarma hevesindeyseniz, kendinizi Mesih sanıyorsanız, o zaman da devrime değil bir darbeye ihtiyacınız vardır ve bu, kitlelerin olmasa da olduğu bir durumdur, vb...

2- Devrim Neden Bir Zorunluluktur?

a) Kapitalist Düzen “İslah” Edilebilir mi?

İşte tam burada, yine bir konu başlığı olarak devrimin “neden gerekli olduğu” sorusuna geliriz. Bu soru da ilk bakışta basit gibi görünür ve yanıt olarak en kaba söyleyişle, “evet gereklidir, çünkü sömürücü güçler başka türlü iktidarlarını terk etmezler” diyebiliriz.

Ama bu kadarı Marks ve Engels’in neden ortaya bu kadar “yıkıcı” bir teori koyduklarını açıklamaya yetmez. Örneğin şu sertlikteki sözlerin kaynağı nedir? “...Ancak, artık sınıfların ve sınıf çelişmelerinin bulunmadığı bir düzendedir ki sosyal evrimler, artık siyasi devrimler olmaktan çıkacaklardır. O zamana kadar toplumun her yerinden değiştirilip, düzeltilmesinin arifesinde sosyal bilimin son sözü şu olacaktır: Ya mücadele ya ölüm, ya kanlı savaş ya da yok olma.” (Felsefenin Sefaleti, s: 195)

Gerçekten, bu bir şiddet merakı mı? Marksistler, neden bu kadar radikal bir yolu seçiyorlar ve üstelik bunu belki daha az ağırlı olabilecek bir “iktidar komplosu” şeklinde değil, ille de ezilen kitlelerin ayaklanması şeklinde ortaya koyuyorlar? Oysa kitlelerin, milyonların ayaklanması, negatif bir açıdan bakarsanız eğer, aslında zor kontrol edilebilir ve çok “sıkıntılı” bir süreçtir; buna karşın “iyi planlanmış bir komplo” yine aynı kolaycılık noktasından baktığınızda size daha az “sıkıntılı” görünebilir.

Ya da tersinden bir soru: Postmodern mucitlerin 1990’lardan sonra dillerine doladıkları şu “Devrim, reformların hızlı çekimdeki halidir” lafı doğru mudur? Yani biz aslında toplumu düzenleyen reformlar istiyoruz da “daha hızlı” olsun diye mi onları bir araya getirip bir anda yapıyoruz?

Ne biri ne öteki...

Burada söz konusu olan şey, doğrudan doğruya kurmak istediğimiz toplumsal düzenin köktenliğidir. Biz bir “iktidar devri” istemiyoruz; biz basit anlamda bir “iktisadi gelişme” peşinde de değiliz. Biz, yüzlerce yıldır devam eden sınıflı toplumların bugünkü en gelişmiş düzeyi olan kapitalizmi tümüyle yok etmek, onun bütün temellerini parçalamak ve yok etmek istiyoruz. Ve en önemlisi, bizim kurmak istediğimiz nihai toplumsal düzen, kapitalizmin bugünkü yapısı içerisinde üretim ilişkileri olarak mevcut bulunmuyor. Yani bir üretim ilişkisinin sonbaharında onun içinden filizlenen ve güçlenerek politik dönüşümleri de zorlayan bir durumdan söz etmiyoruz. Bizim yapmak istediğimiz şey, mevcut düzenin en temel unsuru olan üretim araçlarının özel mülkiyetini tümüyle ortadan kaldırmak, böylece insanla insan arasındaki ilişkiyi, daha doğrusu insanın bizzat kendisini tam olarak yeniden inşa etmektir.

Bu, kapitalist düzenin “ıslahı” yolundan yapılamaz. Reformlar yoluyla bu sistemi ne kadar zorlarsanız zorlayın; hatta bu zorlamalarda da kadar çok kısmi başarı sağlarsanız sağlayın, sistemin özü, üretim araçlarının özel mülkiyetidir ve onu ortadan kaldırmadıkça, bütün kötülükler sürüp gidecektir. Dolayısıyla siz onun bazı parçalarını koruyarak ya da onları değiştirerek kullanamazsınız. Hatta kapitalist işleyişe ait kavramsal çerçeveyi de (kâr, piyasa, vb.) kullanamazsınız; çünkü o çerçeve de sonuç olarak aynı özel mülk düzenine aittir. “İktidarın gönüllü/barışçıl olarak devredilip devredilmemesi” de esas olarak bununla ilintilidir; çünkü bu iktidar, kişilerle ya da konjonktürel aktörlerle değil, sınıflarla ilgilidir; sınıf iktidarındır. Ve üstelik, burada “iktidar”dan kastedilen, günlük düşünme biçiminde ilk akla gelen hükümet benzeri kurumlar değil, kapitalizmin yaşamın bütün alanlarını kapsayan politik, ekonomik, kültürel, ideolojik iktidarının tamamıdır.

Dolayısıyla burjuvazi, kendi sınıf varlığından vazgeçmeden böyle bir iktidarı devredemez; bu, niyetlerden tamamen bağımsız olarak sınıf iktidarının niteliğini bize anlatır. Bütün diğer güncel, politik gerekçeler bir yana, ‘artı-değer’den ve o değerle beslenen sermaye birikiminden vazgeçmek, sınıf egemenliğini terk etmek burjuvazi için düşünülemez bir şeydir. Dolayısıyla, bu değişimi “bugünkü devlet mekanizmasının devralınarak iyileştirilmesi” yolundan da gerçekleştiremeyiz. İliklerine ve bütün hücrelerine dek kapitalist işleyişin hakim olduğu bu asalak kurum, aynı biçimde sınıflı toplumun temel kriterlerine göre biçimlenmiştir; onun ne seçimleri, ne yürütme mekanizmaları ne de yargısı, ordusu, vb... bizim alıp “başka amaçlar için kullanabileceğimiz niteliğe sahip değildir.

Sözgelimi biz “daha adil davranan yargıçlar” istemiyoruz; çünkü bugünkü eşitsiz üretim ve bölüşüm koşullarında, adil bir yargı imkânsızdır; çünkü biz, ayrı sınıfların üyesi olan eşitsiz bir insanlar topluluğuna aynı hukuk maddelerinin uygulanması iddiasının tümünden yalan olduğunu biliyoruz, vs.

Bu yüzdendir ki Marks ve Engels, egemen sınıfın baskı ve zor aygıtı olan bu mekanizmayı parçalamaktan söz ederken özellikle Almanca’daki “havaya uçurmak” deyimini tercih etmektedirler; çünkü onların ufkunda bugünkü sistemin parçalarının yeni düzene “monte edilmesi” yoktur; o yüzden mecazi anlamda devletin “paramparça” edilmesini, yani eski düzenin parçalarının “kullanılmaz” hale gelmesini öngörmektedirler.

Şimdi artık durup az önce örneklediğimiz postmodern gevezeliğe de iyi bir yanıt verilebilir... Evet, devrim, “hızlı çekimde yapılan reformlar” değildir; reformlar da bir devrim sürecinde yapılanların zamana yayılarak tek tek uygulanan parçaları değildir. Burada bir nitelik ayrımı vardır. Yavaşlık-hızlılık gibi göreceli kavramlardan öte, insanların toplumsal eylemiyle gerçekleşen köklü bir değişimden, toprağın alt üst edilmesinden söz ediyoruz. Bu yüzdendir ki, devrimcilik ile reformizm arasındaki ayrım, teknik değil ideolojik bir ayrımdır. İki akımın dünyaya, insanlığın kaderine bakışı temelden farklıdır.

Bu belirli anda, tekelci kapitalizm çağında artık kapitalizm, iktisadi evrimin, insan gelişmesinin önünde bir engeldir ve ezilen sınıflar ancak bir devrim yoluyla ondan ve binlerce yıllık sınıflı toplumlar tarihinin kültüründen kurtulabilirler. O belirli anda kapitalizm, artık toplumun karşısına dikilen bir siyasal zordur. Onun devrimci döneminde üretim araçlarının ve gelişmenin önünü açan siyasal şiddet, artık çürümekte olan düzeni koruyan bir asalak çete haline gelmiştir ve bu asalak yapıyı ortadan kaldırmadan ileri bir adım atmak mümkün değildir.

b) Şiddetin Tarihselliği

Demek ki, yukarıdaki ilk basit yanıt (“sömürücü güçler başka türlü iktidarlarını terk etmezler”) yeniden dönüyoruz, şiddet sorunu da anlık değil tarihseldir. Yani bir devrimin şiddete dayanması, o güncel durumda burjuvazinin iktidarının az ya da çok şiddet kullanmasıyla ilgili değildir. Egemen gücün ve onun baskı araçlarının şiddeti, A ya da B zaman diliminde şu ya da bu düzeyde olabilir; ama esas olarak onun sömürücü düzeni koruyan şiddeti tarihsel bir olgudur ve keyfi ölçütlere değil sınıfların varlığına bağlıdır.

Aynı şekilde, devrimin şiddetinin düzeyi de o devrimin kaderi üzerinde belirleyici değildir. Engels’in deyişiyle “her yeni toplumun ebesi” şiddettir; ama onun düzeyi doğumun özellikleriyle ilgilidir. Örneğin, eğer daha sonradan beyaz generaller ve emperyalistler bir iç savaş başlatmamış olsalardı, herhalde Ekim Devrimi dünyanın en az ölümlü devrimlerinden biri olarak tarihe geçirdi. Çünkü bu devrimin en özgün yanı, işçi kitlelerine karşı durabilecek tek şiddet gücü olan askerlerin kitleler halinde devrimci saflara geçmesidir; bu yüzdendir ki devrimle hesaplaşmak isteyen beyaz güçler, ancak ülkenin geri bölgelerine çekilerek, oralarda yeni ordular kurmaya çabalamışlardır.

Buna karşın dünya tarihinde şu ya da bu politik nedenle bir devrime ulaşamayan bazı toplumsal olaylarda binlerce insanın sokaklarda katledildiğine tanık olunmuştur. Demek ki devrim, karşılıklı güçlerin ortaya koyduğu şiddet düzeyiyle ölçülebilen bir şey değildir; o, politik bir olgudur.

Yani devrim dediğimizde silahlı adamların karşı karşıya gelip birbirlerine ateş ettikleri bir durumu ya da bir meydan muharebesini anlatmıyoruz. Zora dayalı devrim, toplumsal hareket ve kitlelerin yeni bir toplumsal düzen kurmak için ayaklanması halindedir. Böyle bir hareketin zafer kazanması da politik bir olgudur, politik ölçütleri vardır. Yani bir devrimin zafer gününde bile çoğu kez iktidardaki egemen sömürücü güç, isyancılara oranla çok daha fazla askeri araç-gereç ve olanağa sahiptir; ama o artık politik bakımdan oyunu kaybetmiştir. Kitleler ve toplumsal meşruiyet onu yanında değildir; en son ana dek bütün şiddetiyle dirense de eninde sonunda yenilir.

Yani sonuç olarak, devrimin “neden gerekli olduğu” sorusu, askeri bakımdan yanıtlanabilecek bir soru değildir; bir belirli anda karşı tarafın şu kadar şiddet kullanması bir devrimi gerekli kılar gibi kaba bir yanıt yetersizdir. Nihai olarak sorun, düzenin ve sistemin bütününe değiştirmek için iktidara yürümek isteyen emekçilerle bu sınıf iktidarından ve kendi sınıfsal varlığından vazgeçmesi mümkün olmayan egemen güç arasındaki çatışmanın koşullarıyla ilgilidir. Engels’in sözünü ettiği ebe, bu koşullar altında iş görür ve kitleler iktidara yürürlerken tek bir insanın burnu kanamamış olsa da o devrim zora dayanan bir devrimdir. Çünkü devrim eyleminin bizzat kendisi, örgütlenmiş kitlelerin mevcut iktidarı devirmesidir ve o, başlı başına bir zor olgusudur.

c) Devrim ve İnsan

Görüldüğü gibi yine dönüp dolaşıp vardığımız yer insan unsurudur.

İşin doğrusu her şey, Marks’ın şu harika tanımlamasında olduğu gibidir: “Yığın içinde bu komünist bilincin yaratılması için ve gene bu işin kendisinin de iyi bir sonuca götürülebilmesi için insanların yığınsal bir değişikliğe uğraması zorunlu olarak kendini ortaya koyar, böyle bir biçim değişikliği ise ancak pratikteki bir hareketle, bir devrimle yapılabilir; bu devrim, demek ki, yalnızca egemen sınıfı devirmenin tek yolu olduğu için zorunlu kılınmamıştır, ötekini deviren sınıfa, eski sistemin kendisine bulaştırdığı pislikleri süpürmek ve toplumu yeni temeller üzerine kurmaya elverişli bir hale gelmek olanağını ancak bir devrim vereceği için de zorunlu olmuştur.” (Alman İdeolojisi, Sf: 62)

Devrim, insanla yapılan ve insanda da devrim yapan bir şeydir. Yani biz, basit anlamda iktisadi-sosyal sistemleri “değiştirmiyoruz”; biz bunu insanlarla, somut olarak emekçilerle birlikte yapıyoruz ve bu pratiği onların da değiştiği, yeni insanlar haline geldikleri bir süreç olarak ele alıyoruz. Dünyanın değiştirilmesi eylemi, değiştirenlerin de değiştiği bir eylemdir ve Marks’ın dediği gibi bu, ancak “devrimci pratik” olarak anlaşılabilir. Bu yüzden devrim, halkların bayramıdır. Yani insanlar, sokağa, dağlara, vb. çıkarlar ve her adımda toprak alt üst oldukça yeni insanlar haline gelirler. “Büyük tarihi gelişmeler söz konusu olunca” diye yazıyor, Marks Engels’e, “yirmi yıl bir tek gün bile sayılmaz ama sonradan yirmi koca yılı içinde toplayan günler de gelebilir.”

Bu sıçramadır. Hayatın diyalektiği, sarmal bir gelişmeyi zorlar getirir. Toplum, insanlar, hareket içinde, hareketle birlikte değişir ve yeni insanlar olurlar. Devrim, toplumsal yapının bütün taşlarının yerinden oynaması ve insanların, kültürün, davranış kalıplarının değişimidir. Parçalanmış insanı başka türlü toparlayıp ondan yeni bir insan türü yaratamayız..

Bir devrime katılan insanlar topluluğu, genel olarak tümüyle aynı duygulara sahip, tümüyle aynı şeyleri düşünen homojen bir topluluk değildir; hatta milyonlarca insan için mevcut düzenden umudunu kesmiş olmak ve “daha iyi bir yaşam” istemek genel hareket bakımından

çoğu kez belirleyici bir duygudur. Tam da bu karmaşa içinde devrimci öncü, bu isteği karşılayan en tutarlı program ve pratiğe sahip olan güç olarak değişik duygu ve düşünceleri sadece proletaryanın değil, aynı zamanda tüm insanlığın kurtuluşu anlamına gelen, insan bilincinin ve pratiğinin en ileri düzeyine; devrimci kurtuluş ve devrimci bütünlüklü insan hedefine yönlendirir, yeni bir bilinç, pratik ve insan düzeyi yaratır. Bu yeni bileşke, kitlelerdeki ham ve karışık düşüncelerin en alt düzeydeki “ortak paydası” ya da “asgari zemini” değildir; öncü, bu düşünceleri ve insanları daha üst düzeye taşır, o düzeyden bir bileşke yaratır. Yani, insan gibi ücret almak isteyen işçi, ekip biçtiği ile doymak isteyen üretici ya da doğru düzgün bir geleceğe sahip olmak isteyen öğrenci belli bir noktadan sonra yalnızca bunları isteyen insanlar olmaktan çıkarlar, daha üst düzeyden, daha kalıcı bir kolektif kurtuluş modeline bağlanmaya başlarlar. Devrim budur.

Örneğin, insanlığın bütün büyük devrimci dönemlerinin aynı zamanda dinin en zayıfladığı dönemler olması rastlantı değildir. Böyledir, çünkü bu dönemler insanların kendi kaderlerini bir ilahi güce devretmekten vazgeçtikleri ve kendi kendilerine hükmettikleri dönemlerdir. Başkalarıyla birlikte yürüyen ve kolektif güçle dağları yerinden oynatan insan kendisindeki muazzam gücün farkına varır.

Ve aynı zamanda emekçiler, sözünü ettiğimiz süreçte, bu gücü ifade etme, onu hayata uygulama yetisini de yeniden kazanırlar. Böylece aslında kitleler, kara tahtaları ve sınıf duvarları olmayan muazzam büyüklükteki bir okulda kuralları ve müfredatı toplumsal hareket tarafından belirlenen bir eğitimden geçerler; en başta da bu demokrasi eğitimidir. Sıradan emekçiler, bugünkü toplumsal düzenin fikri bile sorulmayan cahil köleleri, kendi kişisel tarihlerinde ilk kez başka kardeşleriyle birlikte kendi sözlerini söylerler, kararlar alırlar ve bu kararların sorumluluklarını üstlenirler. Başka hiçbir biçimde olmasa bile en ücra köşedeki yerel komiteden en merkezi meclislere ve konseylere kadar her düzeyde katıldıkları söz söyleme, karar alma mekanizmaları başlı başına bir okul olarak işlev görür.

İşte bu, tam da Marksist-Leninist devrim teorisinin devrimden kastettiği şeydir. Ve işte bu yüzdendir ki, Marksist-Leninistler, “sıkı planlanmış bir komplot” yerine daha “zahmetli”, daha “zor” bir yol olan devrimci kitle hareketi yolundan yürürler; çünkü, evet şimdi yine söylediklerimizin en başına dönüyoruz, kurulmak istenen şey, komünizmdir. Komünizme, kitlelerin bizzat kendilerini de değiştirerek yürüdükleri bir yoldan ulaşabilirsiniz. Bütün diğer yollar, elbette bir yerlere çıkarlar, ama komünizme değil!

3- Marksist-Leninist Devrim Teorisinin Temel Tezleri

a) Bütün bu tartışmaları böylece özetledikten sonra kurmaya çalıştığımız kavramsal çerçeveye devam edebiliriz.

Ve en temel Marksist-Leninist tezleri özetlemeye başlarken ilk söylenecek olan şey, hiç kuşkusuz devrimin güncelliği meselesi olur.

V.I. Lenin, bu konudaki tartışmayı kesin bir biçimde tarihe gömmüştür.

Onun Emperyalizm isimli eseri, bu bakımdan bir ekonomi kitabı değil, başlı başına bir politik tezdur. Söylediği şeyin özeti, tekelci kapitalizmin artık tarihsel olarak üretici güçlerin önünü tıkadığı ve böylece sistemin sürekli ve genel bir bunalım içine girdiğidir. Kapitalizmin üretici güçlerin ve iktisadi evrimin önünü açtığı bir dönem, kesin biçimde sona ermiş ve o, tarihsel olarak çöküş sürecine girmiştir. Artık onun siyasal zoru, iktisadi evrimin önünde aşılıp geçilmesi gereken bir engeldir.

Bunalım sürekli; çünkü, sorun artık sistemin zaman zaman ortaya çıkan devrevi krizleri noktasını aşmış, sürecin bütünü bir kriz haline getirmiştir. Zaman zaman görülen iyileşmeler geçicidir; kalıcı olan bunalımın kendisidir. Ona “can çekişen kapitalizm” adının verilmesine neden olan durum budur.

Bunalım geneldir; çünkü, dünyayı paylaşan ve kendisini bir dünya sistemi haline dönüştüren tekelci kapitalizm, bütün ülkelerin ekonomilerini tek bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlamıştır. Böylece daha geri noktada olan ülkelerin bağımsız dinamiklerini de artık kalıcı biçimde sakatlayan tekelci kapitalizm, bu tablo içinde kendi bunalımını bütün dünyaya taşımış, genelleştirmiştir.

Bütün bu nedenlerden ötürü Leninizm, tekelci kapitalizm, yani emperyalizm çağının proleter devrimleri çağı olduğunu söyler ve şu ya da bu ülkede bir devrimin mümkün olup olmadığı tartışmasını sona erdirir. Bunun yerine koyduğu tartışma, az sonra göreceğimiz gibi “nerede” ve “nasıl” sorularıyla ilgilidir ve Lenin bu tartışmanın yeni teorik ölçütlerini ortaya koymuştur.

Yani, bir proletarya devriminin şartları bütün ülkelerde objektif olarak mevcuttur. A ülkesinde B zamanında bir devrimin “neden olmadığı” sorusunu sorabilirsiniz; ama genel olarak o ülkede mevcut kapitalist düzenin yıkılıp yeni bir düzenin kurulmasının mümkün olup olmadığı tartışması, artık 1848’lerde kalmış bir tartışmadır.

Ama bu arada şu çok önemlidir ve üzerinden atlamamalıyız: Leninizmin ortaya koyduğu tez, bir ülkede emekçi sınıfların ayaklanıp yönetimi bir süreliğine ele geçirmesine ilişkin değildir. Bu, her zaman, her koşulda mümkündür. Lenin’in kastettiği şey ise bir proleter devrimin yaşayabilirliğidir. Yani devrimin objektif şartlarının bütün ülkeler itibarıyla mevcudiyeti, onun “yapılmasının” mümkünlüğü değil, onun sürekliliği, yani komünizme dek giden yolda yürümesinin mümkün olmasıdır.

İşte tam da burada Leninizmin tarihe gömdüğü bir başka tartışma, politik devrim-sosyal devrim ayrımı üzerine olan tartışmadır. Yani artık Leninizmin tanımında devrim, yalnızca iktidarın ele geçirildiği bir durum değil, aynı zamanda bu iktidar aracılığıyla sosyal dönüşümlerin yapılabildiği bir eylemdir. Bu bakımdan emperyalist çağda devrim kavramı, politik-sosyal devrim anlamında, yani yıkıp-yapan bir içerikle kullanılmaktadır. Ve herhangi bir ülkedeki özgün aşamalar nasıl olursa olsun, bu devrimlerin bütünü proletarya devrimleridir; nihai hedef komünizmdir.

b) Devrimin güncelliği üzerine bu tespit, doğası gereği, determinizm-volantirizm üzerine olan tartışmayı da kesin biçimde sona erdirir.

Devrimin mümkün olup olmadığı tartışması sona erdiğinde ulaşılan sorular, devrimin “nerede” ve “nasıl” olacağı, “kimler tarafından” gerçekleştirileceği sorularıdır. Ve bu sorular, boşluğa atılmış sahipsiz sorular değildir.

Yani burada söz konusu olan şey, “devrimin kaçınılmazlığı” teorisi değil, “devrimin mümkünlüğü” teorisidir. Yani devrim, üretim ilişkileri ve üretici güçler arasındaki çelişkinin kendiliğinden yarattığı bir durum değildir. Devrimin zorunluluğundan tabii ki söz edebiliriz; örneğin devrime yol açan, onun objektif koşullarını oluşturan ortamın bir iradeyi ortaya çıkaracağını ya da çıkması için gerekli zemini yaratacağını söyleyebiliriz. 1900’lerin Rusya’sı Lenin ve Bolşevikleri yaratmıştır, 1960’ların Türkiye’si de partimizin oluşmasının koşullarını

olgunlaştırmıştır. Ama sonuç olarak bu, devrimin mukadder oluşu değildir; gerçek bir devrim, örgütlü iradenin ortaya çıktığı, volanirist bir eylemdir. İrade, ortaya atılır ve süreci tırmandırır. Yoksa iktisadi koşulların kötülüğü, sosyal çelişkiler, yoksulluk, vs. kendi başına bir devrim yaratmazlar; devrimci iradenin ortaya çıkmadığı ya da etkisiz olduğu şartlarda bütün bu olgular çürüme ve yozlaşmadan başka bir sonuç vermezler, hatta 1930'ların Almanya'sında olduğu gibi tam tersine bir sonuca bile yol açabilirler.

Sonuç olarak Mahir Yoldaş'ın çok berrak bir anlatımla özetlediği gibi, "Marksist devrim teorisi, hem determinist hem de volaniristtir. (İradecidir) Bu ikili yön, diyalektik bir bütün oluşturmaktadır. Devrimin olabilmesi için maddi bir zeminin varlığı şarttır. Üretici güçler, devrim için gerekli olan, "belli olan" seviyede olursa devrim olabilir. Bu anlamda devrim teorisi, deterministtir. Fakat sadece devrimin zaferi için üretici güçlerin belli bir seviyede olması, objektif şartların olgun olması yetmez. Devrimin zaferi için ihtilalci inisiyatif de geçerlidir. Bu anlamda da Marksist devrim teorisi, volaniristtir."

"Proletaryanın yönetimi ele geçirebilmesi için, üretim ilişkileri ile üretici güçlerin arasındaki çelişkinin antagonizma kazanması, son hattına ulaşması gerekmektedir. Proletarya, daha doğrusu onun öncü müfrezesi, bu zıtlığı çözümlenmek için devrimci sınıfları kendi saflarına çekerek, ileriye fırlar, karşı tarafın baskı ve cebrini devrimci şiddet ile bertaraf edip, eski devlet mekanizmasını parçalayarak, kendi politik hegemonyasını kurarak, kendi iktidarına uygun alt yapı düzenlemelerine geçerek, sınıfsız topluma kadar devrimi sürekli kılar."

c) Ve nihayet Leninizm, burjuva demokratik devrimler ile proletarya devrimleri arasındaki ilişkiyi yerli yerine oturtmuş, daha sonraları birçok kez tartışılrsa da bu meseledeki ana ilkeleri ortaya koymuştur.

Çok kısaca özetlenirse, aslında Marksizmin ortaya çıktığı andan itibaren karşılaştığı en önemli sorunlardan biri, burjuva demokratik devrimin şu ya da bu nedenle tamamlanmamış olduğu ülkelerde proletaryanın nasıl bir yol izleyeceği sorunudur. Kapitalizmin beşiği denebilecek gelişkin kapitalist ülkelerde ortaya çıkan (ki böyle olması onun doğasına uygundur) Marksizm, bu gelişkinliğe sahip olmayan ülkelerle ilgili olarak kendi içinde bir dizi tartışma yaşamıştır. Proletarya, esasen kendisine ait olmayan bir görevler dizisini de omuzlarına yüklenmeli midir; yoksa saf bir proleter devrimi için durumun olgunlaşmasını mı beklemelidir?

Leninizmin yaptığı şey ise bir anlamda bu tartışmayı ilkesel bir sonuca ulaştırmaktır. Lenin, son derece açık bir şekilde proletaryanın "durup beklemesinin" söz konusu olamayacağını, yanına demokratik devrimden çıkarı olan diğer güçleri de alarak öne fırlamasının mümkün olduğunu ve böylece buradan kesintisiz biçimde sosyalizme geçilebileceğini ortaya koymuştur.

Bu bakımdan onun "İki Taktik" isimli eserinin adındaki "taktik" sözcüğü, adeta kitabın içeriğiyle çalışmaktadır; çünkü orada söz konusu olan şey, tamamen devrimin en temel sorunuyla, iradeyle ilgilidir. Kitabın bütün özü, 1905 Rusya'sında demokratik devrim-sosyalist devrim ilişkisini kurmak, Menşevik burjuva demokratik tezler ile hesaplaşmak ve buna bağlı olarak "beklemek" ve "harekete geçmek", "kendiliğindencilik" ve "devrimci irade" ayrımı üzerine kuruludur.

Lenin "İki Taktik"te, çarlığın yıkılması, toprak beylerin topraklarına el konulması ve 8 saatlik işgücünü demokratik devrimin programsal hedefi ilan eder, sosyalist devrim için "kapitalizmin özgür gelişmesini" savunur, burjuvaziyi dışta bırakarak, her devrimin temel sorunu olan iktidar sorunu "işçi-köylü devrimci demokratik iktidar" formülüyle çözer. Böylece kesintisiz ama "aşamalı" devrimi geliştirir; savaş yıllarında birikimi üzerinden Şubat devrimin ortaya çıkardığı "ikili iktidar" olgusunu çözümler ve "Nisan tezleri"yle, hatta "İki taktik"teki eski Bolşevik anlayışla hesaplaşarak iktidarın proletaryanın almasını savunur.

Ve aslında "İki Taktik" de daha derindeki ayırım çizgisi, devrim ve reform arasındaki çizgidir. Proletarya kendi saflığını bozmasın ve "kendi işine" bakarak burjuva devrimin sürecini seyretsin diyen ve böylece pek solcu görünen Menşevizme karşı Lenin'in söylediği şey, " Önce tüm köylülükle birlikte monarşiye karşı, çiftlik beylerine karşı, ortaçağa karşı, (...) Sonra, yoksul köylülükle birlikte, yarı- proletaryayla birlikte, tüm sömürülenlerle birlikte, zengin köylüler, Kulaklar, spekülâtörler dahil kapitalizme karşı" (P.D ve D.Kautsky sf:98) araya Çin Seddi" koymadan sosyalizme doğru yürümek şeklindedir.

Leninist devrim teorisini açıklarken Mahir Yoldaş, "belli bir tarihi aşamanın sınıfsal karakteri ile, bu aşamadaki sınıfların rolü arasındaki farklılık, bu teorinin temelidir" diyor ve son derece doğru bir şey söylüyor. Olan şey tam da budur. Sosyalizme yürümek isteyen proletarya, önündeki bir engelin kendiliğinden ortadan kalkmasını beklemiyor, bu işi kendi perspektifi ile yükleniyor ve bu perspektifi de komünizme dek uzanan kesiksiz, kızıl bir çizgi olarak ele alıyor.

Macar sosyalistlerinden György Lukacs, 1903 RSDİP kongresindeki ünlü parti üyeliği tartışmasını özetledikten sonra, "bu tartışma" diyor, "ancak devrim olasılığına, devrimin muhtemel akışına, karakterine, vb. ilişkin iki temel tavır arasındaki fikir ayrılığından hareket ederek anlaşılabilir." Son derece yerinde bir belirlemedir. Çünkü bir bütün olarak Menşevizmle Lenin arasındaki çelişkinin özü, iktisadi tartışmalarla, üretim ilişkileri, vb sorunlarıyla değil, doğrudan doğruya yukarıda özetlediğimiz volantiizm sorunuyla ilgilidir. Yani, ya "bekleme"yi ve onun örgüt biçimini seçiyorsunuz, ya da devrime kalkışmayı ve onun örgüt biçimi olan Bolşevik partiyi kuruyorsunuz.

Bütün mesele budur.

Daha sonraları dünya devrimci hareketinin çeşitli parçalarında sorun birçok kez yeniden tartışılmış, proletaryanın görevleri üzerine yazılmış çizilmiştir. Ancak Leninist devrim teorisi, son derece açık bir yaklaşıma sahiptir; o, sosyalizm ve komünizm hedefini önüne bir kutup yıldızı gibi koyar ve proletaryanın devrimci iradesini bu yolda kesintisiz bir devrimle görevlendirir. Bu yol, şu ya da bu özgün durumda hangi dönemeçlerden geçerse geçsin, proletaryanın volantiist inisiyatifinin sürecin bir adım gerisinde kalmasını aklına bile getirmez.

4- Devrim... Nerede ve Ne Zaman?

a) Genel Bunalımdan Zayıf Halkaya

Şimdi artık daha sadeleşmiş bir zihinle, devrimin güncelliği tespitinin önümüze koyduğu temel sorulara geçebiliriz.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, “bir devrimin mümkün olup olmadığı” sorusunun Lenin’le birlikte tarihe karışması, ortaya herhangi bir devrimin “nerede” ve “ne zaman” gerçekleşeceği konusunda yeni bir tartışmayı çıkarmıştır.

Lenin’in bu noktada yaptığı şey, tek kelimeyle teorik cüretkârlıktır!

Mahir Yoldaş’ı literatürde bulunmayan kavramlar icat etmekle suçlayanların nedense görmediği olgu, Lenin’in “milli kriz-devrimci durum” teorisinin, hiç şüphesiz Marx ve Engels’in 1848 devrimlerden çıkardığı derslerin izini sürerek, tümüyle yeni bir “icat” olduğudur. Gerçekten de Lenin, sözünü ettiğimiz iki soruyu yanıtlamak için, tekelci kapitalizmin yapısal özelliklerini irdemiş ve buradan bir teorik kurguya ulaşmıştır.

Bu kurgunun en önemli ayağı, kapitalizmin, yalnızca ulusal ölçekte değil, uluslar arası ölçekte de anarşik ve eşitsiz bir gelişme gösterdiği belirlemesidir. Bu, aynı zamanda kapitalizmin genel ve sürekli krizinin de sistemin bütün parçalarında, her ülkede eşit derinlikte olmadığı, olamayacağı anlamına gelir.

Yani genel olarak bütün kapitalist yapı, uluslar arası boyutta da, tek tek ülkeler bazında da kırılığandır, her an çöküşlerle karşılaşabilir. Bu, zaten kendi içinde evrelere ayrılan ama temel niteliği sürekli ve genel bunalım olan durumdur. Üretim ilişkileri ile üretici güçlerin tarihsel karşı karşıya gelişi bu bunalımın temelidir. Genel ve sürekli olması da, krizin geçmişte olduğu gibi salt üretim fazlası sorunundan çıkan devrevi hareketten farklı olarak artık yapısal oluşudur.

Ama bu kadarını söylemek yetmez. Yani bu, hangi ülkenin devrimci gelişmeye uygunluk bakımından ne durumda olduğunu bize vermez. Burada başka çözümlenmelere ihtiyacımız vardır. Kapitalizm, her ülkede aynı dinamiklere, tempolara sahip değildir. Onarıcı ve esnetici mekanizmaları da her ülkede aynı güçte değildir. Kırılganlık düzeyleri farklı farklıdır ve bunlar sadece ekonomik de değil, siyasal, sosyal, kültürel etkenler tarafından da biçimlendirilir. Sonuçta, kapitalist dünyadaki ülkeler arasında eşitsiz bir durum vardır ve dünyanın bazı ülkeleri birçok faktörün etkisiyle krizlere daha yakındır.

Hatta belli ülke grupları ve kategoriler de buna yatkındır.

Bu yüzden biz, “zayıf halka” diye bilinen durumdan söz ederiz. Kapitalizm, tekelleşme sürecinde kendi ulusal sınırlarını aşip dünya pazarını oluşturur, bu kapitalist dünya pazarı etrafında, ulusal Pazar yada ülkeler birer halka olur. Emperyalist-kapitalist sistemin genel ve sürekli bunalımı, ülke içi dinamiklerle birleşip çelişkileri yoğunlaştırır; böylece devrim bu “zayıf halka”nın koparılmasıyla gerçekleşir. Yani kapitalist sistemin bazı halkaları, bazı ülkeler, çeşitli faktörlerden ötürü, çelişkiler yoğunlaşır ve sistemin zayıf halkasını oluşturur ve bir devrimle kırılmaya daha uygundur. Hatta iktisadi-siyasal-kültürel benzerliklerden ötürü bazı ülke grupları, bazı coğrafi bölgeler, vb.. de böyle bir durumda olabilmektedirler. Marksist-Leninist terminolojide sık sık kullanılan “devrim havzası” gibi özel terimler böyle bölgeleri tanımlamak için üretilmişlerdir.

b) Milli Kriz Kavramı

“Milli kriz” ya da “devrimci durum” kavramı işte bu durumun bir sistematik içinde ifadesidir. Doğrudan Lenin’den aktarmakta yarar var: “Marksistler için devrime elverişli bir durum olmaksızın bir devrim imkânsızdır; üstelik her devrimci durum da bir devrime yol açmaz.

Genel anlamda bir devrim durumunun belirtileri nelerdir? Şu üç ana belirleyiciyi sıralarsak bizce yanılmış olmayız:

1. Hakim sınıflar için bir değişiklik yapmaksızın hakimiyetlerini sürdürmek imkânsız hale geldiği zaman; 'üstteki sınıflar' arasında şu ya da bu şekilde bir buhran olduğu zaman; hakim sınıfın politikasındaki bu buhran, ezilen sınıfların hoşnutsuzluk ve kırgınlıklarının ortaya dökülmesini sağlayacak bir gedik açtığı zaman; bir devrimin olması için çoğu zaman 'alttaki sınıfların' eski biçimde yaşamak 'istememeleri' yeterli değildir; 'üstteki sınıfların da' eski biçimde 'yaşayamaz hale gelmeleri' gerekir.

2. Ezilen sınıfların sıkıntıları ve ihtiyaçları dayanılmaz hale geldiği zaman,

3. yukarıdaki sebeplerin sonucu olarak barışta soyulmalarına hiç seslerini çıkartmadan katlanan ama, ortalığın karıştığı zamanlarda hem buhranın yarattığı şartlarla ve hem de bizzat 'üstteki sınıfların' bağımsız tarihi bir eyleme sürüklenmeleriyle kitlelerin faaliyetinde oldukça büyük artış olduğu zaman. Sadece tek tek grupların ve partilerin değil, münferit sınıfların iradesinden de bağımsız olan bu objektif değişimler olmaksızın, genel kural olarak, bir devrim imkânsızdır.

Bu objektif değişikliklerin hepsine birden, devrim durumu denilmektedir." (Lenin, Sosyalizm ve Savaş, sf. 118-119, Akt. Kesintisiz Devrim II-III)

Lenin'in burada sözünü ettiği şey, çok kabaca özetlenirse, genel bir ekonomik-siyasal-toplumsal çöküntü halidir. Tanım kısa ve dar gibi görünüyor ama aslında derin ve hacimli bir anlatım sunuyor. Ve dikkat edilirse Lenin, ısrarlı bir biçimde ezilen kitlelerin krizde olmasını yeterli bulmuyor, bunun yanında ezenlerin de bir krizde olmasını koşul olarak ortaya koyuyor. Ezenlerin krizi nasıl olur? Bu, bir ölçüde sistemin iktisadi-politik-sosyal onarım mekanizmalarının, işleyişlerinin çöküşü olarak anlaşılabilir.

Yani kapitalizmin her zaman bir krizden çıkmayı sağlayan ya da en azından "ağrı kesici" olarak iş gören potansiyelleri, olanakları, araçları vardır. Kapitalizmin tekelci çağla birlikte "tarihsel olarak" kendi sınırına gelip dayanmasını "fiziki olarak tamamen tükenmesi" biçiminde yorumlamak bu açıdan doğru değildir. Böyle olsaydı işimiz çok kolay olurdu; ama stratejik planda tarihsel olarak çürüyen kapitalizm, güncel planda dinamiktir ve çoğu kez kendisini yeniden onaracak mekanizmaları -geçici de olsa- üretir. Tanımda kastedilen şey ise işte bütün bu mekanizmaların büyük ölçüde işlevsiz hale geldiği derin bir çöküntü halidir. En azından içinden kolayca çıkılamayan bir durum söz konusudur.

Tabii ki burada "insansız" bir durumdan, rakam yığınlarından söz etmiyoruz. Meslekten iktisatçılar duruma böyle bakabilir. Onların "şu yükselirse şu alçalır, kriz şöyle artar, şöyle hafifler, vs..." gibi yorumlarını biliriz; ama hem dikkate aldıkları yalnızca ekonomi alanıdır, hem de bu yorumların içinde "insan" unsuru, yani emekçi kitlelerin hareketi yoktur. Oysa devreye emekçi hareketi de girdiğinde kriz, halkın tepkilerinin, kitle hareketinin-ayaklanmalarının ve grevlerinin, vb. sürece katıldığı bir durumdur, ki buna çoğu zaman iradi devrimci müdahale de dahil olur ve işler iyice karışır, kriz derinleşir.

Ayrıca, "eskisi gibi yönetilmek istememe" ve "eskisi gibi yönetememe" ya da "eskisi gibi yaşamak istememe" gibi kavramları anlamak için de çok yönlü bir analiz gereklidir. Burada

“ezilenlerin hoşnutsuzluğu” kuşkusuz onların her günkü tepkilerden daha derin ve daha “çığırından çıkmış” bir durumdur, Türkçe’deki “bıçağın kemiğe dayanması” deyimini bu olguyu iyi ifade eder. Üst sınıfların yaşadığı kriz ise onların yüzlerce yılda birikmiş siyaset ve yönetim yeteneklerinin artık durumu idare etmeye yetmemesi anlamını taşır.

Bu, doğal olarak sokak demektir. Yani belki temsili organlar ve bürokrasi şöyle ya da böyle işlese de, genel bir yönetsel tablo artık çalışmıyor, eski yöntemlerle halk yönetilemiyor demektir. Lenin’in sözünü ettiği “gedik” budur; egemen güçlerin yönetim sisteminin aşırı yıpranmışlığı kitleler arasında bu sisteme karşı açık bir güvensizlik yaratmakta ve insanlar sokakta “yeni bir yol” aramaktadırlar. Onlar da şu ya da bu hükümetle değil, sistemin kendisiyle bir çelişme içindedirler. Yani bir süreliğine bu duygu bir hükümeti, bir partiyi, vb. hedef alsada kitlelerde artık daha derin bir hoşnutsuzluk ve “kim gelirse gelsin” durumun düzelmeyeceği fikri yaygınlaşmaktadır. Yönetememe budur; her şey dökülmektedir, Türkçe’deki “zıvanadan çıkma”, “çivisi çıkma” gibi deyimler de buraya tam uygundur.

Bu, doğal olarak varlığı ancak politik çözümleme ile kavranabilecek politik bir durumdur.

Dolayısıyla, bu çözümlemeyi nasıl yaptığınız da önemlidir; yani sizin devrim perspektifinize bağlı olarak bir “görecelilik” vardır. Evet, olgu Lenin’in tanımı itibarıyla son derece objektif bir durum olarak görülebilir belki ama toplumsal olaylar kimya ya da fizikte olduğu gibi ölçülemezler. Daha doğrusu ölçülebilirler aslında ama sizin kullandığınız ölçü önemlidir. Örneğin siz en baştan reformizmde karar kılmışsanız, işlerin böyle bir doyum noktasına geldiğini asla görmez ve görerseniz de kabul etmezsiniz. Ya da tersine bir başkası en küçük bir karışıklık halini “zamanın gelmesi” olarak yorumlayabilir, vb... Bu konudaki en çarpıcı örneklerden biri herhalde Lenin’in Ekim Devrimi öncesinde yaşadıklarıdır. O, durumun tümüyle olgunlaştığı görüşünderken neredeyse Bolşevik partinin tamamı tersini düşünmektedir.

c) Devrimci Durumdan Devrim Aşamasına

Ama sonuçta -bu tartışmaya az sonra yeniden döneceğiz- genel olarak bu tanımlanmış olgunun literatürdeki adı, milli kriz ya da devrimci durumdur; teorik olarak böyle bir durum, devrimin başlayabilmesi ve zafer kazanabilmesi için zemin olarak kabul edilir. Buradan varılan bir başka kavram ise “devrim aşaması” kavramıdır ki, o da devrimci durumun devrimci irade ile bulunduğu aşama olarak tanımlanır. Bu da kuşkusuz teorik bir tanımdır; bir devrim için bu iki öge bir araya gelmeli ve aynı süreçte var olmalıdır. Teorik olarak bunlardan birincisi, devrimci durum, bizden bağımsız bir sosyo-ekonomik-politik kültürel ve toplumsal olgudur; diğeri ise bize bağlıdır, bizim hazır olmamıza, yeterli kadromuzun, yeteneğimizin, örgütlenme araçlarımızın, askeri güçlerimizin, vs... olup olmamasına bağlıdır.

Ancak bütün bu tanımlarda son derece kritik iki nokta vardır.

Bunlardan birincisi, yukarıda ifade ettiğimiz gibi bu olguların tespitinin bir politik çözümleme sorunu olması, dolayısıyla çözümlemeyi yapan kişi ya da partinin ideolojik-politik hattına bağlı olmasıdır. Hepimiz kendi kişisel hayatlarımızda şu ya da bu konuda kararlar alıp uygularız; ama milyonlarca insandan oluşan bir toplumun durumunu anlamak, aynı anda yerel ve uluslar arası koşulları değerlendirmek, olayların kısa ve uzun vadeli gidişatı üzerine

öngörülerde bulunmak ve yine devrimci örgütün yeterlilik durumlarını doğru değerlendirmek hiç de kolay değildir.

Bu, kitlelerin ve hayatın “nabzını tutmak” denilen şeydir, bütünlüklü bir bakışı ve bir partinin kolektif aklının bir araya getirilmesini gerektirir. Bu yüzden devrimci partiler en tartışmalı toplantı ya da kongrelerini tam da bu karışıklık tablosu sürerken yaparlar; çünkü hem bu kolektif akla ihtiyaç duyarlar; hem de kendi yapılarının politik-psikolojik durumunu da kavramak isterler. Ama yine Ekim Devrimi öncesinde görüldüğü gibi bu da yetmeyebilir; bir partinin yönetiminin Lenin dışındaki tüm üyeleri somut durumu doğru değerlendiremeyebilirler.

Öte yandan yalnızca milli kriz koşullarını değil, devrimci örgütün durumunu değerlendirmek de kritik bir konudur. Sonuç itibarıyla bir devrimci örgüt, kendi hazırlık durumunu, askeri olanaklarını, üyelerinin ve ilişkilerinin sayısını, gücünü rakamsal olarak bilme olanağına elbette sahiptir. Ama bu yine de bir politik yorumlamanın konusudur. Yani örneğin, bu “yeterlilik” konusunda öyle bir “mükemmellik” ararsınız ki, varacağınız yer pasifizmin batağı olur. Hiçbir zaman “hazır” ve “yeterli” olmazsınız! Oysa bir başka açıdan baktığınızda, örgütün durumunun asgari olarak yeterli olduğunu ve eksiklerini de hızla, pratik içinde kapatabileceğini düşünürsünüz.

Örneğin Lenin’in 1905 günlerinde partiye gönderdiği bazı notlar, tam anlamıyla askeri talimatlar gibidir, “silah bulun, bomba hazırlayın, karakolları soyun” gibi sözleri bu notlarda sık sık okuruz; çünkü Lenin eksik bir hazırlığın tamamlanması gerektiğini düşünmektedir; ama buna karşın “madem ki hazır değiliz, bu trenin geçmesini kenardan izleyelim” tutumunda da değildir.

İkinci kritik nokta ise, bütün bu kavram ve tanımların mekanik yorumlanması tehlikesidir.

Örneğin böyle bir yorum, milli kriz-devrimci durum halini bir trenin istasyondan gelip geçmesi gibi algılayabilir ve zaten yaygın anlayış da böyledir.

Az önce ifade ettiğimiz gibi, tanım, devrimci durum ile devrimci iradenin aynı süreçte buluşmasını devrim aşaması olarak tanımlamaktadır. Böyle bir tanımın da en kaba yorumu, biri tümüyle bizim dışımızda diğeri tümüyle bize bağlı olan iki ayrı olgu öngörür.

Oysa gerçek hayatta, olgular hiç de böyle birbirinden tümüyle bağımsız değildirler. Ayrıca bu diyalektik ilişkiye bağlı olarak aynı devrimci durum gibi olgular aniden başlayıp biten süreçler de değildir.

Öncelikle, devrimci durum, hiçbir zaman devrimci iradeden bağımsız bir ortamda oluşmaz. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir zaman böyle “insansız”, uzay boşluğundaki steril bir ortamda kriz oluşmaz. Kriz, genellikle devrimci iradenin de sahnede olduğu, onun kitlelerdeki ruh halini ve davranış biçimlerini etkilediği koşullarda ortaya çıkar. Yani devrimci irade ve inisiyatif genellikle krizin bir bileşenidir. Bunun böyle olmadığı haller çok nadirdir; çünkü sınıf mücadelesinin doğası böyledir. Çarlığın genel bir çöküntüye uğramasında Rus devrimci hareketinin payı vardır. Evet, Şubat ve Ekim Devrimleri için “sahne arkasındaki gerçek aktör savaştı” diyen Lenin haklıdır; ama bu savaşın sonlarına doğru devrimci hareketin gösterdiği performans da durumun genel bir krize dönüşmesinde önemlidir.

Yani bir devrimci irade, evet, verili koşullar üzerinde iş görür; ama sistemin kendi iç dinamik ve çelişkileri de bu iradeden etkilenecek oluşur. Ya da klasik tanıma uyarak

söyleyelim, ezilenler ve ezenler eskisi gibi durumlarını sürdürüyorlarsa, bunda devrimci iradenin etkinliğinin, onlarla birlikte ve onların dışında yaptığı eylemlerin, aldığı tutumların vb. rolü vardır. Kitlelerin kafasındaki “eskisi gibi yönetilmek istememe” duygusu elbette devrimci iradeden bağımsız da oluşabilir ama çoğu durumda bu duygunun mimarlarından biri devrimci harekettir.

Ayrıca devrimci irade dediğimiz şey ve onun güçlenip inisiyatif sahibi olması da tümüyle keyfi olarak ortaya çıkmamakta, verili koşullarda gerçekleşmektedir. 1917 Şubat’ından Ekim’e dek geçen sürede Bolşeviklerin oldukça zayıf bir noktadan işe başlayarak güçlenişinin diyalektiği de budur. Bu, kuşkusuz Bolşevik partinin doğru tutumlarının ve atılganlığının eseridir; ama öte yandan bu atılganlığın zemini de Şubat-Ekim arasında objektif olarak mevcuttur.

Dolayısıyla, sonuç olarak denilebilir ki, biri tamamen determinist, diğeri tamamen volantirist iki apayrı çizgi buluşunca devrim olmuyor! Yalnızca Türkiye gibi milli krizin süreklilik arz ettiği ülkelerde değil, aslında Rusya gibi en klasik örneklerde bile böyle bir mekanik ayırım söz konusu değildir.

Bunun tespiti ve diyalektik-dışı böylesi bir yaklaşımın fark edilmesi son derece önemlidir. Çünkü, klasik “kriz bekleyici” sağ-pasifist tutum, kaynağını buradan almaktadır. Eğer siz, (Türkiye’deki milli krizin özgün durumunu kavramama hatasını bir an için dışta tutarak söylüyoruz) böyle bir mekanik noktadan hareket ediyorsanız, yazımızın en başında da belirttiğimiz gibi, oturur bir sosyo-ekonomik tahlil yapar ve ortaya bir devrim aşaması ve devrim programı tespiti koyarsınız, işin kalan bölümünü de “Allah’a havale” edersiniz.

Bir devrim stratejisine, hangi mücadele biçimlerinin nerede, nasıl, hangi ağırlıklarla kullanılacağına belirlenmesine ihtiyacınız yoktur; bütün planınız, örgütlenmek, hazırlanmak ve bir kriz geldiğinde o dalganın sırtına binmektir! Bu arada kuşkusuz “hiçbir mücadele biçimini reddetmemek ve mutlaklaştırmamak” en klişe söz olarak baş köşede yerini almaktadır. Çünkü siz, “milli kriz” ile kendi varlığınızı mekanik biçimde birbirinden ayırmış, kapitalizme “kriz yaratma”, kendinize de “devrime hazırlanma” görevi vermişsinizdir.

Nasıl? Bütün yöntemleri kullanarak! Ama işte bu, tam da Bolivya’lı devrimci İnti Peredo’nun dediği gibi halka “bütün yöntemler”den söz etmektir. “Bir parti ya da grup kendisini iktidarı ele geçirmeye odaklandığında” diyor Peredo, “o parti ya da grup belirli ve açık bir yöntem seçmek zorundadır, böyle yapmamak iktidarı ele geçirmeyi ciddiye almamakla eşdeğerdir.” (SB. 48. sayı)

Mekanik bir kriz yorumunun varacağı nokta budur.

d) Klasik Evrim ve Devrim Aşamaları Tanımlamaları

Buraya kadar genel olarak devrimci durum ve buna devrimci örgüt ve iktidarın alınması için doğrudan ve devrimci şiddet temelinde devrimci girişimin işin içine girmesiyle birlikte oluşan siyasal-toplumsal durumu ifade eden devrim aşaması kavramlarını ele aldık.

Tam da bu noktada, sürecin bu aşamaya gelinceye değin geçtiği dönemleri tanımlama sorunu ortaya çıkar. Marksist literatürde, devrim aşamasından önceki süreçler esas olarak evrim aşaması olarak tanımlanmıştır.

Ancak bu tartışmada da aslında yine karşı karşıya gelen iki görüş, mekanik ve diyalektik görüşlerdir.

Diyalektik bir çözümlemenin varacağı sonuç, bellidir. Devrim ve evrim aşamaları, bir anda biten ve başlayan, bıçakla kesilmiş gibi birbirinden ayrılan dönemlerden söz edilememektedir. Yani sadece özgün koşullarda değil, genel olarak en klasik devrim olan Ekim’de de böyle bir mekanik durum yoktur. Yani tarihte önce “yaprak kımıldamayan” bir süreç, sonra da birden patlayan silahlar gelmez. Hiçbir yerde böyle bir olgu yoktur.

Ayrıca, öncelikli olarak bir noktayı iyice vurgulamak gerekiyor. Esasında, günlük dilde zaman zaman kullanılsa da “evrimci çalışma” diye bir şey de yoktur. Devrimci partinin çalışması her zaman devrimci çalışmadır ve bu bir demagoji değildir. Devrimci perspektif, bir devrim hareketi yaratma ve iktidarı hedefleme kavrayışı devrimci partinin temel özellikleridir, onun faaliyetinin her döneminde belirleyicidir. Bunu vurgulamak önemlidir; çünkü klasik tanımların mekanik yorumlanmasından hareketle, evrim zamanında legal ve gevşek; devrim günlerinde ise illegal ve sıkı çalışma yapılacağı fikri yaygın bir yaklaşımdır.

Oysa tersine, denebilir ki, devrim günleri, ayaklanma zamanları, bir devrimci hareketin en çok legale çıktığı, en çok açıkta olduğu zamanlardır. En çok bu zamanlarda devrimci yapı kendini ortaya koyar, açıkça lanse eder, hatta ikinci bir iktidar inşa ederek kitleleri oraya doğru çağırır. Buna karşın genel olarak evrim aşaması denilen süreç, doğrudan ayaklanma söz konusu olmadığı halde çoğu kez sıkı illegallite koşullarında yaşanan zorlu bir dönemdir. Yani burada söz konusu olan ayırım, doğrudan iktidarı elde etme hamlesi içinde olup olmamaya ilgilidir. Yoksa devrimci ajitasyon, her zaman ajitasyon devrimi vurgular, propaganda ve her tek insanın örgütlenişi, devrimi hedefler.

Peki, ne arada fark vardır?

Klasik tanımda ve klasik durumda, bu süreçler birbirinden silahlı ayaklanma ve öncesi diye ayrılabilir. Birinde, doğrudan silahlı ayaklanma çağırısı yoktur, şiddete dayalı araçlar ikincil plandadır. Bunun yerine örgütlenme, grevler, gösteriler, vb. gündemdedir. Bu, onların -en azından her zaman- barışçıl oldukları anlamına gelmez. Rus örneğinde taşra kentlerinde bile barışçıl, sakin geçen tek bir 1 Mayıs yoktur. Bildiriler gizlidir, toplantılar gizlidir, çoğu kez çatışmalar vardır; ayrıca aynı süreçte partinin askeri örgütleri de çalışmakta, büyümektedir.

Ancak parti, kitlelere ayaklanma çağırısı yapmamaktadır. Ayaklanma bir “oyun” değildir çünkü. Burada söz konusu olan, kitlelerin, örgütün ve olanakların, araçların böyle bir ayaklanmaya hazırlanması halidir.

Partimizin bu tutumu keyfi bir tercihten kaynaklanmaz. Bu tümüyle emperyalist-kapitalist ülkelerdeki milli krizin gelişme seyri ile ilgilidir. Kapitalizmin kendi iç dinamikleriyle geliştiği, ekonomik ve toplumsal dengelerin ve geleneklerin oturduğu, emperyalist aşamaya ulaşmış ülkelerde, milli kriz belli bir derinleşme aşamasından sonra yavaş yavaş zayıflar, çünkü bu ülkelerde, kapitalizmin kendini onarma mekanizmaları tarihsel süreç içinde oturmuştur. Belli bir anda oluşan milli kriz, devrimci bir partinin önderliğinde devrimle sonuçlandırılmazsa, kriz sistemi ciddi biçimde hırpalayıp, tahribatlar yaratsa ve çürümeyi derinleştirse de, sistem yavaş yavaş kendi onarma mekanizmalarını devreye sokarak krizi önce hafifletir, daha sonra da kendini toparlar.

Hiç kuşkusuz bu toparlama geçicidir. Emperyalist-kapitalist sistem ve ülkelerde milli krizin bir toparlanmaya doğru evrildiği aşamada dahi yeni kriz ögeleri gelişmeye başlar. Kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası ve tüm ekonomik ve toplumsal ilişkiler kriz ögelerini sürekli biçimde yeniden yeniden üretir. Kriz, toparlanma, yükseliş ve tekrar kriz sarmalı,

devrimle sonuçlanmadığı sürece, sürekli biçimde her seferinde sistemin dinamiklerini daha da çürüterek kendini tekrar eder.

İşte, emperyalist-kapitalist bir ülkedeki devrimci sosyalist bir parti, milli krizin belirgin biçimde ortaya çıktı ve derinleştiği aşamada ajitasyon, propaganda, örgüt ve mücadele biçimlerini derhal işçi ve emekçi kitlelerin doğrudan iktidara el koymasını sağlayacak biçimde değiştirir.

Partinin bu momenti kaçırdığı ya da devrim girişiminin başarısızlığa uğradığı ve ülkedeki sistemin kendisini toparlamaya başladığı noktada, devrimci çalışma ve örgütsel yapılanma da kendisini bu nesnel duruma uyarlar. Sistemin kendisini toparlaması, esas olarak ekonomik krizin etkisinin azalması, sistemin kendini yönetme mekanizmalarının tamir edilip, yeniden duruma hakim olması, geniş emekçi yığınlarının yeniden kısıntılar yoluyla aldatılması imkanlarının doğması anlamına gelir. Milli kriz ya onarılmıştır, ya da geçici rahatlama sağlanmıştır. Dolayısıyla devrimci durum ortadan kalkmıştır.

Bu aşamada emekçi kitlelere önüne silahlı devrim çağrısını güncel bir şiar olarak koymak anlamlı değildir. Bu noktada, “evrimci” yani doğrudan şiddet araçlarının öne çıkmadığı, barışçıl (silahlı yöntemlerin ikincil olması anlamında barışçıl olan, fakat asla uzlaşıcı olmayan) mücadele araçlarının öne çıktığı, sabırlı bir çalışmayla partinin ve emekçilerin devrimci çalışmaya kazanıldığı bir çalışma dönemi başlar. Evrim dönemi devrim dönemine göre nisbeten uzun bir süreçtir.

Bütün bir devrim süreci açısından bakıldığında, evrim aşaması, nispeten kaba olan bir başka benzetmeyle nicel birikim aşaması, devrim aşaması ise nitel sıçrama aşamasıdır.

e) Klasik Tanımdan, Evrim-Devrim Aşamalarının İç İçeliğine...

Leninist devrimci durum-milli kriz tanımlamaları evrensel niteliktedir. Ancak bu, söz konusu tanımların ifade ettikleri nesnel durumların tüm ülkelerde aynı biçimde ve tanımların ifade ettiği en uygun düzeyde ortaya çıkacağı anlamına gelmez.

Bu tanımlar her şeyden önce, o güne değin devrimci mücadelenin ana merkezleri olan emperyalist-kapitalist ülkelerdeki devrimci savaşım deneyimlerinin ürünleridir. Bu tanımlamaların ilk elde çağrıştırdığı pratikler de doğal olarak bu ülkelerdeki pratiklerdir.

Marksizmin tezlerini, temel tanımlamalarını, her koşulda tek biçimli olarak ortaya çıkan yada gerçekleşen tezler ve tanımlar olarak ele alan bütün ülkelerin dogmatikleri, evrim ve devrim aşamalarına ilişkin ML tezleri de tüm ülkeler için başta Sovyet devrimi deneyimi olmak üzere, emperyalist-kapitalist ülkelerin deneyimlerini taklit etme temelinde anlamışlardır. Devrimci durum, devrim aşaması, evrim aşaması gibi kavramların içerikleri, emperyalist-kapitalist ülkelerden farklı olan, ayrı bir kategori oluşturan ülkeler (sömürge, yarı-sömürge ve 1945 sonrasında yeni-sömürge ülkeler) içinde, emperyalist-kapitalist ülkelerin koşulları sanki bu ülkelerde de varmışçasına kabul edilerek yorumlanmıştır.

Oysa, evrim ve devrim aşamalarının biçimlenişi, emperyalist-kapitalist anayurtlar ile sömürge ve yarı-sömürge, yeni sömürgelerde tümüyle farklı özellikler gösterir. Hatta denilebilir ki, evrim aşaması dediğimiz aşama klasik biçimiyle bu ülkelerde söz konusu dahi olmaz.

Emperyalist-kapitalist ülkelerde milli kriz sürekli değildir. İç dinamiğiyle gelişmiş olan kapitalist sistem kriz bir devrimle taçlandırılmadığında onu onarır. Krizin yükünü bir yanıla sömürge ve yeni-sömürgelere aktarır, hızla onlardan büyük çaplı sermaye transferi gerçekleştirir, bu ülkelerin çöküşü pahasına onlara dönük büyük yağmalamalar gerçekleştirir. Diğer yandan, krizin en ileri aşamasında dahi bir kısım sermaye kesimi çökerken, bir bölümü yavaş yavaş onların sermayelerine el koyarak büyür ve sistemin normal işleyiş mekanizmalarını adım adım devreye sokmaya çalışır. Devlet ve diğer siyasi ve toplumsal kurumlar normal işleyiş konusunda engin bir deneyime sahiptir ve çeşitli temizlikler yoluyla bu mekanizmaların normalleştirilmesi yoluna gidilir.

Bunlar toparlanma dediğimiz aşamada adım adım gelişir.

Sonuçta, devrimci sosyalist parti açısından görev milli krizin en olgun aşamasında, en uygun momentte tayin edici darbeyi vurmaktır, yani genel halk ayaklanması yoluyla iktidara el koymaktır. Eğer bu gerçekleşmezse sistem sahip olduğu büyük tarihsel deneyimi ve maddi ve siyasi, toplumsal olanakları devreye sokarak krizi, kaçınılmaz olan yeni bir krize değin hafifletir, sonrasında da önemli ölçüde ortadan kaldırır.

Halbuki, sömürge ve yeni-sömürge ülkelerde egemen sınıfların ve işgalci sömürgecilerin böylesi ekonomik ve siyasi, toplumsal güçleri yoktur. Sömürgecilik ve yeni-sömürgecilik doğası gereği buna imkan tanımaz. Somut deneyimler üzerinden ilerleyecek olursak; örneğin işgal altındaki bir Vietnam'ı düşündüğümüzde durum değişir. Orada, zaten işin daha en başında, o topraklara ilk emperyalist postallar değdiği anda, insanların hayli önemli bir bölümü böyle "yönetilmek" istememektedirler ve işgalcilerle işbirliği yapan hain yöneticiler de sırtlarını dayadıkları bu gücün dışında bir meşruiyet kaynağına hiç sahip değillerdir.

Sorunun boyutları iyice anlaşılсын diye verdiğimiz bu örnekte, milli kriz, güneş tutulması bir süreliğine görünüp kaybolan bir durum değildir, baştan itibaren mevcuttur. Böyle bir ülkede devrim aşaması tartışması da artık krizin varlığıyla değil, o ülkenin devrimci güçlerinin harekete geçip hem kendilerini hem de kitleleri örgütlemesiyle ilgilidir. Üstelik, yine aynı örnekte, devrim aşaması yalnızca emperyalistlere ve işbirlikçilerine en son darbenin vurulduğu, sözgelimi başkentin ele geçirildiği aşama değildir. Devrim, iktidarı da parça parça ele geçirerek ilerlemekte, uzun süren bir "iki iktidar" durumu yaşanmakta ve son aşamada geriye kalan iş, en son kalenin düşürülmesi olmaktadır.

Örnekler çoğaltılabilir. Sorunun anlaşılması için en çarpıcı örnekler olan Küba'daki Batista diktatörlüğü ya da Nikaragua'nın Somoza yönetimi özel olarak incelenebilir. Her ikisinde de, klasik milli kriz-devrimci durum tanımına harfiyen uygun davranmak, devrimci hareketlerin ölümü anlamına gelirdi; çünkü her iki ülkede de milli kriz denilen olgu, gelmesi beklenen bir Godot değil, zamana yayılarak ülkenin iliklerine işlemiş sürekli bir olgudur.

Emperyalizme bağımlı ülkelerde, yani sömürgeciliğin ve daha yaygın bir durum olarak yeni-sömürgeciliğin egemen olduğu ülkelerde milli kriz yukarıda da belirttiğimiz üzere, emperyalist-kapitalist ülkelerde olduğu gibi nispeten kısa süreli bir durum değildir, sürekli bir durumdur. Bu süreklilik sömürgecilik ve yeni-sömürgeciliğin doğasından kaynaklanır. Sömürgecilik bağlamında ele aldığımızda, Vietnam örneğinde de belirttiğimiz gibi işgalin

kendisi daha ilk andan itibaren geniş emekçi kesimler açısından, hatta burjuvazinin bir bölümü açısından kesinlikle karşı durulması gereken bir olgudur.

Bu daha baştan “bu biçimde yönetilmeyi istememek” anlamına gelir. Her işgal aynı zamanda o ülkenin yağmalanması ve halkın aşağılanması, ülkenin tüm iç dinamiklerinin alt-üst edilip, bozulması anlamına gelir. Ve kaçınılmaz biçimde güçlü ve yaygın bir tepki yaratır. Sadece bu değil, işgalciler de kendi ülkelerinde olduğu gibi yönetemezler, yönetmek de istemezler. İşgal ve sömürgeciliğin amacı, işgal edilen ülkenin tüm dinamiklerinin ezilmesi ve yağmacı bir anlayışla sömürgeci ülkenin çıkarlarına bağlanması olduğu için olağanüstü yönetim mekanizmaları gereklidir. Bu ise doğal olarak baskı, şiddet ve kıyımın esas alındığı, sürekli çatışmalı bir yönetme tarzını ve direnişi beraberinde getirir. Devrimci durum-millî kriz bağlamında baktığımızda tablo sürekli bir ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel, toplumsal kriz halindedir. Millî kriz yada farklı bir ifadeyle devrimin ülke bağlamında nesnel koşulları, yani devrimci durum sürekli biçimde vardır.

Yeni-sömürgeler açısından da kimi özgünlüklere karşın tablo çok da farklı değildir. Yeni-sömürgecilik kapitalizmin ülkenin kendi iç dinamikleriyle değil, emperyalistlerin çıkarları doğrultusunda çarpık biçimde geliştirilmesi, ülkede üretilen artı değer önemli ölçüde emperyalistlere aktarılması ve daha da ötesi tüm siyasal, sosyal, kültürel, toplumsal yaşamın bu duruma uygun olarak çarpık biçimde düzenlenmesi anlamına gelir. Ülke işgal edilir, ancak bu kez emperyalist devletlerin kimliklerini taşıyan askerler tarafından, onların orduları tarafından değil, baştan aşağıya emperyalizme bağlanmış, kaderini tümüyle emperyalizme bağlamış olan yerli işbirlikçiler eliyle, kukla ordular ve devlet mekanizmaları eliyle....

Bu ülkelerde, millî kriz belli bir an’ı değil, ülke gerçeğinin süreklileşmiş durumunu ifade eder. Zayıf kapitalist yapı emperyalist kapitalist ülkelerde yaşanan en küçük krizleri en derin biçimiyle his eder. Tüm ekonomik yapı emperyalist ülkelere borçlanma ve ağır borç ve faiz yükü altında kendi yolunu bulma zorunluluğuyla karşı karşıyadır. Yine, onların belirlediği biçimde örgütlenme ve üretme zorunluluğu ve teknoloji, makine, hammadde, ara malı, işletme sermayesi, vb. tüm temel girdiler açısından emperyalizme kesin bir bağımlılık söz konusudur.

Ülkede yaratılan artı değerden aslan payını emperyalistler alır, az üretebilen ancak emperyalistlere çok vermek zorunda olan yapı, sürekli darboğazlarla, krizlerle iç içe yaşar. Yerli işbirlikçiler kendilerine kalan kırıntılar için gerektiğinde şiddet de kullanarak kıyasıya bir çatışma içindedirler. Emperyalist ülkelerde olduğu gibi, emekçilere verilecek bir sus payı yoktur. Emekçilerin payına düşen, kimi geçici dönemler dışında sürekli derinleşen yoksulluktur ve toplumsal çürümedir.

Öte yandan, emperyalizme bağımlılık hemen her durumda onur kırıcı bir tablo yaratır. Bu toplumsal yapıyı yönetmek için faşizmden başka bir araçta çoğu kez yoktur. Emperyalizme bağımlılık ve onur kırıcı kölece tablo, ekonomide kimi kısa süreli yükseliş durumlarına karşın, sık sık derinleşen ve genel olarak ortadan kalkmayan kriz hali, şiddetli sistem içi iç siyasal mücadeleler, emekçilerin tüm hak taleplerinin zorla bastırılması ve faşist devlet yapılanması, kangrenleşmiş bir yoksulluk ve toplumsal çürüme tablosu... İşte yeni-sömürgecilik, emperyalist kapitalist ülkelerde genellikle millî kriz dönemlerinde yaşanan bir tabloyu sürekli biçimde üretir. Bu atmosfer içinde toplumsal memnuniyetsizlik, bu biçimde

yönetilmek istememe de genel bir durumdur. Emekçilerin geniş kesimleri sistem içinde insanca yaşam umudunu, bağımsızlık umudunu, büyük ilerlemeler umudunu yitirmiştir. Sistemden beklentileri çoğu durumda daha kötüsü olmamasıdır, bu nedenle siyasal olarak kötünün iyisine yönelirler.

Hiç kuşkusuz, bu milli kriz ögeleri sürekli biçimde en olgun halleriyle bulunmaz. Milli kriz, zaman zaman derinleşir, en olgun biçimlerine bürünür, kimi zaman ise sistem kısmi olarak kendini onarır ve milli krizin nispeten az hissedildiği görülür. Ancak esas olan milli krizin öyle yada böyle sürekli olarak varlığıdır.

İşte tam da bu noktada, sömürge ve yeni-sömürge ülkelerde devrimci çalışma ve örgütlenme, emperyalist-kapitalist ülkelerde olduğu gibi evrim ve devrim aşamaları olarak keskin çizgilerle birbirinden ayrılamaz. Devrimci sosyalist parti, barışçıl mücadele biçimlerinin ve buna uygun örgütlenmelerin başat olduğu evrim aşamasını esas olarak faaliyet yürüttüğünde düşeceği nokta aslında pratik olarak devrimden vazgeçmektir. Ne denli devrimci niyetler taşınırsa taşınısın böylesi bir çalışmanın sonucu kaçınılmaz biçimde budur.

Sömürge ve yeni-sömürge ülkeler açısından evrim ve devrim aşamalarının anlamını teorik olarak en ileri düzeyde M. Çayan yoldaş formüle etmiştir.

Onun değerlendirmesinde özel olarak beklenen bir “devrimci durum” olmadığı için, aşamalar arasında klasik bir ayırım da yoktur; dolayısıyla iki aşamaya ait örgüt ve çalışma tarzlarının yeniden harmanlanması ve birlikte kullanımı söz konusudur. Kendi ifadesiyle, “evrim aşamasının nerede bittiğini, devrim aşamasının nerede başladığını tespit etmek fiilen imkânsızdır. Her iki aşama iç içe girmiştir.” Krize müdahale ederek onun derinleştirilmesi sürecinin bir parçası olan devrimci parti, tek bir süreç içinde siyasal mücadelenin en üst biçimi olan silahlı mücadele ekseninde bütün çalışma ve mücadele biçimlerini bir arada ve uyum içinde kullanmaktadır.

Bu, bir grup savaşçının emperyalizm ve oligarşiyle hesaplaşması değil, karmaşık biçimlerin ve örgütlenme tarzlarının birlikte hayata geçirilmesidir. Partimizin bu yaklaşımı, milli krizin iktisadi ve toplumsal ögelerin yanı sıra, doğrudan devrimci mücadelenin en ileri düzeyden geliştirilmesi yoluyla da derinleştirilmesi anlamına gelir.

Öte yandan, sömürge ve yeni-sömürgelerde milli krizin sürekliliği evrim ve devrim aşamalarının iç içe olması, emperyalist-kapitalist ülkelerde yaşandığı biçimiyle bir devrim aşamasının sürekli varolduğu anlamına gelmez. Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, emperyalist ülkelerde milli krizin varlığı ve devrimci örgüt ve hazırlığın belli bir aşamasında en ileri mücadele düzeyi olarak silahlı halk ayaklanması gündemdedir ve bu noktada devrim aşamasından söz edilir.

Halbuki, evrim ve devrim aşamalarının iç içe olduğu sömürge ve yeni-sömürge ülkelerde, silahlı savaşımın başat mücadele biçimi olarak gündemde olması, devrim için bütün nesnel ve öznel koşulların varolduğu anlamına gelmez. Evet, milli kriz inişli çıkışlı yapısına rağmen süreklidir. Ancak her zaman en olgun biçimiyle bulunmadığı gibi, devrimci sosyalist parti de evrimci bir çalışma içinde kendini bir ayaklanma düzeyinde ifade edecek yapıya istisnai durumlar dışında sahip değildir. Devrimci sosyalist parti, emperyalist kapitalist ülkelerde esas

olarak evrim aşamasında ve barışçıl mücadele araçlarıyla gerçekleştirilen emekçi kitlelerin devrimci saflara kazanılması işini, partinin emekçi sınıflar içinde inşası ve politik mücadelenin geliştirilmesi işini, süreklileşmiş milli kriz koşullarında ancak adım adım büyüyen devrimci gerilla savaşı temelinde gerçekleştirebilir. Daha somut ifadeyle;

- devrimci gerilla savaşının temel alınması,

- emperyalist-kapitalist ülkelerin evrim aşamasındaki mücadele deneyimlerinden çıkmış olan bütün mücadele biçimlerinin

- ve bulunulan ülkenin özgünlüklerinden türeyen diğer barışçıl mücadele biçimlerinin gerilla savaşının ekseninde uygulanması ve bunların bütünlüğü temelinde bir devrimci savaşımın örülmesi...

İşte evrim ve devrim aşamalarının bıçakla birbirinden ayıramayacağı, iç içe geçtiği sömürge ve yeni-sömürgelerde devrimin stratejik çizgisi budur. Bu çizgi, uzun süreli bir savaştır. Bu savaş her dönem ve her ülkenin somut koşullarına bağlı biçim alır; devrimimiz için, uzun süreli ve bileşik olan bu savaş, politikleşmiş askeri savaş stratejisi (PASS)dir. Devrimci sosyalist parti, evrim ve devrim aşamaları sorununu bu temel yaklaşımlar temelinde çözüme kavuşturmuştur. Böylece, devrim anlayışı ve strateji konusundaki temel kavramları özetlemeyi bitirmiş bulunuyoruz.

Partimiz tüm devrim deneylerini Marksizm-Leninizme bağlı kalarak ele alır; dahası bunlara son derece önem verir, eleştirel yöntemle yararlanır. Bundan dolayı, dünyadaki değişik devrimci stratejilerin ve somut devrimlerin incelenmesi ve oradan yeniden coğrafyamıza dönülmesi gereklidir. Bundan sonra bunu yapacağız; bir çok ülke deneyini inceleyip 2000'li yılların Türkiye'si için stratejik çizgimizi tanımlayacağız.

2. Kısım:

STRATEJİ VE DEVRİM DENEYLERİ

1. Bölüm: Ekim Devrimi Öncesinde Mücadelede Temel Biçimler Temel Deneyimler...

a) Ezilenlerin Sihirli Sözcüğü: İsyân!

söylediğimiz gibi, sınıflı toplumların tarihi nasıl 'sınıf mücadelelerinin tarihi' ise, bu tarih aynı zamanda daha iyi, daha özgür, Bu konudaki temel kavramsal çerçeveyi böylece yeniden çizdikten sonra artık ilerleyebilir ve tarihsel deneyimleri ele almaya başlayabiliriz.

Hep daha eşitlikçi, daha dayanışmacı bir yaşam arzusunun da tarihidir. Sınıflı toplumun başından beri, ta kölecilikten bu yana her zaman bu amaçlar için isyan eden, mücadeleye atılan insanlar olmuş ve bütün kanlı bastırmalara karşı halk hareketi yeniden ve yeniden kendi küllerinden doğarak kendisini var etmiştir.

Yani, sınıflı toplumlar tarihi, en genel anlamda devrimler ve karşı-devrimler tarihidir. Resmi tarih kitaplarının sayfaları arasında çoğu kez geçiştirilen ve unutturulmaya çalışılan bu tarihin en sihirli kelimeleri ise "ayaklanma" ya da "isyan"dır.

Elbette “isyan” kavramı da bir açıdan bakıldığında salt kendi başına nötr bir kavramdır ve ancak “kimin kime karşı isyan ettiği” sorusuyla birlikte anlamlıdır. Örneğin, Franko’nun Cumhuriyetçi İspanyol hükümetine karşı başlattığı savaş, bir karşı-devrimci kalkışmadır; ya da Ekim Devrimi’nden sonra beyaz orduların Sovyet hükümetine karşı giriştiği hareket de yine bir karşı-devrimci isyandır. Ama yine de kavramın, aynen “gerilla” kavramında olduğu gibi derin bir büyüü vardır ve herhangi bir yerde işittiğimizde, çoğu kez aklımıza önce halkın, ezilenlerin başkaldırısı gelir.

Bu genel kanı, haksız da değildir. Gerçekten de tarih boyunca ezilenler, bıçağın kemiğe dayandığı her noktada kendilerini bu yolla ifade etmişlerdir. Başarıya ulaşırsalar da yenilseler de yürüdükleri yol, her zaman isyan-ayaklanma yolu olmuştur. Yarın da bu temel gerçek değişmeyecektir. Zaman içerisinde şu ya da bu ülkede tercih edilen savaşım biçimlerinden, devrimci stratejilerden tamamen bağımsız olarak “isyan” ezilenlerin devrimci hareketinin temel biçimidir. Bir başka deyişle söylersek, herhangi bir tarihsel kesitte, herhangi bir coğrafyada devrimci hareketin gelişme seyri nasıl olursa olsun, her gerçek toplumsal devrim, kitlelerin ayağa kalkarak iktidara yürüdüğü bir durumu bize anlatır.

Bu, süreç içerisinde çeşitli ülkelerde, çeşitli devrimci deneyimler üzerinden yapılan “kent ayaklanması (ya da genel halk ayaklanması/toplu ayaklanma) ve halk savaşı” tartışmalarıyla ilgili bir durum değildir. Bu kavramlar (daha sonra göreceğimiz gibi) siyasi terminolojide özel ideolojik-politik anlamları olan kavramlardır ve devrimci hareketin belli bir süreçteki yol çizgisini anlatmak için kullanılırlar. Oysa bu yollar ve stratejik kurgular nasıl olursa olsun, devrim yine de ezilen kitlelerin harekete geçerek iktidara el koydukları ve bu iktidar aracılığıyla yeni bir toplumsal düzeni inşa ettikleri bir durumdur.

Devrim, kitlelerin eseridir. Bu, boşuna söylenmiş bir söz değildir. Eğer bir komplo ya da darbe değil de toplumsal devrimden söz ediliyorsa, kitlelerin katıldıkları ve kitlelerin bizzat gerçekleştirdikleri bir devrimden söz ediliyorsa, bu temel gerçek değişmez. En genel anlamıyla kitle hareketi yolundan gitmeyen, kitlelerin şiddetini düzenin karşısına dikmeyen gerçek toplumsal bir devrim yoktur ve olamaz. Şu ya da bu ülkede, şu ya da bu yolun, örneğin gerilla mücadelesinin temel olarak seçilmesi de bu durumu değiştirmez. Hiçbir durumda devrim, orduların muharebe ettikleri bir askeri karşılaşma, bir meydan savaşı değildir.

Ordular orduları yenmez, ordular dahil çeşitli biçimlerde örgütlenmiş olan kitleler mevcut düzeni ve onun savunucularını yenerler. Marksist-Leninist terminolojideki gerilla ise zaten bir halk ordusudur, halkın silahlı örgütlenmesi dediğimiz şeydir ve dolayısıyla halk ordusunun savaşı, halkın kitlesel hareketinin bir biçimidir. Bu savaş, hemen her durumda kitlelerin ayaklanmalarıyla birlikte yürümüş, onlarla birlikte zafere ulaşmıştır ama bundan da bağımsız olarak her gerilla ocağının, her silahlı işçi müfrezesinin bizzat kendisi, bir kitlevi harekettir.

Bu anlamda, ilerleyen bölümlerde halk ayaklanmalarını/isyanlarını ve devrimleri anlatırken, “ayaklanma/isyan” kavramıyla her zaman genel olarak kitlelerin devrimci girişimlerini kastedeceğiz; stratejik kurgulardan söz ettiğimizde ise daha özel kavramlar kullanacağız.

b) Kölelerin Roma Kapılarındaki Öfkesi: Spartaküs

İşe biraz geriye giderek başlamak gerekiyor. Ezilenlerin tarih boyunca kullandıkları isyan biçimlerini süreç boyunca izlemek ve anlamak için bu zorunlu.

Ve bu geriye gidişte, belki abartılı bir yaklaşım gibi görünebilir ama bir mihenk noktası olarak Roma'nın belirlenmesi uygun bir tercihtir.

Büyük başın derdi büyük olur!

Roma'nın tarihte görülmüş en büyük köle ayaklanmalarına sahne olması muhtemelen bu özdeyişle ilgilidir. Gerçekten de Roma İmparatorluğu, köleci çağın en olgunlaşmış devletidir. Örneğin M.Ö. 43 yılında Roma nüfusunun yüzde 40'ı kölelerden oluşmaktadır ve insan yerine bile konulmayan bu kadar büyük bir kitlenin sürekli bir patlama potansiyeli taşınması rastlantı değildir. Köleliğin zaten başlı başına isyan nedeni olması bir yana, siyasi çalkantılar içinde yüzen Roma'nın yaşadığı kriz de en alttakilerin ayaklanması için gerekli zemini sağlamaktadır.

Roma tarihi zaman zaman alt tabakalardan köle olmayan "yurttaş"ların da ayaklandıklarına tanık olmuştur gerçi ama doğrudan doğruya köle ayaklanmalarının en ünlüsü Spartaküs'ün başlattığıdır. En ünlüsüdür ama ilk ayaklanma değildir. Örneğin M.Ö. 104'te Sicilya'da patlayan büyük köle isyanı öylesine etkilidir ki, yoksul köylülerin ve şehirli zanaatkarların da desteğini alan köleler 7 yıl boyunca tüm adanın denetimini ellerinde tutmuşlar ve bu arada Roma'nın gönderdiği 4 büyük orduyu hezimete uğratmışlardır. Sonunda Roma, adada duruma hakim olduğunda ise 20 binden fazla köle çarınıha gerilecektir.

Spartaküs ayaklanmasının büyüğü, bir adada sınırlanmayan, doğrudan Roma'yı tehdit eden muazzam bir başkaldırı olmasından kaynaklanır. Elleri silahlarıyla bir gladyatör okulundan kaçarak dağlara çıkan askeri yeteneklere sahip Spartaküs ve arkadaşları, civardaki bütün çiftlik kölelerinin de katılımıyla çok geçmeden bütün Orta İtalya'yı kontrol altına alan 70 bin kişilik bir köle ordusu yaratmışlardı. Belirli bir iktidar hedefi olmayan bu disiplinsiz ordu, uzun süre civardaki zenginlikleri yağmalayarak hüküm sürmüştü, üzerine gönderilen bütün lejyoner ordularını yenilgiye uğratmış ve artık Roma kapılarına gelip dayanmıştı. Bu arada ele geçirilen kentlerde de köleliğin yanında altın ve gümüş biriktirmek de yasaklanmakta, belli bir düzen kurulmaya çalışılmaktadır.

Bütün tarihsel anlatımlardan çıkarabildiğimiz kadarıyla, Spartaküs ayaklanmasının yarattığı şey, tipik bir halk ordusudur. Aldıkları askeri eğitimle kendilerini Roma ordusuna benzer şekilde örgütleyen köleler, lejyoner ordularını yenerken de kendine özgü askeri taktikler uygulamışlardır. Açık meydan savaşlarından kaçınarak sert ve yıkıcı baskınlar uygulayan bu ordu, böylece çok uzun süre Roma ordusunun "bitişik kalkan" düzeni karşısında ezilmeden direnebilmiştir. Ancak sonuçta, doğrudan Roma'yı hedeflemeyen, yalnızca zora sokup tehdit eden bu ordu, ne yapacağını, nasıl bir amaçla davranacağını net olarak bilememekte ve disiplin bakımından da zayıflamaktadır.

Tam bu noktada, bir ayaklanma yakın tehlike haline dönüştüğünde egemen sınıfların gösterdiği tipik refleks gündeme gelecek ve Roma, iç çatışmalarını erteleyerek aralarındaki

en azgın ve en zalim fraksiyona inisiyatif verecektir. Bu tarife uyan kişi ise, Roma'nın en zengin ve en acımasız adamı Crassus'tur. Gerçekten de savaştan kaçanları astırmasıyla ünlü Crassus, disiplinli güçleriyle Spartaküs ordusunu önce geriletecek, sonra da M.Ö. 71'de yenecektir. Sonuç, altı binden fazla kölenin son savaş meydanı olan Capua'dan Roma'ya uzanan yol boyunca çarmıhlara gerilmesidir. Bütün ayaklanmaların temel kuralı burada da işlemiştir: Nihai sonuca ulaşmak için gerekli atılganlığı gösteremeyen yenilir...

c) Dinsel Motifler ve Doğu'nun Aykırı Mezhepleri...

Elbette Roma'nın köle ayaklanmaları bütün köleci toplum sürecinin en çok bilinen ve kayıtlara geçmiş olan isyanlarıdır. Oysa aynı süreçte Doğu dünyası da esasen kaynayan kazan gibidir.

Ayrıca yine dinlerin ve peygamberlik kurumunun da esasen mevcut düzene karşı ayaklanma ya da muhalefet biçimleri olduğu söylenebilir.

Ancak dinlerden ve peygamberlerden de daha önemlisi, etkileri yüzyıllar boyu sürerek günümüze dek ulaşan "aykırı" mezhepler ve dini gruplar sorunudur. Hem Hıristiyanlıkta hem de Müslümanlıkta yaygın biçimde görülen bu durumun kökleri çoğu kez doğrudan ya da dolaylı olarak sınıfsal ayrımlara dayanmıştır. Bir dinin ortaya çıkmasından kısa bir süre sonra, duruma hakim olan kast ile çelişkiye düşen daha dışlanmış kesimler, dinsel metinlerin ve olayların şu ya da bu yorumundan hareketle yeni tarikatlar kurmakta ve çoğu kez bu oluşumlar ayaklanmalara yol açmaktadır. Dinin bir devlet biçiminde örgütlenmiş olan hakim eğilimi, toplumsal zenginliklerin de sahibidir ve bu noktadan sonra her muhalif hareket, bu zenginliklerden uzak tutulan daha yoksul kesimlerin tutumunu ifade etmektedir. Ve tabii hemen her durumda, hakim eğilim, muhalif güçleri "dinden sapma" ile suçlamakta ve "sapkın" olarak görmektedir.

Ortaçağda görüldüğü gibi mevcut kilise düzeni feodalizmle özdeşleşerek büyük zenginliklere el koyar hale geldiğinde ise bu, artık bir yoksullar savaşı haline dönüşmekte, bir köylü hareketi niteliğine kavuşmaktadır. Bunu az sonra göreceğiz. Aynı durumun Doğu'daki en etkin ifadesi, eski Asya dinsel inanışlarından gelen halkların Müslümanlığa dahil edildikten sonra gösterdikleri direnç ve giderek bu direnç noktasına uygun mezhepleri benimsemesidir. Muhammed sonrası ilk ayrılığın Arap toplumu içinde patlamasına karşın, sonradan bu çatışmadan türeyen ve giderek bu ilk çatışmayı da aşan akımların daha çok Arap olmayan topluluklar arasında yayılması bu anlamda rastlantı değildir.

Örneğin Alevilik, günümüze dek akıp gelen yönleriyle sadece "Ali'ye haksızlık" söyleminin çok ötesine geçerek özellikle Anadolu coğrafyasını kapsayan ve kendine felsefi, kültürel, vb. zeminler yaratan bir harekettir. Bu akımın çeşitli kollarının hemen her zaman şatafat ve saltanat karşısında sadeliği ve adalet duygusunu öne çıkarması, Avrupa'daki ilkel Hıristiyanlığa dönüş eğilimleriyle bu bakımdan bir benzerlik göstermesi rastlantı değildir; çünkü, sonuçta bu eğilimler ezilenlerin ve dışlananların bağrından doğmakta ve o kesimlerin tepkilerini ifade etmektedir.

Elbette aykırı uçlar yalnızca Alevilik inancıyla sınırlı değildir. Müslüman dünyada "Batını" denilen başka "aykırı" eğilimler de vardır ve bunların bazılarının kökleri çok daha eski tarihlere uzanmaktadır. Sonuç olarak ağır vergiler ve yoksulluğun halkların belini büktüğü her

durumda öfke filizleri yeşermekte ve bu biriken isyan potansiyeli kendisini dinsel yollardan ortaya koymaktadır. Aslında bu durum kaçınılmazdır da, feodal çağın temel bilinç biçimlerinin tümü kendilerini dinsel formlar içinde ortaya koymuşlardır. Henüz bilimsel düşünme biçimlerinin ortaya çıkmadığı koşullarda, en ilerici düşünceler kendilerini ancak o dönemin ideolojik biçimleri altında ortaya koyabilirlerdi. Gerçekten de olan budur; tanrıyı insanlaştırırken “cennet”i dünyevileştiren, adaleti maddi dünya koşullarında arayan bu akımlar, çoğu durumda daha eşitlikçi bir düzen isteğinin somut belirtilerini ortaya koymaktadır.

Bu süreçte İslam dünyasında görülen en özgün ayaklanmalar, ağırlıklı olarak İran civarında ortaya çıkmıştır. 6. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan ve “Tanrı topraktan yiyeceği ve tüm gereksinimleri, halk onları aralarında eşit bölüşün diye yaratmıştır. Hiçbir kimse diğerinin payından fazlasını alamaz” felsefesine dayanan Mazdek inancı, bu ayaklanmaların en önemli ideolojik dayanağıdır. “İnsanlar, gıpta, azap, öç, yoksulluk, hırs gibi beş şeytan tarafından doğruluktan uzaklaştırılır.

Bunları yenmek ve iyi bir inanç yolunda yürümek için zenginlik ortak ve kadın-erkek eşit haklara sahip olmalı” diyen bu inancın sahiplerinin ve bu inancı değişik biçimlerde üreten pek çok akımın Abu Müslim’le başlayan ayaklanmalar zinciri, 21 yıl süren Babek isyanı ile devam etmiş, iki halifeye saltanatlarını kaybetme korkusu yaşatmış, yüz binleri aşan büyük ordular kurmuştur. Türk, Arap, Kürt, Bizanslı, Ermeni gibi değişik uyruklardan komutanlar tarafından yönetilmekte olan Babek orduları, bu süreçte Abbasi halifelerinin kuvvetlerini defalarca yenilgiye uğratmışlardır.

Bu isyan da stratejik çizgi ve kullanılan araçlar bakımından tipik bir halk savaşı-halk ordusu örneğini bize verir. 816’da başlayan Babek hareketi, klasik bir davranış olarak önce dağlık bölgelerdeki boğaz ve geçitleri tutarak kendi gücünü büyütmüş, daha sonra geniş bir bölgeyi ele geçirmiştir. Karargahları, komuta kademeleri ve ele geçirilen kentlerde sivil yaşam örgütlenmeleri vardır; yani kontrol ettiği bölgelerde kendi yaşam biçimlerini uygulayan, merkezi iktidara karşı “ikinci bir iktidar” yaratan bir tarza sahiptir. Bu, daha sonraları Avrupa’da da örnekleri görülen tipik bir tarzıdır. Belli bir alanı alternatif yaşam bölgesi olarak fethedip inşa etmek, böylece “devlet içinde devlet” yaratarak orayı korumak biçimindeki bu çizgi, süreç boyunca hep görülecektir.

İsyan, nihayet Abbasi Halifesi Mutasım tarafından bastırılmış ve sonuçta ele geçirilen Babek, bütün organları tek tek kesilerek öldürülmüştür. Yine de Babek Mutasım’ın önünde eğilip af dilememiştir. Hatta rivayete göre işkence altındaki Babek, kendi kanını yüzüne sürmekte ve bunu “yüzü korkudan sarardı demesinler” diye açıklamaktadır.

Aynı hareketin devamı olarak 860’lardan itibaren Hamdan Karmat tarafından güney ve orta İran’da yaratılan Karmati hareketi ise “komünist” özellikleri daha belirgin bir harekettir ve Irak, Bahreyn, Suriye gibi bütün diğer bölgelere de yayılmıştır. Önce gizli dernekler biçiminde gelişen öğretisi, daha sonra Hamdan’ın 890-891’de Karmatiler için Küfe yakınlarında bir toplu yaşama yeri olan Dar al-Hicra kalesini kurmasıyla bir isyana dönüştü. Göçmenler Evi anlamına gelen kale, (daha sonraları sahneye çıkacak olan) Hasan Sabbah’ın Alamut’una benzer biçimde ele geçirilemez bir konumdaydı ve içinde mülklerin ortak olduğu bir düzen

uygulanıyordu. Aynı biçimde Bahreyn Karmati devletinin başkenti Al Ahsa'da da para yerine kurşun kuponların kullanıldığı, iş yapmak isteyenlere devletin yer gösterip kredi verdiği bir düzen hakimdir. Daha sonraları Selçuklu sultanlarının yok edeceği kent, tipik bir kırsal komün gibidir.

Zaman zaman Bağdat kapılarına dek dayanan Karmati ayaklanmasının tarzı da dönemin askeri mantığına uygun olarak en geride, sağlama alınmış bir derin üs (Dar-al Hicra Kalesi ya da Al-Ahsa) ve oradan başlayan akınlar biçimindedir. Yani pratik olarak bir "ikili iktidar" ve "kurtarılmış bölge" durumu en baştan mevcuttur, hareketin başlangıç noktası böyledir. Yine büyük halk orduları kurulmakta, karargah ve komutanlık düzenleri oluşturulmakta ve kentleri kuşatıp düşüren bir yol izlenmektedir.

Daha sonraları, Doğu dünyasının en özgün isyan örneklerinden olan Hasan Sabbah hareketine geldiğimizde ise temel mantık yine değişmez. Ancak bütün diğer ayaklanmalardan farklı bir stratejik çizgi izleyen bu hareket, büyük ordularla kentlere saldırmak yerine, kendi seçtiği güvenli bir mevzi olan Alamut Kalesi'nde yuvalanmış ve burada yetiştirdiği küçük gerilla timleriyle bütün iktidar güçlerinin korkulu rüyası olacak bir suikastlar taktiğini uygulamıştır. Artık söz konusu olan düpedüz bir ikinci iktidar, hatta ayrı bir devlet düzenidir. Merkezi yönetim, bu alternatif iktidarın varlığını bilmekte, onu yok etmek için elinden geleni yapmakta ama hem dönemin askeri imkanlarının kısıtlılığı, hem de Sabbah'ın ustalıklı yönetimi nedeniyle bunu gerçekleştirememektedir. Klasik deyimle söylersek, bu tam bir "denge" durumudur.

1090 yılında başlayan ve genel olarak İsmaililer diye bilinen bu hareket, Sabbah'ın ölümünden sonra da devam etmiş, bütün kaledekilerin kılıçtan geçirildiği 1256'ya dek sürmüştür. Sünni tarihçiler tarafından üzerine çeşitli spekülasyonlar üretilse de Sabbah'ın Alamut'ta kurduğu düzenin tipik ortaklaşmacı-eşitlikçi özellikler gösterdiği kabul edilmektedir. Hareket, sonuçta bir iktidar değişikliği yaratamamıştır ama ezilenlerin, emekçilerin egemen sınıflara karşı yürüttüğü gerilla savaşının tarihsel olarak en yetkin, en sistematik ilk uygulaması diyebileceğimiz bir savaş düzenini yaratmış, hatta bu süreçte Selçuklu baş veziri Nizam-ül Mülk dahil birçok devlet adamının ortadan kaldırılması bağlamında, bir benzetme yaparsak, silahlı propagandanın ilk örneklerinden birini gerçekleştirmiştir.

d) Ortaçağ Avrupa'sında Köylü Ayaklanmaları...

Doğu'daki gezintimize bir süreliğine ara verip Batı'ya, Avrupa'ya doğru baktığımızda ise yaklaşık olarak aynı şeyleri görürüz. "Aykırı" mezhepler ile zulme karşı ayaklanmaların en tipik örnekleri Ortaçağ Avrupa'sında yaşanmıştır.

Özellikle Engels'in özel olarak incelemiş olduğu Almanya, bu bakımdan önemlidir. 16. yüzyıl başında Almanya'nın düzeni, Engels'in deyimiyle bütün yükün köylünün boynuna asıldığı korkunç bir sömürü ve baskı düzeniydi. Bu düzen içinde bir yandan kapitalizmin filizleri doğarken, diğer yandan kilisenin soyguncu düzeni devam ediyor, ağır vergiler ve angaryalar altındaki köylülerin hayatı giderek dayanılmaz hale geliyordu. O günün koşullarında sınıfsal piramidin en altında gerçekten de "tanrının bile unuttuğu" büyük köylü yığınları vardı.

Bu koşullar altında kilisenin alt tabakası olan köy papazları ve vaizlerin gitgide halk temsilcileri haline geldikleri özgün bir durum ortaya çıkmaktaydı. Zayıf burjuva muhalefet etkisizdi, köylüler ise Engels'in dediği gibi "kendilerini ezen boyunduruk altında dışlerini gıcırdatsalar da" ayaklanamıyor; "dağınıklıkları, ortak bir anlaşmayı son derece güçleştiriyordu."

Bu koşullar altında Luther'le başlayan yenilikçi dinsel hareket, yine onun tarafından gericiliğe doğru sürüklendiğinde yoksulların kilisesini kurmak Tomas Münzer'e kalmıştı. Daha doğrusu Luther, katı kilise düzenine karşı halkın tepkilerinin kapısını şöyle bir aralayıp geriye çekildiğinde, Münzer ve çoğu sonradan ayaklanma lideri olacak olan yerel papazlar, sorunun tam da merkezindeydiler. Yine isyancılığı yüzünden idam edilmiş bir babanın oğlu olarak 1498'de dünyaya gelen Münzer, ilkel Hıristiyanlığa geri dönüş amacıyla gizli dernekler kurmaya başladığında köylüler, yoksullardan yana bir dini görüşü benimsemeye hazırdılar. Münzer'e göre, Tanrının krallığı, sınıf ayrılıklarının olmadığı, özel mülkiyetin ortadan kalktığı, topluma yabancı devlet iktidarının olmadığı bir toplumdur. Şöyle diyordu Münzer: "Tefeciliğin, hırsızlığın ve eşkıyalığın batağı, tüm canlı varlıkları: sudaki balıkları, gökteki kuşları, toprak üzerindeki bitkileri kendi mülkleri yapan prensler ve beylerdir. Sonra da, yoksullara: çalmayacaksın! buyruğunu vaaz ederler, ama kendileri, ellerine düşen her şeyi kapar, köylü ve zanaatçının iliğini sömürürler..."

Engels'in de belirttiği gibi bu, henüz filizlenme halindeki komünist fikirlerin o çağdaki mümkün olan ifade biçimleriydi. Ve en önemlisi de bu fikirler, yoksul köylülerin genel ruh halinin tam bir ifadesiydi. Bu yüzdendir ki, koca bir 16. yüzyıl, Münzer'e bağlı olan ya da olmayan yüzlerce köylü ayaklanmasına tanıklık etmiştir. Bu süreçte köylülerin hatırı sayılır ordular kurup kentlere ve prenslerin ordularına saldırdıkları, kendilerine özgü bayraklar ve devletler yarattıkları o kadar çok ayaklanma vardır ki, saymak bile mümkün değildir. Eninde sonunda prenslerin vahşi orduları tarafından tam bir kasaplıkla bastırılan ve "reformcu" Luther'in "öldürün bu hayvanları!" diyerek katliamlara ışık yaktığı bu ayaklanmalar, yüz yıl boyunca Avrupa'yı bir başta bir başa sarsmıştır.

Macaristan'dan Çekoslovakya'ya, Fransa'ya dek yüzlerce isyan şatoları yıkmış, buna karşın da ağaç dalları salkım salkım asılan isyancı köylülerin cesetleriyle dolmuştur. 1525 yılının Nisan ayı başında başlayan genel ayaklanma ise bunların en büyüğüdür. Münzer, tarihi kararlaştırılmış bulunan bu genel ayaklanmadan da önce 17 Mart 1525'te Mulhausen'de ayaklanarak yönetimi ele geçirmiş ve kendi ortaklaşacı düzenini kurmaya başlamıştır. Bu arada prensler de kendi aralarındaki çekişmeleri sonlandırıp büyük bir ordu kurma hazırlığındadırlar. Bir dizi yenilgiden sonra yine Roma'daki Crassus örneğinde olduğu gibi içlerinden en vahşi olan fraksiyona inisiyatif veren prensler, böyle bir orduyu da sonunda kuracaklardır.

Sonuçta Münzer'in yaşadığı şey, Engels'in de dediği gibi "aşırı bir parti önderinin başına gelebilecek en kötü şey"dir; yani tarihsel koşulların ve temsil ettiği sınıfın olgunlaşmadığı bir zamanda iktidara yürümek...

Bunun sonucu ise, doğal olarak daha disiplinli ve büyük bir orduyla yürüyen ve bu arada isyancı güçleri bölmek için bin türlü dalavere çeviren prens ordularının zaferi olacaktır. Avrupa'nın bir çok yerinde yaşanan kader, sonunda Münzer'in de başına gelmişti.

İlk yenilginin ardından Schlachtberg diye bilinen bir tepede barikat kuran Münzer güçleri, teslim olmayı reddettiler ama neredeyse silahsızdılar. Bir gün içinde prensler, beş bin köylüyü boğazladılar. Bu, tabii ki yine de düşük bir rakamdı. Daha bir yıl önce Yukarı-Macaristan'daki tek bir ayaklanmada 60 bin köylü darağacına çekilmişti.

Ve tabii, söylemeye bile gerek yok; bütün isyancı liderler gibi Münzer'de işkence edilerek başı kesilirken inançlarından taviz vermedi.

Böylece, 1525 ayaklanmaları yüz binlerce köylünün canına mal olarak sona ererken, aslında bu türden halk ayaklanmalarının bir tarihsel dönemi -en azından Avrupa için- sona ermiş oluyordu.

Bu dönemin karakteristik özelliklerinden biri, gelecekte yeni bir sınıfın ayaklanmalarıyla sarsılacak olan kentlerin şimdilik işe karışmaması, hatta durumu korkuyla izliyor olmasıdır. Şimdilik işler, kırlarda yürümektedir ve olan şey, korkunç bir zulüm altında inleyen köylülerin büyük öfkesinin patlamalarıdır.

Bu ayaklanmaların bir başka karakteristik özelliği de, ayaklanma önderlerinin karşı tarafa "nihai saldırı" yapacak güç ve organizasyonda ordular kurmak yerine, ki bu köylülerin dağınıklığından ötürü olanaksızdı, çoğu kez kendilerine bir kenti ya da bir bölgeyi mekan olarak belirleyip orayı savunmalarıdır. Çoğu örnekte önderler, ayaklanma fikirlerinin en güçlü olduğu bir bölgeyi ele geçirmekte, orada bir tür bağımsız yönetim, hatta bir tür "devlet" ilan etmekte, halkın silahlı güçlerini de mümkün olduğunca organize ederek isyanı genişletmeyi düşünmektedirler. Böylece varmak istedikleri nihai amaç konusunda hem önderlerin, hem de köylü kitlelerinin zihni bulanıktır. Zaten bütün Almanya'yı kapsayan bir ayaklanma hareketi de hiçbir zaman mümkün olmamıştır. İşin doğrusu zaten ortada "bütün Almanya" diye bir şey de yoktur! Söz konusu olan daha çok prensliklerdir. Ve tabii bu savunmacı bulanıklık, çoğu kez buldukları bölgeyi de onlara mezar yapmaktadır; kuşkusuz uzun bir süre prenslerin yüreklerine korku saldıktan sonra!

Ama sonuçta, ne olursa olsun, Avrupa köylü ayaklanmaları fırtınasının geleceğe büyük dersler bıraktığı kesindir. Birkaç yüzyıl sonra gelecek olan burjuva devrimleri dizisi, onların bu cüretkarlığını bir temel olarak alacaktır.

e) Adalet Davasının Yüzlerce Yıllık Ateşi: Anadolu İsyancıları

Bu arada, en eski Batınilerden gelen ve süreç içersinde aslında hiç kırılmayan zincir, 1200'lerden itibaren Anadolu'yu yeniden sarsmıştır. 1240'lardan başlayıp 1600'lere kadar gelen büyük ayaklanmalar zinciri, (aralarından bazı paşaların çıkar yüzünden çıkardığı isyanları ayıklarsak eğer) tipik köylü ayaklanmalarıdır. Ve bu isyanlar da tıpkı Alman köylü hareketleri gibi, yoksullardan oluşan devasa halk ordularına dayanmakta, tıpkı Almanya'daki gibi belli bölge ve şehirleri işgal ederek işe başlamaktadır.

Bu dönemde Selçuklu ve Osmanlı'nın zulüm ve sömürü düzeninin yarattığı tepkiler hemen her durumda Sünni azınlığın baskısıyla birleşmekte ve isyanlar çoğu kez Alevi dinsel anlayışının etkisi altında gerçekleşmektedir. Bu anlamda Alevilik, genel olarak Münzer'in ilkel Hıristiyanlık tezlerine yakın durmaktadır, ama bu arada bu çerçeveden de daha ileri giderek ilkel komünist düşüncelere yaklaşan Bedreddin gibi örnekler yok değildir.

1240'ta Baba İlyas ve Baba İshak tarafından başlatılan ve Amasya, Kırşehir, Sivas, Adıyaman ve Malatya yörelerini kapsayan büyük Babailer ayaklanması böyledir. Ayaklanma

öylesine büyüktür ki, defalarca yenilgiye uğrayan Selçuklular sonunda Hıristiyan Frank askerlerini devreye sokarak bu işten kurtulabilmişlerdir; çünkü her savaşta Selçuklu askerlerinin yarısının Babailer safına geçmesi bir gelenek olmuştur. Babai ayaklanması tipik bir köylü ayaklanmasıdır; Baba İshak'ın işaretiyle daha ilk anda 50 bin kişilik gücün bir araya gelmesi ve "... karınca ve çekirgeler gibi hemen ayaklanarak sözleştikleri gün ve saatte isyan bayrağını" kaldırmaları, Anadolu'da daha sonra da sık tekrarlanacak bir örgütlenme geleneğidir. Ve yine çoğu isyanda olduğu gibi bu olayda da çeşitli ulus ve dinlerden insanlar yer almaktadır; ayaklanmacıların çoğu kez aileleriyle birlikte savaşmaları da başka bir gelenektir. Kayıtlarda geçtiği haliyle, eyleme Türkmenlerin dışında "... her ulustan katışanlar vardı. Din, ulus ayırt etmeksizin sürüler bir yere gelmişler" di.

Sonunda Babailer, artık Konya üzerine yöneldiklerinde sultan Keyhüsrev, Frank askerlerinin öncülüğünde 60 bin kişilik bir kuvvet kuracak ve hareketi ancak böyle ezebilecektir.

1511 ve 1512'de ardı ardına patlayan Şahkulu ve Nur Ali Halife ayaklanmaları da büyük halk hareketleridir. Antalya, Burdur, Isparta, Kütahya civarında harekete geçen Şahkulu, büyük Osmanlı güçlerini bozguna uğrattıktan sonra Sadrazam Ali Paşa'nın güçlerine yenilmiş; Amasya, Tokat, Çorum, Yozgat yörelerini ayaklandıran Nur Ali Halife ise daha kısa sürede yenilgiye uğramıştır. Savaşın sonunda galip gelen Osmanlı paşası, adet olduğu üzere Nur Ali'nin kellesini ve 600 isyancının kesilmiş burnunu İstanbul'a armağan olarak gönderecektir! Bu arada, daha sonraları bir dizi ayaklanmaya (Celali ayaklanmaları) adını verecek olan Bozoklu Celal de yine bir Türkmen dervişidir ve onun Tokat-Turhal'daki ayaklanması da büyük başarılar sağladıktan sonra 1518'de büyük bir katliamla bastırılmıştır.

Sivas, Tokat, Kayseri ve Mersin hattında gelişen ve ağır vergilerin kaldırılması talebiyle hareket eden Baba Zünnun ayaklanması da bir başka büyük isyandır ve 1525'te bastırılmıştır. Sivas'ı ele geçiren ve üzerine gelen bütün Osmanlı güçlerini ezerek ilerleyen Zünnun kuvvetleri sonunda ancak birkaç beyliğin askerlerinin bir araya getirildiği bir ordu tarafından durdurulabilmiştir.

Bunun hemen ardından 1527'de harekete geçen Kalender Çelebi, kısa bir zamanda Osmanlı baskısı ve zulmünden bıkan, yoksul Alevi-Sünni Türkmen köylülerini, küçük toprak sahiplerini, topraksızları, kentli ve kasabalı yoksul kesimi, Dulkadirli Türkmenleri, tımar sahiplerinden 30 bin kişiyi etrafında toplamayı başarır. Osmanlı tarihçilerinin anlatımıyla Kalender Çelebi, "o kadar güç ve itibar kazanmış, o kadar kalabalık bir topluluğun başı olmuştur ki, böylesi şimdiye dek hiçbir asiye nasip olmuş değildir." Ayaklanmaya bastırmak için harekete geçen Sadrazam İbrahim Paşa'nın kuvvetleri de ağır bir yenilgiye uğradığında artık Kalender kuvvetleri 40 binin üzerindedir ve ayaklanma yayılmaktadır. Sonunda Osmanlı rüşvetle bazı beyleri satın alarak onu yalnız bırakmayı başarır ve Kalender Çelebi, yanında kalan adamlarıyla Nurhak dağlarına çekilir. Burada Osmanlı kuvvetleriyle tekrar vuruşur ve zafer kazanan Osmanlı güçleri hepsini kılıçtan geçirir.

Kellesi de bizzat Kanuni Sultan Süleyman'a armağan olarak gönderilir.

Ve kuşkusuz bütün bunlar ayaklanmaların en çok bilinenleridir. Örneğin Adana-Tarsus bölgesinde sadece ırgatlara dayanan Veli Halife ayaklanması ve "Celaliler" diye bilinen başka bazı isyanlar da en az diğerleri kadar önemlidir.

Ama herhalde bütün bu süreçteki ayaklanmaların en önemlisi ve Tomas Münzer hareketine en çok benzeyeni Şeyh Bedreddin hareketidir. Mısır'da iyi bir medrese eğitimi alan ve Ortadoğu'nun neredeyse tamamını gezmiş olan Bedreddin'in en önemli özelliği, her şeyden önce Münzer gibi ilkel komünist fikirleri dini düşüncelerle ifade etmesiydi. Birçok Osmanlı ve Bizans tarihçisinin nefretle ifade ettikleri gibi Bedreddin ve yandaşları malların ortaklığını savunuyorlar ve tanrının adaletinin yeryüzünde kurulabileceğini düşünüyorlardı. Bizans tarihçisi Dukas'ın anlatımıyla Börklüce Mustafa, "yalnızca giyim, yiyecek, vb. gibi malların değil; araba ve atların da ortaklaşa kullanılmasından yana"dır. Ayrıca, Bedreddin'in Alevilikle doğrudan bağları da şüpheli görünmektedir; dahası bu hareket çeşitli din ve milliyetlerden yoksul köylüleri de kapsamaktadır.

Bedreddin hareketin bir başka önemli özelliği ise ilk kez Osmanlı devlet görevlilerinden birinin önderliğinde gelişmesi ve doğrudan merkezi otoriteye yönelmesidir. Yıldırım Beyazıt'ın oğlu ve meşru veliaht olan Musa Çelebi'yi etkileyen Bedreddin, üç yıl onun kazaskerliğini yapmış ve bu arada görüşlerini yaymıştır. Daha sonra Musa Çelebi öldürüldüğünde ise, bu kez bizzat kendisi bir ayaklanma örgütlenmeye girişmiştir. Müritlerinden Börklüce Mustafa'nın Aydın'da, Torlak Kemal'in ise Manisa dolaylarında 1416'da başlattığı ayaklanmalar sürecinde Bedreddin de Sinop üzerinden Kırım'a ve oradan da Rumeli'ye geçer. Bu arada Börklüce, Karaburun taraflarında beş bin isyancıyla ayaklanmayı sürdürmekte ve üzerine gelen Osmanlı güçlerini bozguna uğratmaktadır. Sonunda, Çelebi Mehmed, Veziri Azam Beyazıt Paşa komutasında büyük bir gücü Börklüce'nin üzerine gönderecek ve isyancıların tümü kılıçtan geçirilecektir. Börklüce, çarmıha gerilerek öldürülmüştür. Yalnızca isyancıları değil, tarihçilere göre Beyazıt Paşa "yolda rast geldiği ihtiyar ve çocukları, erkek ve kadınları, yaş ve cins farkı gözetmeksizin, merhametsizce kılıçtan geçirmekte"dir.

Daha sonra ise Manisa'ya yönelen ordu, üç bin kişilik Torlak Kemal hareketini de kanlı biçimde bastırmış ve Kemal'i Manisa'da asmıştır. Ve nihayet Osmanlı, Deliorman'da bulunan Bedreddin'i teslim alarak uydurma bir yargılamayla Serez'de asacaktır. Olayların seyrinden anlaşıldığı kadarıyla Bedreddin de tıpkı Münzer gibi, bilge bir ajitatör ve zeki bir düşünürdür; ama askeri bakımdan yetenekli olmasına biraz da geldiği eğitim düzeni uygun değildir. Alman ayaklanmalarında da örneğin Yoksul Konrad gibi başka bazı önderlerin daha usta taktikçiler olduğuna tanık olunmuştur.

Genel olarak bakıldığında Anadolu isyanlarının en temel özelliklerinden birincisi, çağın koşullarına uygun olarak dinsel motifleri kullanması ama bunun ardında zulme karşı nefreti ve eşitlikçi düşünceleri barındırmasıdır. Bu düşünceler sayesinde ki onlar çoğu kez klasik Alevi motiflerini de aşmakta, Sünnilerden ve hatta bazen Hıristiyanlardan da yoksul köylüleri saflarına kazanmaktadırlar.

İkincisi, bu isyanlar da tıpkı Avrupa'daki benzerleri gibi esas olarak kır hareketleridir ve çoğu kez aileleriyle birlikte savaşan büyük köylü kitlelerini gezgin halk orduları ya da büyük çeteler gibi örgütlemektedir. Merkezi otoritenin asla denetleyemeyeceği geniş kırık alanlarda "karınca sürüleri gibi" bir araya gelen ve uzun süre hazırlanma şansını bulan bu ayaklanma grupları daha sonra başka yörelere ve en zayıf görünen kentler üzerine yönelmektedir. Bazı ayaklanmaların bugünkü ulaşım koşullarında bile birbirlerine oldukça uzak sayılabilecek yörelere kapsamı, isyan ordularının merkezi otorite tarafından

engellenmeden Anadolu'nun bir ucundan öbürüne geniş yaylar çizerek ulaşabildiklerini göstermektedir.

Zaten, üçüncü bir özellik olarak sayılabilir; merkezi otorite de özellikle kendi içinde problemlili ve zayıf olduğu dönemlerde olaya ancak isyanın büyüme ve olgunlaşma evresinde müdahale edebilmektedir. Bir araya gelen, örgütlenen, karargahlar kuran isyan orduları, İstanbul'a yürümeyi aklına bile getirmeden uzunca bir süre en sağlam bölgelerde faaliyet göstermekte, daha sonra gücünü büyütürken bazı önemli kentleri ele geçirmekte ve nihayet merkezi ordu üzerine geldiğinde de en elverişli konumlarda savaşarak zaferler kazanmaktadır. İsyân ordularının çoğu kez doğrudan savaş yöntemiyle değil de nifak ve içten parçalama yoluyla çökertilmesi bu bakımdan rastlantı değildir. Çünkü bu ordular yerel zemine yaslanmaktadır ve kendi istedikleri koşullarda savaşmaktadırlar.

Ve nihayet dördüncüsü, bütün bu ayaklanmalar, asla bütün Anadolu'yu kapsayan bir nitelik göstermemekte ve en iyi durumlarda bile belli yörelerin çerçevesini aşmamaktadırlar. Bu da köylü hareketinin en tipik özelliklerinden biridir.

f) Askeri Düzeni Bozan Bir Deneyim: Amerikan Bağımsızlık Savaşı

Kronolojik olarak kent ayaklanmalarının bir öncesinde yer alan ama klasik köylü isyanları kategorisine de girmeyen özgün bir olgu olarak Amerikan Bağımsızlık Savaşı ise, tarihsel önemini yanında Engels'in çok iyi tanımladığı gibi savaş taktikleri açısından önemlidir. Gerilla, belki tarihte ilk kez olmuyordu ama bu savaşta ne kadar düzen bozucu bir rolünün olduğu kanıtlandı. "Amerikan bağımsızlık savaşı patlak verdiği zaman" diyor Engels, "iyi talim görmüş paralı askerler, karşılarında birdenbire, belki talim yapmasını bilmeyen, ama bir o kadar iyi ateş eden, çoğu kez ellerinde attığını vuran karabinalar bulunan ve kendi öz amaçları için savaşan, yani savaştan kaçmayan asi çeteler buldular. Bu asiler, İngilizlere, kendileriyle açık alanda, savaş teşrifatının tüm geleneksel kurallarına göre, savaşların ünlü ağır adımlı menuet dansını (İngiliz ordusunun savaştaki ritimli yürüme düzeni) oynama zevkini tattırmadılar; düşmanı, uzun yürüyüş kollarının, dağınık ve görünmez avcılarının ateşi karşısında savunmasız kaldıkları sık ormanlar içine çektiler; dağınık düzen durumunda, alanın en küçük koruluğundan, düşmana zarar vermek için yararlanıyor, ve buna karşılık, büyük hareketlilikleri sayesinde, büyük yığınları bakımından her zaman düşman saldırısı dışında kalıyorlardı. Dağınık avcılarının, daha bireysel ateşli silahların kullanılmaya başlanması sırasında bir rol oynamış bulunan ateşi ile savaş, burada, kendini, bazı durumlarda, özellikle gerilla savaşında, saf düzeninden üstün olarak gösterdi." (Anti-Dühring)

Bu çok önemliydi, 1775-1783 yılları arasında Birleşik Krallık ve Kuzey Amerika'daki Onüç Koloni arasında geçen savaş, gerçi sonuçta General Washington komutasında düzenli Amerikan ordusunun zaferiyle sonuçlandı ama ilk başlangıçta Fransızların da desteklediği Amerikan kuvvetleri eyalet milisleri ve çiftçilerden oluşuyordu. Zaman zaman tipik gerilla taktikleriyle savaşan bu güçler, klasik savaş düzenini alt üst ettiler ve daha sonraları düzenli ordulara dönüştüklerinde de bu taktiklerden yararlandılar. Örneğin Amerikan ordusunun en zor duruma düştüğü zamanda General Washington'un 1776 Noel akşamında Delaware Irmağı'nı geçerek düzenlediği baskın, tipik bir avcı taktiğiydi.

Sonuçta, 25 Kasım 1783'te son İngilizler New York'tan ayrıldıklarında gerçekleşen şey tabii ki bir halk ayaklanmasının zaferi değildi. Ama böylece bir yandan dünya tarihinin önemli bir

sayfası açılıyor; diğer yandan da büyük düzenli ordulara karşı düzensiz savaş taktiği ciddi bir deneyim olarak halkların belleğine kazınıyordu. Yaklaşık iki yüzyıl sonra Vietnam ormanlarında gerilla tarafından biçilen Amerikan askerlerinin aslında bu duruma çok da şaşırılmaları gerekirdi!

g) Modern Dünyanın Kapısı: 1789 Paris...

Ve işte nihayet... 1789 Paris'i...

Kölelerden ve köylülerden sonra, geniş ve sonsuz kırlardan sonra ilk kez kentler ve sokak savaşları...

Bütün insanlık tarihinin en büyük devrimlerinden biri olan 1789 Fransız burjuva devrimi, aynı zamanda bir ayaklanma klasiğidir. Bu devrim, kuşkusuz daha sonraki işçi ayaklanmalarına ilham kaynağı olan büyük bir deneyim olmuştur.

Feodal üstyapı ile kapitalist üretim ilişkilerinin girdiği çelişki ve devrimin bütün diğer sosyal-ekonomik sebepleri, bu arada Aydınlanma gibi muazzam düşünsel sıçramalar kuşkusuz başka yazılarda ayrıntılı olarak incelenebilir. Ancak, devrimin izlediği pratik yol haritası bakımından olguyu incelediğimizde karşımıza çıkan şey, kırlarda ve şehirlerde büyük bir nefret dalgasıyla başlayan geniş bir ayaklanmadır. Tarihsel sebeplerin yanında derin bir mali krizin de eşlik ettiği genel yoksullaşma olayları tetiklemiş, devrimin siyasetçilerinin, yani Jacoben kulüplerinin harekete geçirdiği kitleler Paris'te ve taşrada büyük bir ayaklanmaya girişmişlerdir. Söylemeye bile gerek yok ki, 1789 devrimi, esasen önderliği ve nihai amacı, niteliği bakımından burjuvadır; yoksa ayaklanmanın bütün aşamalarında sokaklarda olan, devrim için kanını döken, emekçi halktan başkası değildir.

Ve en önemlisi de, kırlardaki ayaklanmalar da devrimde belli bir rol oynamakla birlikte artık önümüzdeki olgu ağırlıklı olarak kentlerle ilgilidir. Son üç yüzyıl boyunca büyük kentleri yaratan ve sanayileşme yoluyla durmadan büyüten burjuvazi böylece bir devrim odağı da yaratmış oluyordu. Devrimin ilk adımını atarak Bastille hapishanesini basanlar, orta burjuvaların önderlik ettiği şehirli "baldırı çıplaklar"dan başkası değildi. Daha sonraları başka ülkelerde de aynı ayaklanma kuralı işleyecektir: En nefret edilen, halka en çok acı çektiren kuruma yönelmek, önce orayı yakıp yıkmak!

Kuşkusuz Fransız Devrimi, daha sonra zikzaklar, iniş çıkışlar ve ileri-geri adımlardan oluşan pek çok aşamadan geçti.

Bir anlamda devrim, 1830'lara, hatta 1848 ayaklanmalarına dek devam eden bir süreç yaşadı. Bu süreçte Paris sokakları sık sık barikatlara tanık oldu, en büyük devrimci şiddet dönemleri de, kralcılığa geri dönüşler de, kenti bir baştan bir başa sarsan olaylar dizisi olarak aynı süreçte yaşandı. Devrimin üç büyük partisi, Jirondenler (tutucular), Jacobenler (radikaller) ve Anayasacılar, birbirlerinin ardı sıra gelip sahneye çıktılar. Marks'ın deyimiyle bu üç partinin her biri sırasıyla "devrimi kendisinin artık arkasından gidemeyeceği yere kadar" götürdü, bu noktadan sonra ise nöbeti (öncülüğü) o zamana kadar onu izleyen en gözü pek müttefik devraldı. Ve tabii her seferinde de giyotin iş başındaydı.

Ama sonuçta, bütün bu gelişmelerin çözümlenmesi bir yana, 1789'la başlayan büyük burjuva devriminin en önemli yönlerinden biri, kırlarda patlayıp sönen köylü isyanlarının yerini artık kentleri esas alan ve doğrudan merkezi politik sonuç yaratan ayaklanmaların

almasıydı. 16. yüzyılın umutsuz köylü çırpınışları, artık tarihe gömülmüştü; artık sahnede başka güçler, şehirliler vardı ve üstelik sahnenin kendisi de değişmişti.

Ama yine de henüz bir sonraki aşamaya geçilmiş değildi. Sokakta olan kalabalıklar, henüz “genel olarak” halk denilebilecek karmaşık, çok sınıflı bir topluluktur. Burjuvalar, küçük zanaatkarlar, işçiler, lümpen proletarya... “Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik” üçlemesi, içine her şeyin sığabildiği geniş bir havuz gibiydi ve henüz modern çağın son kavgasının tarafları tarih sahnesinde kendi gerçek bayraklarıyla yer almıyorlardı.

Ama çok değil, daha elli yıl geçmeden Avrupa bir kez daha, bu kez proletaryanın darbeleriyle sarsılacaktır. Artık, üç renkli bayrakların yerini işçi sınıfının kırmızı bayrağı almakta, “kimin için özgürlük”, “kimin için eşitlik”, “kimin için kardeşlik soruları” kent meydanlarında, barikatlarda sorulmaktadır.

Sahne, yine aynı sahnedir evet, ama bu kez başrolde olan tarihin gördüğü en devrimci sınıftır...

h) Gerçek Aktörün Sahneye Çıkışı: 1848 Devrimleri

“Karşılalım bu kana susamış mezbaha cellatlarını / Öyle bir mezar kazalım ki onlara Paris’te / Tiranlara yaraşsın / Kum ve kaldırım taşlarından oluşturacağımız bu yığınlar / Can çekişen düşmana mezar olsun...”

23 Şubat 1848 gecesi Paris’in emekçi mahallelerinde barikatlar kurulurken bu şarkı söyleniyordu.

Yine Paris, yine barikatlar, ama bu kez kırmızı bayraklar...

Marx, 1789’dan beri gerçekleşen Fransız burjuvazisinin devrimlerinin hiçbirinin “düzene karşı bir suikast” olmadığını, hepsinin de düzeni (sistemi) ve işçilerin köleliğini olduğu gibi bıraktığını söylüyordu. Bu devrimlerle birlikte değişen tek şey “sınıf egemenliğinin siyasal biçimi” idi. Ona göre sistemi/düzeni hedef alan ilk ayaklanma 22 Haziran 1848 Paris işçi ayaklanmasıdır.

Gerçekten de bu kez sahnede kırmızı bayraklar vardır... Ve bayrakları tutanlar, 1789’da olduğu gibi “genel olarak halk” değil, proletaryanın ta kendisidir.

1830’lardan sonra yalnızca Fransa değil, bütün Avrupa bir ekonomik bunalımın içindeydi. Bir yandan üretim olağanüstü düzeyde artıyor, yeni makineler üretime dahil oluyor, 1845’te büyük işletmelerde çalışan Fransız işçilerin sayısı bir milyonu aşıyordu. Örneğin sadece kömür madenlerindeki işçi sayısı bile 1831 ile 1847 arasında 15 binden 35 bine fırlamıştı. Ama öte yandan, ücretler dibe vurmakta, fiyatlar artmakta ve kadın çocuk emeği korkunç biçimlerde kullanılmaktaydı. Grev ve sendika ise tümüyle yasaktı.

Paris ayaklanması doğrusu biraz garip bir noktadan başladı. Bütün siyasal gösteriler yasaklandığı için muhalefet o günlerde büyük çadırlarda binlerce insanın katıldığı ziyafetler dizisi örgütlemeye başlamıştı. 1847 yılının yaz ayından kışa dek 70 ziyafet düzenlenmişti ve tümü de gösteri havasındaydı. 22 Şubat akşamı yapılacak olan son ziyafet ise yasaklanmasına karşın gerçekleştirildi ve büyük bir yürüyüşe dönüştü. Sonuç, o gün için iki işçinin ölümüydü. Gece artık halk silah dükkanlarını yağmalıyor, karakollara saldırıyordu. 23 Şubat sabahı ise, istasyon, postane, emniyet müdürlüğü silahlı işçiler tarafından ele geçirilmiş, barikatlar

kurulmuştu. Öğleye doğru ulusal muhafızlar da işçiler katıldı. 24 Şubat'ta ise kral Louis Philippe, ülkeyi terk etmiş ve saraya giren halk onun tahtını yakmıştı bile.

Paris'teki hareketin başını orta burjuvazi ve işçi sınıfı çekiyordu ama olan şey esas olarak bir işçi ayaklanmasıydı. Oluşan yeni geçici hükümet de bu bileşimi yansıttı; ama burjuvaların egemenliğinde... Bundan sonraki süreç, artık burjuvaların işçi sınıfını ve sosyalistleri kenarda tutmak istediği, buna karşın işçilerin de hemen her dönemde ortaya çıkıp duruma müdahale ettiği bir karşılıklı adımlar dizisidir. Örneğin "çalışma hakkı" isteyen işçiler oyalanmaya başlayınca durum sokağa çıkıyorlar; ya da "kırmızı bayrağın ulusal bayrak olması" talepleri oyalanınca yine aynı şeyleri yapıyorlardı. İşçilerin bu kez dalaverelere karnı toktu.

Örneğin 25 Şubat günü Paris proletaryası adına Raspail, Belediye Sarayı'na gidip, iki saat içinde cumhuriyet ilan edilmezse 200 bin kişiyle geri geleceğini söylediğinde, burjuvazi çaresizce cumhuriyeti ilan ediyordu. Ancak öte yandan burjuvalar, Mart ve Nisan boyunca güçlerini toparlıyorlar, bir yandan işçilerin etkinliğini kırmak için çaba gösterip çalışma yaşamı için kurulan komisyonu göstermelik hale getirirlerken, diğer yandan da işçi sınıfının sokaktaki bu etkinliğinin bir korkunç tehlike olduğu konusunda orta sınıflarda genel bir kanı yaratmaya çalışıyorlardı. Buna karşın, işçi sınıfı, süreç boyunca bütün enerjisiyle, barikatları kurmaya her an hazır olarak ayakta kaldı ve bu arada iş gününün kısaltılması, ulusal atölyelerin kurulması gibi önlemleri de zorla aldırabilirdi. Mart günlerinde ulusal muhafızlar saf değiştirip burjuvazinin hizmetine girdiğinde de işçiler bir gecede 150 bin kişilik kalabalıklarla tepkilerini koyabiliyorlardı.

Bu arada köylüleri de yedekleyen burjuvazi seçimleri kazanıyor, böylece oluşan kurucu meclis ise ulusal atölyeleri kapatırken sosyalistlere karşı tutuklamalara başlıyordu. Artık köprüler atılmıştı ve burjuvazi kitleleri bir ayaklanmaya kışkırtıyordu.

Zaten Haziran ayında işçilerin başka bir çaresi kalmamıştı. Barikatlar yeniden kurulmaya başlandı ve aldatılmış kitleler sokağa döküldü. 25 Haziran günü, düzenin kasabı general Cavaignac, 50 bin asker ve toplarla barikalara saldırdı. 26 Haziran'da ise sağ kalanla kılıçtan geçiriliyordu. Binlerce işçi katledildi, on beş bini tutuklandı.

Marks'ın dediği gibi Paris artık proletaryanın mezarlığıydı ve bu mezarlık aynı zamanda burjuvazinin beşiği olmuştu.

Bu arada Paris ayaklanması, bütün Avrupa'yı allak bullak etmişti. Avrupa'nın belli başlı sanayi ve ticaret merkezleri ayaklanmalara sahne oldu. 13 Mart'ta Viyana, 18 Mart'ta Berlin ayaklandı, 10 Nisan'da İngiltere'de Çartistler büyük bir gösteri düzenledi, Mayıs başında İtalya'da bir halk ayaklanması koptu.

Viyana'daki özellikle ilginçti. 13 Mart'ta öğrenciler ve işçiler ayaklanmıştı, ilk dağınıklığın ardından da silah depolarını basıp silahlanmışlardı. 5 bin silahlı adamla öğrenciler sürecin önünde yürüyorlar, işçiler de onları destekliyordu. Bir süre sonra imparator Viyana'yı terk ettiğinde de kent tümüyle onların eline kalmıştı. Viyana böylece bir devrimci iktidar yaşamış oluyordu. Ama bir dizi olaydan sonra süreç Ekim ayına geldiğinde gerici güçler toparlanmış, 22 Ekim'de 70 bin asker kenti kuşatmıştı. Kentte ise devrimci güçlerin sayısı 50 bine yaklaşıyordu. Sonuçta, daha disiplinli ve acımasız olan taraf, topları da kullanarak üç bin işçi ve öğrencinin cesedini çiğneyerek Viyana'ya girdi.

Aynı dönemde Çekoslovakya Macaristan ayaklanmaları da ezilmekteydi. Berlin’de 13 Mart’ta başlayan ayaklanma ise uzun süren gidiş gelişlerden sonra, aynı biçimde ezilecekti.

Öte yandan 1848, Avrupa’nın ezilen uluslarını da harekete geçirmişti; Çekler, Slovaklar, Hırvatlar, Bulgarlar, ayakta idi.

Sonuçta, olayların toplamına bir bütün olarak bakıldığında 1848, kuşkusuz bir burjuva devrim olarak kaldı. Bu devrim burjuvaziye iktidar yapmış ve böylece kapitalizmin sınırları içinde kalmıştı. Ama öte yandan o güne dek hep burjuvazi ile ittifak halinde savaşan proletarya bu devrimde birdenbire “bağımsız bir parti” olarak öne çıkmış, burjuvazinin yanında kendi çıkarlarını üstün kılmaya çalışmış, devrime katılmakla henüz kendi kurtuluşunu değilse de bu uğurda bazı kazanımlar elde etmişti. Yenilginin ardından Marks, “kardeşlik burjuvazi ile proletaryanın çıkarlarının kardeş olduğu (çakıştığı) yere kadar sürdü” diyordu: “Bu ayaklanmada modern toplumu ikiye bölen iki sınıf arasında ilk büyük çarpışma verildi. Bu, burjuva düzenin sürdürülmesi ya da ortadan kaldırılması uğruna savaşımdı. Cumhuriyeti gizleyen perde yırtılıyordu.”

Bu yüzdendir ki, 1848 proletarya için hem bir ilerleme hem de yenilgi anlamına geldi. Olayların toplamından Marks ve Engels’in çıkardığı en temel siyasal sonuç, kapitalist toplumun henüz gerçek bir devrim için olgunlaşmamış olduğuydu. Onlar, süreç hakkında yanıldıklarını itiraf etmekten de çekilmediler. “Paris ayaklanması, zafere ulaşan Viyana, Milano ve Berlin ayaklanmalarıyla yankılanınca, Rusya sınırına kadar bütün Avrupa harekete sürüklenince, daha sonra Haziran ayında Paris’te proletarya ile burjuvazi arasında iktidar uğruna ilk büyük savaş verince, kendi sınıfının zaferi bile bütün ülkelerin burjuvazisini, yeniden, henüz az önce devrilmiş bulunan kralcı-feodal gericiğin kollarına atılacak kadar sarsınca, biz, o günün koşulları içinde, büyük ve kesin kavganın başlamış olduğundan ve bu kavgayı uzun süreli ve seçeneklerle dolu bir tek devrimci dönemde vermek gerekeceğinden, ama bu kavganın ancak proletaryanın kesin zaferi ile sonuçlanabileceğinden artık hiç bir şekilde şüphe edemezdik.” Böyle diyor Engels ve son derece açıkça söylüyor: “Tarih bizi ve benzer düşüncede olanların hepsini haksız çıkardı. Tarih gösterdi ki, Kıta üzerindeki iktisadi gelişme durumu, o zaman, kapitalist üretimin kaldırılması için henüz yeterince olgunlaşmamıştır.”

Marks ise, olayların ardından kapitalist sistemin yeniden kendini toparlayışını değerlendiriyor ve şöyle diyordu: “Burjuva toplumunun üretici güçlerinin, burjuva koşulların kendilerine izin verdikleri ölçüde, gür bir şekilde gelişebildikleri böyle bir refah nedeniyle, gerçek devrimden söz edilemez. Böyle bir devrim, ancak, bu iki etkenin, yani modern üretim araçlarının ve burjuva üretim biçimlerinin birbirleri ile çatışma haline geldikleri evrelerde olanak kazanır. Bugün, Kıtanın düzen partisinin değişik temsilcilerinin kendilerini kaptırdıkları ve karşılıklı olarak birbirlerini yıpratmaları çeşitli çekişmeler, yeni devrimlere fırsat hazırlamaktan çok uzaktırlar, tam tersine, ilişkilerin temeli, şu an için geçici olarak çok güvenilir ve, gerici güçlerin bilmedikleri bir şey, çok burjuvaca olduğu içindir ki, bu çekişmeler mümkündür.

Burjuva gelişmeyi durdurma yolundaki bütün gerici girişimler de, demokratların bütün ahlaki öfkeleri ve bütün coşku dolu bildirimleri gibi, burjuva ilişkilere çarpıp kırılacaktır. Yeni bir devrim, ancak yeni bir bunalımın ardından gelebilir. Ama biri ne kadar kesirse, öteki de o kadar kesindir.” (Fransa’da Sınıf Savaşları)

Öte yandan, sonradan Engels'in değindiği ikinci önemli ders ise, bir ölçüde yazımızın özel konusuyla, yani "proletaryanın içinde dövüşmek zorunda olduğu koşullar"la ilgiliydi. Engels, "1848'in savaşım tarzı bugün her bakımdan eskimiş, zamanı geçmiştir" diyordu ve özellikle barikat taktiğinin güncel durumda geçersizleştiğini ifade ediyordu. "Aslında" diyordu Engels, "klâsik sokak çarpışmaları çağında bile, barikatların, maddi olmaktan çok manevi bir etkisi vardı. Barikat, askerlerin cesaretini, dayanma gücünü (metanetini) sarsmak için bir çare idi. Eğer barikat, askerler çözülmeye kadar tutunursa zafer elde ediliyordu; yok, tutunamazsa yenilmek vardı."

Oysa 1848'in gösterdiği, artık bu savaş biçiminin eskidiği ve düşman tarafından sırrının çözüldüğü idi. "... ordunun bulunduğu yanda, toplar vardır, baştan aşağı donatılmış, talim görmüş istihkâm birlikleri, başkaldıranların hemen hemen her zaman tümünden yoksun buldukları savaş araçları vardır. En büyük bir kahramanlıkla çarpışılan barikat savaşlarının bile, -Haziran 1848'de Paris'te, Ekim 1848'de Viyana'da, Mayıs 1849'da Dresden'de- saldırıyı yöneten liderler siyasal düşüncelere aldırmadıklarından salt askeri görüş ve gerekçelerle hareket edince ve erleri de kendilerine bağlı kalınca, sonunda başkaldırmanın yenilgisiyle sonuçlanmasında, demek ki, şaşılacak bir şey yoktur."

"... o zamandan beri daha çok şey değişti, ve hepsi de askerlerin lehinde oldu. Büyük kentler önemli bir genişlik kazandıysa da, ordular daha da fazla büyüdü. 1848'den beri Paris ve Berlin, o zamanki durumlarının dört katına çıkmadılar, ama garnizonları bunun da ötesinde çoğaldı. Bu garnizonlar, demiryolları sayesinde, yirmi dört saatte iki katlarının üstüne çıkabilirler ve yirmi dört saatte dev ordular haline gelecek kadar büyüyebilirler. Muazzam bir şekilde takviye edilen bu birliklerin silahları eskisiyle ölçülemeyecek kadar daha etkilidir. 1848'de basit horozlu tüfek vardı, şimdi ise küçük kalibreli ve mekanizmalı tüfek, ilkinden dört kere daha uzağa, on kere daha isabetli ve on kere daha çabuk ateş ediyor. Eskiden topçunun görelisi olarak az etkili gülleleri ve obüsleri vardı; bugün bir tanesi en iyi barikatı un ufak etmeye yetecek, çarpınca patlayan havan topu mermileri var. Eskiden duvarlar, istihkâmcıların sivri kazması ile delinirdi, bugün dinamit lokumları kullanılıyor.(...)

1848'den bu yana koşullar, sivil savaşçılar için çok daha elverişsiz, birlikler için ise çok daha elverişli olmuştur. Şu halde bir sokak çarpışması, gelecekte, ancak bu elverişsiz durum başka etmenlerle kapatıldığı, giderildiği taktirde başarılı olabilir. Onun için, sokak çarpışması, büyük bir devrimin başlarında, gelişmesi sırasında olduğundan daha seyrek olacaktır ve bu işe daha büyük kuvvetlerle girişmek gerekecektir. Ama o zaman da bu büyük kuvvetler, bütün Fransız Devriminde, 4 Eylül ve 31 Ekim 1870'te Paris'te olduğu gibi, kuşkusuz, açık saldırıyı barikatın pasif taktiğine yeğ tutacaklardır."

Engels'in bütün bu belirlemeleri son derece önemlidir ve belki de bütün bu sözler, Şubat-Ekim 1917 devrimlerine o günden yapılan bir uyarı olarak da okunabilir.

Geçekten de 1848 devrimleri, büyük köylü orduları döneminden kentlere ve işçi sınıfı ayaklanmalarına doğru ilerleyen halk ayaklanmalarının ulaştığı kritik bir noktayı simgeler. Gelinek noktada, işçi sınıfı, burjuva devrimleri sırasında kazandığı "ayaklanma ve sonra barikatların ardına çekilip kazandığını koruma" alışkanlığının esiridir. Bu, işin açıkçası, işçi sınıfının hala kendisine tam olarak bir iktidar gücü misyonu biçmemesinden, henüz bu ölçüde özgüvene sahip olmamasından ve kendisini yöneten siyasi aktörlerin önemli bölümünün (Blanquistler, yer yer anarşistler, vb.) kafalarının bulanıklığından kaynaklanmaktadır.

Henüz monarşilerin yaşandığı, burjuvazinin tam olarak duruma hakim olamadığı ya da bunu ancak başarmakta olduğu bir Avrupa söz konusudur ve bu durum işçi sınıfının da, siyasi önderlerinin de kafasında “ayaklanıp iktidar alıp sosyalizme yürüme” biçiminde bir netliğin oluşmasını önlemektedir. Başka bir deyişle, politik ve sosyal devrimler arasında hala bir açığı vardır ve ayaklanmaya katılan işçiler de dünyayı kendilerinin yönetebileceklerinden tam emin değildirlere. Dolayısıyla, kendilerine biçtikleri rol de nasırlı elleriyle iktidara taşıdıkları burjuva güçleri baskı altında tutma sınırında kalmaktadır.

Bütün bunların sonucu ise, doğrudan ve kesin olarak merkezi iktidarı yıkmayı, onun yerine proletarya diktatörlüğünü kurmayı hedefleyen bir ayaklanma mantığının zayıflığıdır. Proletaryanın bu zaafli durumdan kurtuluşu, ancak daha sonraları, Ekim devriminde gerçekleşecektir. Ancak o zaman proletarya, beş para etmez burjuvaları iktidara taşıyıp durmaktan kesin biçimde vazgeçecek; ancak o zaman barikat ardında düşmanın saldırısını bekleyen klasik tavrı terk ederek doğrudan Kışık Saray üzerine yürüme, bunu yaparken de kendi iktidar organlarını kurma cüretini gösterecektir. Hatta bu anlamda Ekim, sadece 1848’in değil, 1905’in “Çar’a dilekçe verme” mantığının da aşılması, sınıfın artık kesin vuruş mantığını içselleştirmesidir.

- Muhteşem Bir Kapanış Gösterisi ve Devrimler Çağının Referans Noktası: Komün

Ama, 1848’den 1917 Ekim’ine giden yol, bu “iktidar alma” cüretini yaratan ve sonraki yüz yıl boyunca besleyen bir başka deneyimden geçecektir: Paris Komünü!

1800’lerin son çeyreğinde, rekabetçi dönemin işçi sınıfına iktidar yüzü göstermeyen ayaklanmalar çağı kapanırken, kapitalizmin tekelci dönemi, yani gerçek devrimler çağı başlıyordu ve bu arada eski sahnenin son gösterisini sergilemek yine kahraman Paris halkına düşmüştü.

Ama ne gösteri! Yüz elli yıldır burjuvaların ödünü patlatan şu hayalet, ilk kez ete kemiğe bürünüyor ve ilk kez ipleri eline almayı deniyordu. Topu topu 60 gün süren emekçi iktidarı, öyle muazzam bir sarsıntı yaratmıştı ki, etkileri bugüne dek sürüp gelecekti.

İşin doğrusu, Paris Komünü’ne klasik, bilinen anlamıyla bir ayaklanma demenin ne kadar doğru olduğu tartışmalıdır. Çünkü aslında 18 Mart 1871’de olan şey, alışılmış bir ayaklanmadan çok, kuşatma altındayken burjuvazi tarafından korkakça satılmış olan bir şehre proletaryanın “sahip çıkması”dır.

1870 yılında III. Napolyon tarafından başlatılan savaşın bir felakete dönüşmesi ve Kasım ayında Paris’in Prusya kuşatmasına girmesi olayların başlangıcıdır. Yoksulluk içindeki Paris bir de işgale uğramış, üstelik kendi burjuvazisinin imzaladığı anlaşma ile şehir resmen satılmıştır. Bu sıralarda aslında Paris çoktan kendini yönetme işine girişmişti bile. On binlerce Parisli “Ulusal Muhafızlar” adı verilen askeri birliklerin silahlı üyesiydi ve bunların şehrin savunulmasında önemli katkıları olmuştu.

Emekçi mahallelerindeki taburlar kendi subaylarını seçiyorlar ve Paris’te bulunan topları ele geçiriyorlardı. Şehir Ulusal Muhafızlarla birlikte Prusya birliklerine altı ay boyunca direnmiş ve Prusyalılar şehrin küçük bir bölgesine hapsedilerek durdurulmuşlardı. Kararlar artık resmi hükümet tarafından değil, muhafızların merkezi komitesi tarafından alınıyordu. Başbakan Thiers, bu durumun tehlikeli bir iktidar merkezi yaratmaya başladığını görüyordu.

Yani ortadaki tablo, sözcüğün gerçek anlamıyla bir milli kriz-devrimci durum tablosudur. Yukarıda Lenin'den aktardığımız "milli kriz" tanımına yeniden dönüp bakan okurlarımız, büyük bir ihtimalle Lenin'in Komün koşullarını referans almış olabileceğini düşünebilirler ve bu herhalde doğru bir tahmin olur. Çünkü gerçekten de o tanımın tüm unsurları 1871 baharında Paris'te mevcuttur. 1871 baharında Paris, artık kimsenin eskisi gibi yaşamak istemediği, mevcut tablonun bütün temel unsurlarının derin bir çöküntüye uğradığı bir kenttir. Kent, fiilen yönetilemez haldedir; kimse de hain burjuvazi tarafından yönetilmeye razı olacak değildir. Lenin'in "kitle hareketinin yükselişi" dediği şey ise özel bir gözlem ya da ölçüm yapmayı gerektirmeyecek kadar bariz biçimde ortadadır. Emekçi kitleler o kadar sokaktadırlar ki, çoktandır evlerinin yolunu unutmuşlardır! Sözü ettiğimiz şey artık yedisinden yetmişe ayağa kalkmış ve kendi güçlü kollarının bilincine varmış bir kenttir.

İşte tam da bu koşullarda topların emekçi halkın elinden alınması kararını veren Thiers'in yaptığı şey, fitilin ateşlenmesidir. Bu emri reddeden askerlerin de katıldığı ayaklanma hızla yayılırken her şey çığırından çıkacak, Thiers bütün avanesiyle birlikte Paris yakınlarındaki Versay'a kaçacaktır. Artık, 1871 baharında Fransa'da fiilen iki iktidar vardı. Paris'teki emekçi iktidarını temsil eden Ulusal Muhafızlar Merkez Komitesi, 26 Mayıs'taki komün seçimlerini düzenliyor, değişik sosyalist görüşlerden, emekçilerden siyasi eylemciler bir halk meclisine dönüşmüş olan Komün üyeliğine seçiliyorlardı. Üstelik tarihte ilk kez, halk seçtiklerini geri çağırma hakkına da sahipti.

Komün, bütün yetersizliklerine ve ancak 60 gün iktidarda kalabilmesine karşın iki milyonluk bir şehrin emekçiler tarafından yönetilebileceğini kesin biçimde kanıtladı. Tüm kuşatma boyunca kiralardan hafifletilmesi, gece işinin kaldırılması, giyotin kaldırılması, görev sırasında öldürülen Ulusal Muhafızların eşlerine olduğu kadar, eğer varsa çocuklarına da aylık bağlanması, savaş sırasında tüm işçiler aletlerini rehine vermeye zorlandığından şimdi hepsinin karşılıksız iadesi, borçların ertelenmesi ve faizin kaldırılması, sahipleri tarafından terkedilmiş fabrikaları işçilerin işletmeye devam etmesi gibi bir dizi önlem bu 60 güne sığdı.

Ayrıca Komün, zorunlu askerliği kaldırdı ve onun yerine silah kullanabilen bütün şehirlilerden kurulu Ulusal Muhafızı inşa etti. Kilisenin bütün mülkünü devletin yaptı ve dini okuldan uzaklaştırdı. Kiliselerin dinsel faaliyetlerinin devamı ancak ve ancak akşamları yapılan politik toplantılara kapılarını açarsa mümkün olabilecekti. Bu durum kiliseleri Komünün asıl siyasi merkezleri haline getirdi. Diğer kanunlar eğitimi iyileştiren ve teknik eğitimi herkes için mümkün hale getiren reformlarla ilgiliydi. Kısa varlığı boyunca Komün, önceden kaldırılmış olan Fransız Cumhuriyetçi Takvimini benimsedi ve üç renkten ziyade kırmızı bayrağı kullandı.

Konseyl üyelerinin (temsilci değil delegeler) yasama kadar yürütme işlerini de yerine getirmesi beklenmekle birlikte, işlerin çokluğu değişik faktörler tarafından kolaylaştı. Kuşatma boyunca mahallerdeki sosyal ihtiyaçları (kantinler, ilk yardım istasyonları) karşılamak için kurulan pek çok plansız organizasyon artarak devam etti ve Komünle işbirliği içinde çalıştı. Aynı zamanda yerel işçilerin yönetimindeki bu yerel meclisler hedeflerinin peşine düştü. Komün konseyinin resmi reformizmine rağmen, Komünün bileşimi daha çok devrimciydi. Sosyalistler, anarşistler, Blanquistler ve özgürlükçü cumhuriyetçiler buradaki devrimci eğilimleri oluşturuyordu.

Sonuç olarak nereden bakılırsa bakılsın, bu 60 günde yapılanlar, daha sonraki bütün sosyalizm deneyimlerine ışık tutacak nitelikte olmayı hak ediyordu. Aradan yüz yıldan fazla süre geçmiş olduğu halde Komün deneyimi, sıcaklığını korumaktadır.

Ve tabii aynı zamanda hatalarıyla da...

“Bu Parislilerde, ne çok esneklik, tarihsel insiyatif ve fedakarlık yeteneği var! Dış düşmandan çok içteki hainlerin sebep olduğu altı aylık açlık ve perişanlıktan sonra, Fransa ile Almanya arasında hiç savaş olmamış ve düşman Paris’in kapılarında değilmiş gibi, Prusya süngüleri altında ayağa kalktılar. Tarihte böyle bir büyüklük örneği daha yoktur. Yenilselerdi tek ayıplanacak şeyleri “iyi huylulukları” olacaktı.” Böyle diyordu Marks ve gerçekten de Komün’ün en büyük hatası, Marks’ın da dediği gibi, Versay’a çekilmiş olan hain burjuvaziye karşı saldırıya geçmemesi ve bu fesat yuvasının kendini toparlayıp güç kazanmasına izin vermesiydi. Pusuda bekleyen Thiers, kendini yeterince güçlü hissetmeye başladığı andan itibaren saldırıya geçecekti.

Ayrıca, içinde milyarlarca frankın olduğu Paris’teki Fransız Ulusal Bankası Komüncüler tarafından dokunulmadan ve korumaya alınmadan bırakıldı. Çekinerek, buradan para alıp alamayacaklarını sordular (ve şüphesiz bu para onların). Komüncüler bankadaki paralara dokunmaya çekindiler çünkü eğer böyle yaparlarsa dünyanın onları kınayacağından korkuyorlardı. Böylece büyük miktarda para Paris’ten Versay’a, Komünü ezen ordunun kurulması için nakledildi.

Bunlar ve kırları yedekleyememeleri, yeterince atak olmamaları, vb. hepsi trajik hatalardı. Örneğin taşra kentlerindeki komün denemeleri çok zayıf kalacaktı.

Ve karşı devrim, bu hataların hiçbirini affetmedi.

Komün 2 Nisan itibarıyla Versay Ordusu’nun hükümet güçleri tarafından saldırıya uğradı ve şehir bombardımana tutuldu. Burjuvalar, sözde düşmanları olan Prusya ile de anlaşmışlar ve onların serbest bıraktığı esir askerlerle birlikte kuvvetlerini 200 bine kadar çıkarmışlardı; Komün ise 40 bin savaşıya sahipti.

Önce Courbevoie banliyösü ele geçirildi ve Komünün kendi güçleriyle verdiği geç bir karşılık, Versay üzerine yürümesi başarısızlığa uğradı. Savunma ve hayatta kalma giderek zorlaştı. Paris’in çalışan kadınları burada artık hayati bir rol oynuyordu. Ulusal Muhafız ordusundaydılar ve Montmartre’a giden yolda kilit bir nokta olan Place Blanche’da kahramanca dövüşen bir tabur meydana getirdiler. Marks onları “ilkçağ kadınları gibi kahraman, soylu ve özverili gerçek Parisli kadınlar” diye selamlıyordu.

Paris’teki siyasi mültecilerden ve sürgünlerden de güçlü bir destek geldi: bunlardan biri, Polonyalı eski subay ve milliyetçi Jaroslaw Dobrowski’ydi ve Komünün en iyi generali oldu. Komün tamamen enternasyonalizm’e inanıyordu ve bu kardeşlik adına I. Napolyon’un zaferlerini kutsayan ve bir şövenizm anıtı olan Vendome Sütunu yıkıldı.

Paris’in dışından işçi sendikası ve bazıları da Almanya’dan olan sosyalist organizasyonlardan moral ve iyi dilek mesajları geliyordu. Ama diğer Fransız şehirlerinden önemli yardımlar görmek yolundaki beklenti kısa zaman içinde son buldu. Thiers ve Versay’daki bakanları Paris’ten dışarı akan tüm enformasyonu engellemişti ve Fransa’nın kırsal ve kentsel bölgelerinde Paris’te olup bitenlere karşı her zaman şüpheli bir yaklaşım

oldu. Narbonne, Limoges ve Marsilya'daki hareketlenmeler de hızlıca ezildi. Köylü ayaklanmaları sırasındaki durum şimdi tersine dönmüştü. Şimdi de köylüler olup bitenleri kaygıyla izliyorlardı.

Gittikçe kötüleşen durum karşısında, Konseyin bir bölümü bir "Kamu Güvenliği Komitesi" yaratılması yönünde bir karar aldı. Bu komite 1792'de de aynı adla kurulan, geniş ve merhametsiz bir güce sahip olan bir Jakoben kuruluşundan esinlenilmişti. Fakat güçlü bir merkezi otoritenin işe yarayabileceği zaman artık neredeyse geçmişti.

21 Mayıs'ta Paris'in batıdaki şehir duvarlarındaki bir kapı yıkıldı ve Versay birlikleri şehrin işgaline başladı. Öncelikle zengin batı mahallelerine girdiler ve ateşkesten sonra burayı terk etmeyen zengin mahalle sakinleri tarafından sevinçle karşılandılar.

Bu arada bütünlüklü olarak tasarlanmış bir savunma yerine, şimdi her mahalle umutsuzca ve kendisi için dövüşüyordu. Dar sokaklardan oluşan ağlar, erken Paris devrimlerinde şehri zapt edilemez bir hale getirdiğinden, bu sokaklar şimdi geniş bulvarlarla değiştirilmişti. Versay ordusu merkezi bir komutanın ve modern topçu ateşinin hükmünü sürüyordu.

Saldırı boyunca, hükümet topçuları silahsız vatandaşları katletti: mahkumlar derhal öldürüldü ve orta yerde birçok idam gerçekleştirildi. Paris ev ev dövüşüyordu. Hükümetin toplamdaki kayıpları 900 kadardı. Versay bunun öcünü kat be kat fazlasıyla aldı.

En sert direniş emekçi sınıfların daha yoğun olduğu doğu bölgelerinden geldi. Savaş şiddetli sokak savaşlarının yapıldığı sekiz gün boyunca sürdü. 27 Mayıs'la birlikte yalnızca en yoksul mahalleler olan Belleville ve Menilmontant'ta birkaç sağlam direniş bölgesi kalmıştı.

28 Mayıs itibariyle, öğleden sonra 4 civarlarında Belleville Ramponeau'daki son barikat düştü ve burjuvazinin kasabı Marshall MacMahon bir duyuru yayımladı: "Paris sakinlerine. Fransız ordusu sizi kurtarmaya geldi. Paris artık özgür! Saat 4 itibariyle askerlerimiz son isyancı noktasını da ele geçirdi. Bugün savaş sona erdi. Düzen, çalışma ve güvenlik yeniden sağlandı."

Ama sona eren yalnızca savaştı; katliam değil! Versay hükümeti son derece vahşice davrandı. Son direnişçiler şimdi Komüncüler Duvarı denilen Pere Lachaise Mezarlığındaki duvarın önünde vuruldular. Günler boyunca sayısız erkek, kadın ve çocuklardan oluşan komün destekçilerinin oluşturduğu insan seli, işkenceler ve zenginlerin tükürük yağmuru altında Versay'daki hapisane bölgesine acılar içinde yürüdü ve kurşuna dizildiler. Kanlı Hafta boyunca öldürülenlerin sayısı 30 binden fazlaydı. Daha sonra öldürülenlerle birlikte bu sayı 50 bini aşacaktı. 7 Bin kişi ise adalara sürüldü.

Böylece Paris bir kez daha emekçilerin kanıyla yıkanırken, bir dönemin de son perdesi kapanıyordu. Mac Mahon'un ahmakça böbürlenmesi doğrudu evet; savaş sona ermişti ama yalnızca Paris'te ve yalnızca bir süreliğine! Henüz yeni başlayan şey ise koskoca bir devrimler çağından başkası değildi. Düzen sağlanmıştı, evet; ama asıl "düzensizlik" şimdi başlıyordu. Kapitalizmin tekellerle birlikte içine girdiği çağ, sürekli ve genel bunalım çağıydı ve artık devrimlerin birbirini izlemesi kaçınılmazdı.

Üstelik bunlar, artık öyle altmış günlük provalar da olmayacaktı...

Paris'te yarım kalan hesap, dünyanın pek de umulmayan bir başka köşesinde görülecekti: Rusya'da...

- Bu Tarihsel Deneyimler Üzerine Kısa Bir Özet

Tarihin sınıf savaşımından ibaret olduğu belirlemesi ezilen emekçi sınıfların egemen sınıflara karşı geliştirdikleri mücadelelerin en billurlaşmış, en parlak ifadesidir. Yukarıda çok çok kısa bir özetini sunabildiğimiz büyük savaşımın deneyimleri, yüzyılı aşkın bir süredir, proletaryanın ve ezilen halkların devrimci öncülerinin geliştirdikleri devrimci savaş stratejilerinin ana kaynakları olmuşlardır. Ayaklanma, toplu ayaklanma/genel halk ayaklanması, gerilla savaşı, uzun süreli halk savaşı, kurtarılmış bölgeler, politikleşmiş askeri savaş stratejisi, vb. gibi pek çok politik-askeri kavramın anlattığı olgular, süreçler, son yüzyıl içinde birden ortaya çıkmış değildir, tersine ezilenlerin tarihteki büyük savaşımları içinde nüveler olarak belirmiş ve son yüzyılda devrimci savaş stratejileri içinde en olgun ifadelerine kavuşmuşlardır. Bu kavramların tümü, hareket halinde olgunlaşan, yani içerikleri sürekli olarak gelişen, zenginleşen kavramlardır. Bugün de sınıflar mücadelesi, her yeni öğeyi, her yeni savaşımı ve bunların deneyimlerini özümleyerek zenginleşmektedir.

Ezilenlerin ister toplu ayaklanmalar biçimindeki, isterse kır gerillacılığı/çeteciliği biçimindeki isyanlarına baktığımızda, Marksist-Leninist literatürün devrimci durum, evrim, devrim aşamaları vb. kavramlarının tarihin ilk büyük direnişleri içinden süzülerek geldiklerini, o süreçleri anlamada da oldukça açıklayıcı olduklarını görüyoruz.

Köleciler ve feodal çağlarda ezilenlerin büyük ayaklanmalarına daha çok imparatorluklarda rastlıyoruz. Özellikle sömürgeci Roma imparatorluğuna karşı gelişen kölelerin ve boyunduruk altındaki halkların ayaklanmaları Roma'nın tüm tarihsel gelişmesi üzerinde derin izler bırakmıştır. Tabii, emekçi sınıfların yüreğinde ve bilincinde de... Bu ayaklanmaların ana özelliği, köleler ile köle sahipleri ve köleciler devlet arasındaki ince dengenin oldukça kırılgan olmasıdır. Kölelik sistemi hiç kuşkusuz hızla ayaklanma koşullarını, yani devrimci durumun pek çok temel öğesini bir araya getiriyordu. Toplumsal ilişkilerde devrimci bir durumun oluşması ve bu süreçte ezilenlerin ana kitlesini oluşturan kölelerin "artık eskisi gibi yaşamak istememesi" ve "ezenlerin de eskisi gibi yönetememesi" sıkça rastlanan bir durumdur.

Ancak kölelerin sayısız ayaklanmaları içinde derin izler bırakanlar, daima devrimci kolektif bir iradenin ve örgütlülüğün olduğu ayaklanmalardır. Spartaküs ayaklanması, savaş tekniğini bilen, örgütlenme ve savaş örgütlenmesi deneyimine sahip olan kölelerin yönettiği bir ayaklanmadır. Ancak bu ayaklanmaların önemli bir bölümü ne yazık ki sağlam bir politik temele, programa dayanmıyordu. Spartaküs ayaklanmasının yenilgisinde de bu olgu belirleyici faktörlerden biri olmuştur. Köleliği karşı olmak, fakat onu aşan bir toplumsal düzen konusunda açık bir fikre sahip olmamak, daha doğrusu o günün koşullarında böyle bir fikre sahip olmanın da imkansız oluşu... Ayaklanmanın kaderini belirleyen başlıca faktörlerden bazılarıdır.

Feodal çağdaki köylü ayaklanmalarının önemli bölümü yerel, küçük çaplı ayaklanmalardır. Feodal sistemde küçük prensliklerin/beyliklerin varlığı, köylülüğün olağanüstü dağınıklığı ve merkezleşme noktasında bilgi, iletişim ve örgütlülük yokluğu hem devrimci durumun daha yerel çapta oluşmasına, hem de ayaklanmaların çok sınırlı alanlarda ve daha çok öfke patlamaları olarak gelişmesine neden oluyordu. Büyük ayaklanmalar, örneğin, Almanya'da Münzer'in, Anadolu'da Bedreddin'in ayaklanmaları bilgi, deneyim ve örgütlülük olarak ciddi bir birikime sahip olan önderlikler tarafından yürütülmüştür.

Bu ayaklanmalarda, yerel devrimci durum zeminleri, başka bölgelerdekilerle hızla birleştirilmiş, geliştirilen devrimci hareketin etkisiyle başka bölgeler de hızla bu büyük mücadelelerin içine katılmıştır. Bu noktada, isyancıların ideolojik olarak kendilerini ifade ediş biçimi olan dinsel düşünce formları da hareketin genelleşmesinde etkili olmuştur. İsyan hareketleri tüm kitleler tarafından bilinen dinsel düşünüşü ezilen emekçi kitlelerin lehine yeniden kurmuşlar (ki o dönemlerde başka türlü de mümkün değildi) ve böylece kendileriyle geniş kitleler arasında güçlü bir düşünce ve iletişim kanalı bulmuşlardır.

Ayaklanmalar çoğu kez yerel küçük ayaklanmalar olarak, yani kendiliğinden olarak başlamış, çoğunluğu daha ilk aşamada bastırılırken, bir bölümü ise giderek daha örgütlü ve büyük ayaklanmalara dönüşmüşlerdir.

Büyük ve uzun süreli köylü ayaklanmalarının temel özelliklerinden biri, kurtarılmış bölgelerin oluşturulmasıdır. Köylü ayaklanmacıları belli bir bölgeyi ele geçirip kendi iktidarlarını kurduktan sonra, ayaklanmayı başka bölgelere yayma girişimleri içinde olmuşlardır.

İkincisi, gerilla savaşının yaygın kullanımınıdır. Özellikle feodal otoritelerin ayaklanmanın üzerine gönderdikleri birlikler genellikle ilk olarak küçük büyük savaşçı birliklerinin gerilla taktikleriyle karşılaşmış ve yıpratılmıştır. Bununla birlikte, nihai çatışmalar genellikle düzenli savaş taktikleriyle, meydan muharebeleriyle gerçekleşmiştir.

Köylü savaşçılığının Ortaçağ'daki en yetkin örneği; Hasan Sabbah'ın geliştirdiği baştan itibaren planlanmış, o dönemin koşullarına (hatta günümüze göre de) göre olağanüstü örgütlü ve stratejik bakış açısı derin olan uzun süreli büyük mücadeledir.

Hasan Sabbah ve yarattığı örgütlenme İran'ın Selçuklu tarafından işgaline karşı mücadeleyle, daha eşitlikçi bir toplumsal düzen idealini birleştirmiştir. İşgalin varlığı ve derin yoksulluğun geniş emekçi yığınlar içinde yarattığı hoşnutsuzluk, devrimci durumun zeminlerinin nüve halinde de olsa varlığı anlamına geliyordu.

Öte yandan, merkezi ve güçlü Selçuklu otoritesine karşı büyük bir ayaklanma yaratma koşulları bulunmuyordu. Hasan Sabbah bu tablo içinde gerilla savaşının en yetkin örneğini yaratmıştır. Öyle ki, bugün silahlı propaganda olarak tanımladığımız mücadele yönteminin tohum halindeki örneklerini de Hasan Sabbah'ın stratejisinin temel unsurlarından biri olarak görürüz. Daha baştan kurtarılmış bir bölgenin (Alamut kalesi ve çevresi) oluşturulması, burada bir yaşam-karşı iktidar alanının yaratılması, tüm İran, Kürdistan ve hatta Arap coğrafyasında bir ajitatörler, gizli örgütçüler ve istihbaratçılar ağının oluşturulması, bunların eğitimi için kurtarılmış alanda kapsamlı eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi, küçük gerilla gruplarının özellikle Selçuklu, Abbasi ve küçük beyliklerin şeflerini, yöneticilerini cezalandırarak, düşmanın güçlü, yenilmez imajına çarpıcı darbeler indirmiş, bir süre sonra Selçuklu devletini adeta işlemez hale getirmiştir. Hasan Sabbah burjuva askeri stratejistler tarafından da bugün özellikle gerilla savaşları incelenirken önemli bir başlangıç noktası olarak ele alınmaktadır.

Yine, İngiliz işgaline karşı yürütülen Amerikan bağımsızlık savaşı da, işgalin toplumsal gelişmenin önünü artık iyice kestiği koşullarda, yani ezilenlerin eskisi gibi yönetilmek istemediği, ezenlerinde yönetme yeteneklerini artık yitirmeye başladıkları koşullarda, kırlarda ve kentlerdeki geniş halk yığınlarının Amerikan burjuvazisinin önderliğinde geliştirdiği uzun süren bir ayaklanma sürecidir. Bu süreçte, kırlarda gerilla savaş düzeniyle

başlayan çatışmalar, bir süre sonra düzenli savaşa ve kentlerin ele geçirildiği genel/toplu bir halk ayaklanmasına dönüşmüştür.

Fransız devrimi kentlerin ve toplu ayaklanmanın tarih sahnesine en saf biçimiyle ortaya çıktığı önemli örneklerden biridir. Feodal sistemin artık yönetemez hale geldiği, toplumsal gelişmeyi tümüyle tıkadığı, aydınlanmayla biriken bilincin kent küçük burjuvazisinin örgütlenmesiyle bulunduğu koşullarda Paris halkının büyük devrimci ayaklanması patlamıştır. Paris'te başlayan ayaklanma dalga dalga taşraya ve kırlara yayılmış, devrim sürecinin gelişim seyri içinde feodal sistem tüm hücrelerine değin darmadağın edilmiştir. Daha sonra bütün kapitalist anayurtlarda (kapitalizmin kendi iç dinamikleriyle geliştiği ve büyük emperyalist-kapitalist ülkelerde) tüm devrimci süreçler esas olarak genel/toplu halk ayaklanmaları biçiminde belli başlı büyük kentlerden başlayarak taşraya ve kırlara yayılmıştır. Bu durum, yazımızın geçen sayıda yayınlanan bölümünde ortaya koyduğumuz bu ülkelerde evrim ve devrim aşamalarının oluşum biçimi ile doğrudan bağlantılıdır.

Politik, ekonomik, sosyal ve kültürel öğelerin iç içe geçtiği derin milli krizlerin patlaması, yani devrimci durumun oluşumu, eğer emekçi yığınların öncü örgütlerinin buna hazırlıklı olma durumuyla buluşuyorsa, tablo hızla bir devrim tablosuna dönüşmekte, büyük kentlerde merkezileşen kitle hareketi hızla genel bir ayaklanmaya dönüşmektedir. Bu gerçekleşmediğinde ise kriz tüm çürütücü öğeleriyle işlemekte, sistem bir süre sonra kendisini onarmaktadır.

Genel/toplu halk ayaklanmasının Fransız devrimini de aşan en yetkin örneğini ise 1905 ve Ekim 1917 Sovyet devrimleri oluşturmaktadır. İleri bölümlerde bu büyük devrim süreçlerini ele alacağız...

2. Bölüm: 20 Yüzyıl: “Gerçek” Devrimler Çağı Ayaklanma Laboratuvarı Olarak Rusya

1- Devrevi Krizlerden Genel Bunalıma, Umutsuz Girişimlerden Yaşayabilir Devrimlere...

A) Tarihin Dersleri ve “Gerçek” Devrim Kavramı

Yazımızın bu bölümüne başlarken bir anlığına geri dönüp hatırlamakta yarar var: 1848 fırtınası için Engels, “Tarih bizi ve benzer düşüncede olanların hepsini haksız çıkardı” diyor ve şöyle devam ediyordu: “Tarih gösterdi ki, Kıta üzerindeki iktisadi gelişme durumu, o zaman, kapitalist üretimin kaldırılması için henüz yeterince olgunlaşmamıştır.”

Engels'in bunu söylerken veri aldığı durum, kuşkusuz rekabetçi dönem kapitalizminin koşullarıydı. Zaman zaman büyük krizlerle sarsılan ama sonra yeniden kendisini üretmenin bir yolunu bulan kapitalizm, bir üretim biçimi olarak bu çağda henüz tarihsel sınırlarına gelip dayanmamıştı. Başka bir deyişle kapitalizm, bu dönemde bütün tıkanma noktalarına karşın henüz toplumun üretici güçlerini tarihsel olarak geliştirebilen bir konumdadır. Bütün bunları söylerken ısrarla ve özenle “tarihsel olarak” kavramını kullanıyoruz; bununla anlatmak istediğimiz şey, kapitalizmin “fiziki tükenişi” ile “tarihsel tükenişi” arasındaki farktır. Kapitalizm, her dönemde (bugün de) fiziki olarak kendisini üretebilen dinamik bir üretim ilişkisidir; en yüksek kârı arama güdüsü sayesinde o, insanlığın ve doğanın yıkımı, yani en temel üretici güçlerin yıkımı pahasına da olsa her zaman bir biçimde kendisine gelişme kanalları açar; şu ya da bu sektöre yüklenir, oradaki ortalama kâr oranı düşmeye başladığında bir başka alana sıçrar, teknolojik buluşların belli periyodlarla yarattığı dalgaların üzerine binerek irili ufaklı tüketim patlamaları yaratır ve nihayet bütün bunların da ötesinde,

bir yandan askeri ekonomiyi tetiklerken diğ er yandan korkunç savaşların ortaya çıkardığı yıkımları yeni geliş me basamakları olarak kullanır, vb. vb..

Her ne olursa olsun, sonuçta, tek elci kapitalizmin üretici güçlerin gelişimini engellemesi, doğrudan doğruya fiziki ve konjonktürel bir anlam ifade etmez. Bu, tarihsel bir olgudur. Tek elci kapitalizm, emperyalizm, kapitalizmin devrimci çağının sona ermesi, onun rekabetle tetiklenen geliş me çizgisinin banka ve sanayi tekellerinin baskısıyla “genel olarak” ezilmesidir. Üretimin ve sosyal hayatın tümüne hakim olan tek el, böylece bir yandan tek tek işletmelerin bağımsız geliş me dinamiklerini ortadan kaldırarak süreci tekellerin iradesine bağ larken, diğ er yandan da bir bütün olarak toplumun gözeneklerini kaplayan bir tabaka gibi ekonomik-sosyal-kültürel hayatın tümünü oligarşik bir azınlığın baskısı altına alır.

Sonuçta, yalnızca cansız üretici güçler alanını değı l, en büyük üretici güç olan insanın toplumsal hayatını, bilgi ve gelişkinlik düzeyini, yeteneklerini de köreltir; insana dair istisnasız her şeyi tekellerin hizmetine koş ar. Bu, artık, burjuva devrimlerini tetikleyen ve aynı zamanda onların sonucu da olan bütün o ilerici düşün me biçimlerinin, aydınlanma eğilimlerinin çamura bulanması, gericiliğ in zaferidir. Kâr hırsını ve daha yüksek kâr oranlarını yaratan dar teknolojik gelişmeyi kapsayan ama bilimi ve bilimsel düşünceyi genel olarak dışta bırakan yeni bir gericiliktir bu. Ki bunun politik alandaki tezahürü, 1789’un fırtınasında temelleri atılmış bulunan burjuva demokrasisinin yozlaşarak ortadan kalkışı ve mali oligarşinin politik hayatı tam bir baskı altına almasıdır. Ama 1848 günlerinde durum henüz bu noktada değı ldir. Ve Marks, bunun devrimlerin güncelliğ i, mümkünlüğü ile ilişkisini ş u sözlerle kurmaktadır:

“Burjuva toplumunun üretici güçlerinin, burjuva koşulların kendilerine izin verdikleri ölçüde, gür bir şekilde gelişebildikleri böyle bir refah nedeniyle, gerçek devrimden söz edilemez. Böyle bir devrim, ancak, bu iki etkenin, yani modern üretim araçlarının ve burjuva üretim biçimlerinin birbirleri ile çatış ma haline geldikleri evrelerde olanak kazanır. (...) Yeni bir devrim, ancak yeni bir bunalımın ardından gelebilir. Ama biri ne kadar kesinse, öteki de o kadar kesindir.”

Marks’ın bu tarihsel belirlemeleri, geleceğ in devrimci teorisi için son derece iki önemli unsuru içeriyor:

Birincisi, Marks, bu sözleriyle devrim teorisine ilişkin çok temel bir durumu oldukça keskin bir öngörüyle sezdiğini gösteriyor. Emperyalist çağın arifesi sayılabilecek bir süreçte söylenmiş bu sözler belki henüz tam olarak bir yeni dönem tanımlaması anlamına gelmemekte; ama derin bir tarih bilincine işaret etmektedir. Kabaca söylenirse Marks, toplumları sarsıntıya uğratarak devrimleri ve ayaklanmaları tetikleyen ama bir süre sonra yeni bir refah dönemiyle nispeten etkileri hafifleyen devrevi krizlerin, kalıcı devrimci girişimler için yeterli olmadığını anlamıştır. Bu, onda henüz “sürekli” ve “genel” bunalım üzerine yeterli bir anlatım haline gelmiş değı ldir; ama bu denli yeterli bir anlatım zaten onun için mümkün de değı ldir. Bu görev, daha sonraları, tek elci kapitalizmin hayli olgunlaştığı bir dönemde sorunu ele alan Lenin’in üzerine düşecektir. Burada Marks’ın yaptığı şey, kendi çağlarında yaşadıkları devrimci fırtınalar döneminden somut, tarihsel bir ders çıkarmaktır.

İkincisi ise aslında bu dersin doğrudan sonucudur. Marks, bu pasajda belki de ilk kez “devrim” kavramının o güne dek bilinen anlamına karşı bir güvensizlik ortaya koymakta ve “gerçek devrim” gibi daha vurgulu bir kavramı ortaya atmaktadır. Son derece açık; artık onun

zihninde salt “iktidarın elde edilmesi” anlamındaki “politik devrim” tümüyle geriye düşmüş, onun yerini “politik ve sosyal devrim”, yani bizim bugün bildiğimiz, tanımladığımız şekliyle bütünlüklü proletarya devrimi kesin biçimde almıştır. Marks, bu sözleriyle aslında o gün için de işçi ayaklanmalarının ve devrimlerin mümkün olmadığını söylememekte, ancak “gerçek devrim”lerin, yani kapitalist ilişkileri tasfiye etme noktasına dek ulaşan kalıcı hareketlerin mevcut koşullarda şansının olmadığını söylemektedir.

Yani toparlayarak özetlenirse Marks ve Engels, rekabetçi sürecin iniş-çıkışlı kriz-refah sarmalının bütünlüklü proletarya devrimleri, yani “gerçek devrimler” için henüz yeterli zemini sağlamadığını, bu zeminin daha derin ve daha kalıcı bir bunalım sonucunda ortaya çıkabileceğini düşünmektedirler.

B) Büyük Mirasın Cüce Sahiplenicileri ve

“Yavaş Giden Propaganda Çalışması-Parlamentar Eylem...”

İşte tam bu noktadan Lenin’e ve Bolşeviklere kadar uzanan zaman dilimi boyunca Avrupa solunun macerası, Marks ve Engels’in bu düşüncelerini “anlamama yarışı” olarak kendini ortaya koymuştur!

Gerçekten de durum böyledir... Evet, I. Paylaşım Savaşı dönemi, II. Enternasyonal’in çürümesinin en trajik noktası olarak çok fazla öne çıkmıştır ama aslında hikaye daha eskiye, 1850’lere dek dayanır. Çünkü sonuçta sosyal-şovenizme varan bu sınıf uzlaşmacılığının derindeki kökenleri devrim fikrinden kopmaya dayanmaktadır. Aynı şekilde Rus coğrafyasında ve sonra başka başka yerlerde ortaya çıkan sağcı eğilimlerin, kendiliğindencilik-iradecilik, devrim-reform tartışmalarının temelleri de hep aynı tartışmanın uzantılarıdır. Ve her seferinde bütün oportünistlerin kendi yanlışlarını kanıtlamak için tanık kürsüsüne çıkardıkları iki otorite Marks ve Engels olmuştur.

Durum tam da Mahir Çayan’ın özlü tanımlamasında olduğu gibidir: “Oportünizm her yerde ve her zaman bilimsel sosyalizmi tahrifte iki metoda başvurur. Ya zaman ve mekan kavramlarını dikkate almadan, Marksizmin ustalarının başka tarihi şartlar için ileri sürdükleri ve yaşanan dönemde eskimiş olan tezlere dört elle sarılır ve bu tezleri kendi sapmasına dayanak yapmaya çalışır. Veya Marksizm-Leninizmin her şart altında geçerli tezlerini, zaman ve mekan değişmiştir, o yüzden geçerli değildir diyerek Marksizmi revize eder.” (Kesintisiz Devrim II-III)

Üstelik bu çarpıtma-düzeltilme girişimleri yalnızca daha sonraki dönemlere özgü de değildir. Bizzat Marks ve Engels de kendi dönemlerinde kendilerini “Marksistlerden” korumak için hayli çaba sarf etmişlerdir. Özellikle 1848 devrimlerinden çıkardıkları derslerin çarpıtılarak ahmakça bir parlamentarizme dayanak yapılmasına karşı ciddi çabaları söz konusudur.

Bu çarpıtma onların ölümünden sonra iyice zirveye çıkmış ve sonuçta bir ucu Kautsky’e ve Menşeviklere dek giden oportünist teorilerin temelleri atılmıştır. Marks’ın evinde oturup kalkma onurunu yaşamış olan bu kötü mirasyediler grubu, kapitalizmin nispeten “barışçıl on yılları boyunca” Lenin’in deyimiyle “ham kafalık, küçük işlerle uğraşan sınırlılık ve yadsımanın gerçek pislik, kokuşmuşluk ve yolsuzluklarını biriktirmişlerdir.”

1848 sonrasındaki asıl mesele ise şudur:

Yukarıda görmüş olduğumuz gibi serbest rekabetçi dönem koşullarının henüz bütünlüklü bir proletarya devrimi için hazır olmadığını, bunun için yeni ve kalıcı bir bunalımın gerekli

olduğunu düşünen Marks ve Engels, 1848 sonrasındaki süreci, böyle büyük bir fırtınaya hazırlanmak için iyi değerlendirilmesi gereken düşük tempolu bir süreç olarak algılamışlardır. Gerçekten de bu dönem, Avrupa solunun partilerinin Engels'in "yavaş giden propaganda çalışması ve parlamenter eylem" diye tanımladığı taktik sayesinde olağanüstü başarılar elde ettiği bir dönemdir. Marks ve Engels, bir yandan bu durgunluk dönemini kendi teorik çalışmaları için fırsat olarak değerlendirirken, diğer yandan da dönemin proletarya partilerine böyle bir güç toplama taktikini öğütlemektedirler.

Gerçekten de söz konusu dönem proletarya partileri bu taktikle ciddi başarılar sağlamaktadırlar. Almanya için iki milyondan fazla sosyalist oydan söz edilmekte, Belçika'dan Fransa'ya, Bulgaristan ve Romanya'ya kadar her tarafta işçi sınıfı parlamentolara temsilcilerini göndermektedirler. Örneğin Almanya için Engels, "Eğer bu böyle giderse yüzyılın sonuna kadar, toplumun orta tabakalarının, küçük-burjuvazinin ve küçük köylülerin en büyük bölümünü elde ederiz ve ülkenin içinde belirleyici bir etkinliği olan, bütün öteki güçlerin, ister istemez karşısında eğilmek zorunda olacağı bir güç haline gelinceye kadar büyürüz" diyor ve ekliyor: "Biz, 'devrimciler', 'kargaşalık çıkaranlar', legal yollarla, illegal yollarla ve kargaşa ile olduğundan çok daha iyi geliyoruz, başarılı oluyoruz. Kendi kendilerine verdikleri adla düzenin partileri gene kendilerinin yarattıkları yasal (légal) durum yüzünden yok olup gidiyorlar." (Fransa'da Sınıf Mücadeleleri, önsöz)

Bütün bunlar ne anlama geliyor?

Bütün bunlar, devrimin yeni araçları kullanması anlamına geliyor.

Marks ve Engels, her şeyden önce, genel oy sisteminin proletaryanın kendi gücünü ölçme araçlarından biri olduğuna inanmaktadırlar ve yalnızca böyle bir yararın bile önemli olduğunu düşünmektedirler. Ancak "genel oy, daha fazlasını da yapmıştır" diyor Engels: "Seçim ajitasyonu ile, bizden henüz uzak buldukları yerlerde halk yığınları ile temasa geçmek konusunda, bütün partileri, tüm halkın gözü önünde, bizim saldırımıza karşı kendi görüşlerini ve eylemlerini savunmak zorunda bırakmak konusunda bize öyle bir araç vermiştir ki, bir benzeri daha yoktur; ve ayrıca, bizim temsilcilerimize, Reichstag'da bir kürsü sunmuştur ve bizim temsilcilerimiz bu kürsünün tepesinden parlamentodaki hasımlarına karşı olduğu kadar, dışarıdaki yığınlara da, basında ve toplantılarda olduğundan bambaşka bir yetki ile ve bambaşka bir özgürlükle konuşabilmişlerdir." (age)

Yani aslında bu taktik yalnızca bir "güçsüzlük dönemi" taktiği değildir; Marks ve Engels, tanık oldukları ve zaman zaman bizzat katıldıkları devrimler süreci boyunca emekçi nüfusun bir bölümüne ulaşamayan devrimlerin başarısızlıklarını da acıyla gözlemlemişlerdir. Alman Köylüler Savaşı'nda kent nüfusunun köylülerin kaderine ilgisizliği, 1848'de bu kez köylülerin kalbini kazanamayan kent ayaklanmalarının tıkanması, vb. vb... Daha sonraki bir başka örnek de bütün bu derslere rağmen Komün sırasında taşraya derdini anlatamayan ve kırların desteğini alamayan Paris'in kaderidir. Dolayısıyla, Marks-Engels'in önerdiği şey, büyük ve son hesaplaşmadan önce, "taçların yerlerde yuvarlanacağı" korkunç savaşa hazırlık olarak kitlelere ulaşabilen etkin yollar bulmak ve bu arada seçimleri bu amaçla yaygın olarak kullanmaktır.

Şöyle diyor Engels: "Baskınlar zamanı, bilinçsiz yığınların başında bilinçli bir küçük azınlık tarafından gerçekleştirilen devrimler zamanı geçti. Toplum düzenlenişinin tam bir dönüşümünün söz konusu olduğu yerde, yığınların kendilerinin de bunda işbirliği yapmaları,

söz konusu olan şeyin ne olduğunu, varlarıyla yoklarıyla neyin içine girdiklerini önceden anlamış olmaları gerekir; işte son elli yılın tarihinin bize öğrettikleri bunlardır. Ama yığınların yapılacak olanın ne olduğunu anlaması için, uzun, direşken bir çalışma zorunludur; ve işte şimdi bizim yaptığımız da bu çalışmadır ve biz, bunu, hasımlarımızı umutsuzluğa düşüren bir başarı ile yapıyoruz.” (age)

Yeterince açık olmalı; Engels’in söyledikleri aslında bir devrim hazırlığının en tipik unsurlarını barındırmaktadır. Ayaklanma ve zora dayanan bir devrimler silsilesi için kitleler içinde hazırlık yapmak... Engels’in yazımızın geçen bölümünde aktardığımız “barikat savaşı” eleştirisi de bununla bağlantılıdır. O, işçilerin önce ayaklanıp sonra da barikatların arkasına geçerek kaderlerine (yani ölümlerine!) razı oldukları bir stratejik çizgiyi yararsız bulmakta, ayaklanmacıların “kurbanlık koyun gibi” öne atıldıkları eski tarzı “provokasyon” olarak değerlendirmektedir. Bu, elbette ayaklanma ve zora dayanan devrimlerin reddi anlamına gelmemektedir; tam tersine Marks ve Engels, deyim yerindeyse devrimci ayaklanmanın “çitasını yükseltmekte” ve proletaryayı daha kapsamlı ve daha kesin vuruş için eğitmek gerektiğini söylemektedirler.

Engels’in şu söyledikleri tam da bunun ifadesidir: “Bu demek midir ki, gelecekte sokak mücadelesi hiç bir rol oynamayacaktır? Hiç de değil. Yalnız şu demektir: 1848’den bu yana koşullar, sivil savaşçılar için çok daha elverişsiz, birlikler için ise çok daha elverişli olmuştur. Şu halde bir sokak çarpışması, gelecekte, ancak bu elverişsiz durum başka etmenlerle kapatıldığı, giderildiği takdirde başarılı olabilir. Onun için, sokak çarpışması, büyük bir devrimin başlarında, gelişmesi sırasında olduğundan daha seyrek olacaktır ve bu işe daha büyük kuvvetlerle girişmek gerekecektir. Ama o zaman da bu büyük kuvvetler, bütün Fransız Devriminde, 4 Eylül ve 31 Ekim 1870’te Paris’te olduğu gibi, kuşkusuz, açık saldırıyı barikatın pasif taktiğine yeğ tutacaklardır.” (age)

Okuyucu, sanırım yazımızın ilerleyen bölümlerinde farkına varacaktır; bu hayranlık verici çözümlene, sanki 1917 Şubat ve Ekim devrimlerinin izleyeceği yolu tarif etmektedir: Barikat ardında beklemek değil, bütün devlet binalarına doğrudan saldırarak iktidarı ele geçirmek! Engels’in verdiği örnekler de (Fransız Devrimi ve Komün) tam böyle örneklerdir zaten.

Bu, sözcüğün gerçek anlamıyla iktidar için ayaklanmadır; ayaklanıp caddeleri kaniyla sulayıp başka sınıflara tepsiyle iktidar sunmak değil; kendisi için, kendi iktidarı için ayaklanmak!

“Günümüzde ayaklanma gerçekten savaş türünden bir sanattır ve ihmal edildiği zaman, ihmal eden partinin mahvına sebep olacak kurallara bağlıdır. Partilerin yapısından ve ayaklanma durumunda göz önüne alınması gereken hususlardan mantıksal olarak çıkarılan bu kurallar o kadar açık ve basittir ki, 1848’deki kısa deneyleri Almanlara bunları gayet iyi öğretmiştir. Önce, oyununuzun sonuçlarıyla karşılaşmaya tamamen hazır olmadıkça ayaklanma ile oynamayınız. Ayaklanma son derece belirsiz niceliklerle yapılan bir hesaptır. Bu niceliklerin değeri her gün değişebilir. Karşınızdaki güçler örgüt, disiplin ve yerleşmiş otorite bakımından sizden ileridirler. Sizin onlara karşı kuvvetli üstünlükleriniz olmadıkça yenilir ve mahvolursunuz.

İkinci olarak, ayaklanma bir kere başladı mı, en büyük bir azimle ve hücum planında yürür. Savunucu bir eylem her silahlı ayaklanmanın ölümüdür. Düşmanlarla boy ölçüşmeye kalkmadan kaybedilir. Hasımlarınızı güçleri dağınıkken bastırınız; küçük de olsa her gün yeni

başarılar, ilerlemeler tertipleyniz. İlk başarılı ayaklanmanın size verdiği moral üstünlüğü muhafaza ediniz; daima en kuvvetli tahrike kapılan ve daha emin olan yanı gözetin, iki taraf arasında mütereddit kişileri kendi tarafınıza toplayınız; düşmanlarınızı size karşı güçlerini bir araya getirmeden geri çekilmeye zorlayınız. Devrimci politikanın bugüne kadar bilinen en büyük ustası Danton'un dediği gibi, Atılganlık, atılganlık ve yine atılganlık."

Yani kısacası, Marks ve Engels'in 1850'lerdeki derdi bellidir. Başı sonu belirsiz bir "hazırlık" değil, seçim zaferleriyle aptallaşmak değil, barikat arkalarında boğazlanmak da değil; devrim için güç biriktirmek!

Ancak, yukarıda da dediğimiz gibi, bu çözümleme derinliği, özellikle Alman solunun ve daha sonraki yıllarda II. Enternasyonal oportünistlerinin "sığlaştırma" operasyonuna uğramış, genel olarak geri çekilmeci, uzlaşmacı bir parlamenter avanaklığın temeli haline getirilmiştir. Aynı dönemde gelişip serpilip (ya da semiren!) işçi aristokrasisine, onların ev ve aile düzenlerini bozmak istemeyen statükoculuğuna yaslanan oportünizm, proletarya ayaklanması teorilerini tozlu sandıklara kaldırıp uzlaşmacı bir "stratejik çizgi"yi ya da "stratejik çizgisizlik" anlamına gelen kendiliğindenciliği inşa etmişlerdir. Doğal olarak işçi aristokrasisinin bu "mevcudu koruma" tutkusu, savaş sırasında sosyal-şovenizme kadar gitmiştir.

Lenin'le Krupskaya'nın sürgün yolunda evlendiklerini duyan bir İngiliz sosyalistin, "Gerçekten cezaevinde yattınız mı? Olamaz! Eğer benim karımı cezaevine atsalardı ne yapardım bilmiyorum" (Lenin'den Anılar) demesinin altında yatan şey, kişisel kaygıdan öte işçi aristokrasisinin karakteristik tutumudur. Çünkü ayaklanma ve devrim, ona katılanların bütün hayatlarını sınıfın kaderine bağladıkları ve mevcut yaşam biçimlerini riske attıkları bir durumdur; ve sözü geçen İngiliz sosyalistin böyle bir niyeti yoktur! Sanırsanız artık bu noktada bir "ara toplam" yapabilir ve buraya kadar söylediklerimizin bir özeti olarak şunu söyleyebiliriz:

Daha sonraları 1905, 1917 devrimlerinin temel çizgisi olacak olan ayaklanma stratejisinin temelleri, o gün orada yeniden keşfedilmiş gibi görünseler de, gerçekte neredeyse yarım yüzyıl önce Avrupa'daki büyük hesaplaşmaların deneyimleri ve çözümlenmeleri üzerinde atılmıştır. Aradaki "avare yıllar"ı ve cüce mirasçıları aşırıp gerçek kaynağa, Marks ve Engels'e ulaşan Lenin'in orada bulduğu şey, Avrupa devrimler sürecinin eleştirisinden çıkan yeni bir devrim ve ayaklanma anlayışıdır. Onu, "tek bir merkezi gazete" ve bir "devrimciler örgütü" fikrine götüren öngörüler de, 1905 günlerinde "işçileri silahlandırın, karakollara saldırın" diye haykırmasına neden olan arka plan da bu yeni devrimci ayaklanma tipini içselleştirmiş olmasıdır.

2- Rotanın Değişmesi ve İlk Zayıf Halka: Rusya!

A) Rus Devrimci Hareketinin Serpilmesi

Yazımızın bu aşamasına geldiğimizde artık söz sırası Rusya'dadır...

Aslında yaşamının son dönemlerinde, 1880'lerde Marks da söz sırasının Rusya'ya geldiğini düşünmektedir; Marks, "Rusya'nın Avrupa'daki devrimin öncüsü" olduğu kanısındadır ve kötüye giden sağlığına rağmen hızla Rusça öğrenmekte ve Rus devrimcileriyle yazışmalar yapmaktadır.

Avrupa'da yukarıda özetlediğimiz gelişmeler olurken Rusya toprakları da boş değildir; tarih 1917 Ekimine bir günde gelmemiştir.

15. yüzyıldan beri kesin bir mutlakiyetle yönetilen Rusya daha 17. yüzyıldan itibaren serfliğe karşı direnen köylü ayaklanmalarıyla sarsılmaya başlamıştı. Eski bir köle olan Bolotnikov'un önderliğindeki bu ilk köylü ayaklanmaları, 1660'lar boyunca zaman zaman 20 bin kişilik kuvvetleri etrafına toplayabilen kazak Stenka Razin ayaklanması bunların en önemlileriydi. 1700'lerdeki Pugaçev ayaklanması ise bütün Rus tarihinin en büyük devrimci hareketlerinden biridir; öyle ki, Pugaçev, 1773'te artık Güney-doğu Rusya'nın tamamını kontrolünde tutabilmektedir.

Daha sonraki dönem ise artık Batının burjuva demokratik fikirlerinden de etkilenmeye başlayan daha modern hareketler dönemidir. 1800'lerin başından itibaren Rusya'da bir yandan Herzen, Belinsky, Çernişevski gibi büyük düşünürler belirlemekte, diğer yandan ise sonradan dünya edebiyatının klasikleri olan Gogol, Dostoyevski, Turganyev ve Tolstoy gibi yazarlar birbiri ardına sahneye çıkmaktadır. Bu arada, klasik burjuva devrimleri çağını artık kaçırmış olan Rusya toprağında feodalizm ve çarlık karşıtı fikirler de kendine özgü bir yoldan gelişip eyleme dönüşmektedir. Kendine özgü diyoruz; çünkü gerçekten de bu fikirler ve eylemler karmaşası, aynı anda hem klasik Avrupa aydınlanmasının, hem de sosyalist fikirlerin etkisi altındadır ve bütün bunların üstüne bir de Rus toprağına özgü devrimci öğeler ve anarşizm de eklenmektedir.

Artık gündemde olan, 1789'un klasik ayaklanması değil, ağırlıklı olarak öğrencilerin başını çektiği bir "halkçılık" eğilimidir. Başlangıçta "halka gitme" gibi daha barışçıl yollardan yürüyen hareket, kısa sürede gizli silahlı örgütlenmelere dönüşmektedir. Devrimci ve reformist versiyonları ve dönemleri olsa da genel olarak Narodnizm (Halkçılık) kavramıyla adlandırılan bu hareket, treni kaçırmış olan Rusya'nın kapitalist aşamadan geçmesinin gerekli olmadığı görüşündedir ve çoğu durumda da anarşizmle bir biçimde ilişkilidir. Zaten Anarşizmin en bilinen önderlerinin (Kropotkin, Bakunin, Naçayev, vb.) Rus kökenli olmaları da rastlantı değildir. Süreç boyunca Rusya'yı izleyen Marks ve Engels, bu görüşlere yakın değillerdir ama "şu anda Rusya'da bir şeyler yapan tek insanlar bunlardır" diyerek Narodnizme yönelik saldırılara da karşı çıkmaktadırlar.

Sonraları kiteselleşerek sağa kayması ve nihayet sosyal-devrimciler olarak Ekim'e doğru yeni bir noktaya gelmesi bir yana, Narodnizmin özellikle ilk dönemine damgasını vuran eğilim, safdillik düzeyinde bir romantizm, saplantılı bir suikast yöntemi, kitle ayaklanmasına yanlış bakış, onların çağrıya uyarak ayaklanacaklarına yönelik samimi inanç, çoğu soylu ailelerden gelen öğrencilerin özveriyle kendileri halkın davasına adamaları biçimindedir. Bu, aslında Rusya'nın genel tablosunun da bir yansıması gibidir; örneğin bu coğrafya,

1820'lerden 1870'e dek irili ufaklı üç binin üzerinde köylü ayaklanmasına tanık olmuştur ve sadece 1825-1864 arasında toprak sahiplerine ve devlet görevlilerine karşı 144 başarılı, 75 başarısız suikast gerçekleştirilmiştir. Yani Narodnik gelenek bir boşlukta gelişmemiş, belli bir zemin üzerine oturmuştur.

Şüphesiz Narodnizmin bütün öyküsünü bu yazı çerçevesinde özetlemek oldukça zordur, zaten böyle bir niyetimiz de yok. Ancak, 1800'lerin ikinci yarısından başlayarak 1900'lere kadar bütün Rusya'yı saran, değişikliğe uğramış biçimleriyle 1900'lerde de Rus devrimci hareketinde etkili olmuş olan bu hareket, Rus devriminin stratejik çizgisi ve örgütlenişi üzerinde de reddedilemez bir etkiye sahiptir. İlk bakışta belki çelişkili gibi görünebilir ama Rus Marksizmi, başından beri çatışma içinde olduğu bu akımdan da esinlenmiş, kendi devrimci çizgisini sadece Avrupa'nın klasik Marksist ekolüne dayandırmamıştır.

Bu dönemde kimileri Marksist terminolojideki klasik feodal toplum-kapitalist toplum-sosyalizm sıralamasını papağan gibi tekrarlayarak kapitalizmin gelişimini ve burjuva devrimini -sosyalizmin zamanı gelsin diye- beklerken, başkaları dağınık ve merkeziz bir kendiliğindenciliği göklere çıkarırken Lenin, tarihin devrimci irade ile zorlanabileceği konusunda tam bir fikir açıklığına sahiptir ve bunun manivelası olarak da çelik bir çekirdek etrafında örülmüş parti örgütünü ortaya koymaktadır. Daha sonraları bu düşünce ve pratik, Narodnizmin gevezeliğe dönüşmüş biçimlerine olduğu kadar legal-marksizme ve bütün diğer sağcı akımlara karşı mücadele içinde çelikleşecek, Emeğin Kurtuluşu grubundan başlayarak Bolşevik yapılanmaya kadar varacaktır. Bütün bu süreç boyunca işçi sınıfına ve kitlelere dayanan hareket ve bu hareketin çelik bir çekirdek tarafından yönlendirilmesi fikri Lenin'de berrak ve açıktır. Bu yüzdendir ki, Troçki'nin anılarında aktardığı gibi Avrupa'daki sosyalistler Ruslara ve Lenin'e hep belli bir mesafeyle yaklaşmakta ve Lenin'de hep "gizli bir Bakunin" görmekte-dirler.

B) Rusya ve Devrimci Durum

Bu arada, Rusya büyük bir hızla kıtanın devrimci havzası haline dönüşmektedir.

Dünya kapitalizminin tekeli aşamaya evrilmesi 1800'lerin sonunda artık tamamlanmış, böylece devrimin objektif şartlarının bütün dünyada mevcudiyeti bir gerçeklik haline gelmiş, devrimler çağı açılmıştır. "Zayıf halka", "devrimci durum-millî kriz" gibi tezler belki sürecin erken aşamalarında Lenin tarafından henüz net formülasyonlar haline sokulmamıştır ama pratikte, canlı hayatın içinde yaşanmaktadır. Zaten onların teorik tezler haline gelmeleri de bu canlı devrimci pratiğin sonucunda gerçekleşecektir.

Her şeyden önce, 1800'lerin ikinci yarısı Rusya'da kapitalizmin gelişme dönemidir ve bu aynı zamanda işçi hareketinin giderek yükselmesi anlamına gelmektedir. 1861-1869 arasında gerçekleşen 63 grevde 30 bin işçi, 1870-1879 arasındaki 187 grevde 79 bin işçi, 1880-1884 arasındaki 101 grevde 99 bin işçi vardır.

Daha sonraki süreç ise nitel değişiklikler gösterir. 1879'da 100'den fazla işçi çalıştıran işletmeler bütün işletmelerin yüzde 67 iken, 1890'da bu oran yüzde 71'dir. 1890'da varolan sanayi işçilerinin 570 bini 500'den fazla işçi çalıştıran işletmelerdedir ve bu fabrikalar özellikle belli bölgelerde, Avrupa Rusya'sındadır. Bütün bunlar işçi sınıfı içerisinde sınıf bilincinin ve toplu davranış geleneklerinin artışına zemin hazırlamaktadır. 1885-1889 arasındaki 221 greve 223 bin işçi katılırken, 1890-1894 arasında 181 greve 170 bin işçi, 1895-1897 arasında

ise 568 greve 190 bin işçi katılmaktadır. Ve bunlar henüz başlangıçtır. 1900'lere henüz girilmemiştir; politik genel grevlerin 1905 patlamasına ise daha çok vardır.

Bütün bunlara karşın Rusya'nın devlet yapısı ise en tipik monarşidir. Çarın kişisel varlığıyla tümünden bütünleşmiş devlet yapısı, en küçük bir hukuk sistemi ve anayasa, vs. öngörmemekte, bütün kıpırdanmaları ezen koyu bir baskı rejimi hüküm sürmektedir. Sürgün ve kürek cezası yürürlüktedir, Sibiryada adeta bir açık hapisane olarak kullanılmaktadır. 1880'lerde Ohrana adını alarak yetkinleştirilen siyasi polis teşkilatı tamamen kendi inisiyatifıyla istediği cezayı uygulayabilen bir terör örgütü konumundadır.

Aynı zamanda bir "halklar hapisanesi" olan Rusya'nın kırları ise korkunç bir yoksulluğun ve açlığın pençesinde kıvrılmakta, sık sık patlayan ayaklanmalarla tepkisini ortaya koymaktadır. 1900'lerin başında "Çar Baba" henüz duruma hakimdir; ama "yönetilenlerin eskisi gibi yönetilmek istemedikleri" bir durum da alttan alta gelişmektedir.

Böyle bir tablo hüküm sürerken Çarlığın kolay bir zafer ve emperyalist çıkarlar umuduyla girdiği Japon savaşı ise krizin derinleşme noktasıdır. Bu savaş Rusya'nın yüz kızartıcı yenilgisiyle sonuçlandığında, ekonomik ve siyasal çıkmaz artmış, 1904'e doğru kitlesel grevler fırtınası ilk işaretlerini vermiştir. 1904 Temmuzunda İçişleri Bakanı Plevhe'nin öldürülmesi ise baskı rejiminin çaresizliğini açıkça ortaya koyacaktır.

C) Bir Prova Olarak 1905 Devrimi

Kısacası 1905 Ocak ayında Rusya, tipik bir "zayıf halka"dır. Reformlarla baskı tedbirleri arasında gidip gelen Çarlık büyük bir zaaf içindedir; işçi sınıfı başta olmak üzere bütün yönetilenler derin bir hoşnutsuzlukla sarsılmaktadır ve yüz binlerce insan sokağa çıkmaya hazırdır. Ortadaki tablo, Lenin'in daha sonraki tarihlerde maddeler halinde formüle edeceği "devrimci durum" tasvirine tam olarak uygundur.

Yine de 1905 devrimi bütün bunlar hesaplanarak başlatılmış değildir; o, hiç umulmayan bir yerden, polisin "işçileri örgütleme" projesinin bir parçası olan Papaz Gapon'un düzenlediği bir gösteriden gelmiştir. 9 Ocak 1905 Pazar günü barışçıl bir gösteri için bir araya gelen 140 bin işçinin üzerine ateş açarak bini aşkın kişiyi öldüren Çarlık muhafızları artık fitili ateşlemişlerdir. Daha "Kanlı Pazar"ın ertesi günü işçiler silahlanmakta, işçiler ve kazaklar arasında silahlı çatışmalar gerçekleşmekte, Moskova, Riga, Varşova ve Kafkasya'da genel grev dalgaları birbirini izlemektedir. Yalnızca Ocak ayında 400 binden fazla işçi grevdedir; köylü ayaklanmaları dalga dalga yayılmaktadır. 1 Mayıs 1905 ise 200 kentte birden yapılan siyasal grevlerle tarihe geçecektir.

Mayıs-Aralık arası ise tam bir fırtına dönemidir. Varşova'dan Urallara ve Kafkasya'ya kadar her tarafta genel grevler, ayaklanmalar birbirini izlemekte, bütün bunlara ilkbahar-yaz aylarında köylü ayaklanmaları eklenmekte ve nihayet sonunda devrim Odesa'daki Potemkin Zırhlısı ayaklanmasıyla Çarlık ordusunu da parçalamaktadır. Bu aşamada Çarlığın verdiği Duma Seçimleri tavizi de Bolşevikler tarafından reddedilmiş, seçimler boykot edilerek silahlı ayaklanma çağrısı yapılmıştır.

En önemlisi de bu süreçte, tarihte ilk kez "Sovyet" adı altında işçi sınıfının politik yönetim organlarını keşfedilmiştir. Grevleri yönetmek için oluşturulan örgütlerin giderek politik organlar haline dönüşmesi, Rus devriminin geleceği açısından muazzam bir kazanım olmuştur. Ekim 1905'te toplanan Petersburg, Moskova, Odesa, vb. Sovyetleri, belli sayıda

işçiye bir delege esasıyla bizzat işçiler tarafından seçilmiş ve iktidar organları olarak Komün deneyimini taçlandırmışlardır.

Öte yandan, bilindiği gibi 1905'e doğru gelen süreç RSDİP için de bir arınma ve çelikleşme sürecidir. 1905'te RSDİP artık kendiliğindenci görüşlerle hesaplaşarak ayrılmış bir Bolşevik örgüttür. Aynı Bolşevik örgüt, demokratik devrimdeki iki ayrı taktik konusundaki sorunları da büyük ölçüde çözmüş ve "burjuva devrimini bekleme" taktiği ile köprülerini atmıştır. Ancak, parti henüz bu çaptaki olaylara önderlik etmekte yetersiz ve zayıftır; yeni duruma uyum sağlamakta zorlanmaktadır; henüz yurtdışında bulunan Lenin'in çağrıları adeta çığlık gibidir:

"Altı aydan fazla bir süredir bombalardan söz edildiğini ve hala tek bir bombanın bile imal edilmediğini dehşetle, sözcüğün tam anlamıyla dehşetle görüyorum. (...) Gençliğe gidin. Her yerde, öğrenciler arasında olduğu gibi özellikle işçiler arasında da hemen mücadele grupları kurun. Üç kişiden on kişiye, otuz kişiye kadar bu birlikler vakit geçirmeksizin kurulmalı, tabanca, bıçak, yangın çıkarmak için gaza batırılmış bez parçalarıyla elden geldiğince iyi silahlanmalıdırlar. (...) Formalitelerden vazgeçin, tanrı aşkına bütün şemaları bir yana bırakın, bütün o 'işlevleri', 'hakları' ve 'ayrıcılıkları' cehennem dibine gönderin!" (Lenin'den Anılar)

Bütün bu yetersizliklere karşın, Bolşevikler süreçte etkindirler. Aylar süren genel grevler, yüzlerce yeni Bolşevik örgütünün kurulması, sonbahar boyunca süren asker ayaklanmaları ve gösterileri, büyük ölçüde onların başarısıdır. Kasım'da Petersburg Sovyeti'nin ezilmesinden sonra ise silahlı ayaklanma çağrısı daha belirgindir. 7 Aralık'ta başlayan Moskova genel grevi, üç gün sonra silahlı ayaklanmaya dönüşecek, ancak donanımsızlıktan ötürü bir süre sonra yenilecektir.

Aralık 1905 ve Ocak 1906 birçok kentte silahlı ayaklanmalar dönemidir ve bazı kentlerde iktidar Sovyetler tarafından kısa süreli olarak ele geçirilmiştir. Ancak artık bir dönüm noktası aşılmıştır. İşçi sınıfının canlılığı çok sonraları bile sona ermiş değildir, 1906 sonbaharında hala büyük köylü hareketleri ve asker ayaklanmaları sürmektedir; hatta bir anlamda devrim süreci 1907 ortalarına dek devam etmiştir ama artık gericilik kendisini toparlamakta ve duruma hakim olmaktadır. Buna karşın devrimci güçlerin yetersizlikleri de açığa çıkmıştır.

1907 yazından itibaren ise Rusya artık, koyu bir gericilik ve baskı dalgasının altındadır. Devrim, bir prova yapmış ve geri çekilmiştir; ama ayaklanmaya ilişkin bütün deneyimleri belleğine kaydederek...

Birkaç yıl sonra, 1908'de şöyle yazıyordu Lenin: "Bekleyin biraz. 1905 gene gelecek. İşte işçilerin görüşü bu. O mücadele yılı, onlar için, bir ne yapmalı örneği sağladı. Aydınlarla ve döneke küçük burjuvalara göre o bir "delilik yılı", bir ne yapmamalı örneğiydi. İşçi sınıfına göre bu devrim deneyinin eleştirilip, değiştirilip kabul edilmesi, Kasım grevi mücadelesinin ve Aralıktaki silahlı çarpışmanın daha geniş, daha toplu, daha bilinçli olması için o zamanki mücadele yöntemlerinin daha başarılı olarak nasıl uygulanacağını öğrenmekten ibaret olmalıdır." (1905 Devriminde Silahlı Mücadele)

D) Bir Devrimin Dersleri ve Ayaklanma Stratejisinin Temelleri

"1905 gene gelecek..."

Yenilgiye uğramış olmasına karşın bu devrimi son derece önemli kılan şey, işte tam da bu cümledir... Gerçekten de 1905, sık sık belirtildiği gibi bir "prova" olarak tarihe geçmiş, Rus devrimi gelecekte kullanacağı deneyimlerin büyük çoğunluğunu bu birkaç yılda edinmiştir.

Zaten gelecekteki büyük devrimin kadrolarının da hayli önemli bir bölümü, 1905'te partiye üye olanlardır.

1848 ya da Komün deneyimlerinden farklı olarak bu devrimci girişim, çok sayıda aracın birlikte kullanıldığı komplike bir eylem olarak, daha sonraları "ayaklanma stratejisi" olarak bilinecek olan stratejik çizginin en temel koordinatlarının ve derslerinin ortaya konulduğu bir harekettir. Gerçi, en genel anlamıyla klasik halk ayaklanması yukarıda anlattığımız gibi yüzlerce yıldır ezilenlerin gündemindedir ama 1905'in yeri yine de başkadır. 1905, bir "ayaklanma" laboratuvarıdır ve onun asıl anlamı 1917 ile birlikte düşünüldüğünde ortaya çıkmaktadır.

1- Her şeyden önce 1905, bir partinin, devrimci durumu sezmek ve hızla hareket ederek bu duruma uyum sağlamak konusundaki esnekliğinin hayati önemini ortaya koymuştur, ki bu ayaklanma stratejisinin en kritik sorunudur. Çünkü devrimci durum, milli kriz, kendi başına devrime yol açan bir olgu değildir; ancak devrimci iradenin hazır olması halinde böyle bir devrim aşamasına ulaşılabilir.

Ve Lenin, 1905 olaylarında bizzat Bolşeviklerin de bu konuda başarılı oldukları kanısında değildir. "9 Ocak 1905, proletaryanın devrimci enerjisinin dev potansiyelini ve sosyal-demokratların örgütünün bütün yetersizliğini gözler önüne sermiştir" (Lenin'den Anılar) derken açıkça kastettiği budur. Ve bu yetersizlik yalnızca teknik ya da askeri alanda değildir; parti ve devrimci örgütler devrimci durumu kestirme ve hazırlanma noktasında da yetersiz kalmışlardır.

Lenin'deki daha ayrıntılı bir tanımlama şöyledir: "Devrim dönemleri, barış içinde evrim denen dönemlerden, yani iktisadi koşulların derin buhranlar ve güçlü kitle hareketleri doğurmadığı dönemlerden, kesinlikle şu bakımdan ayrılır: Devrim dönemlerinde mücadele biçimleri kaçınılmaz olarak daha çok çeşitlidir ve kitlelerin doğrudan doğruya devrimci çarpışmaları, önderlerin millet meclislerinde, basında vb. giriştikleri propaganda ve ajitasyon hareketlerinden daha üstündür. Bunun için, devrim dönemlerini değerlendirmede, mücadelenin biçimlerini çözümümeden yalnız çeşitli sınıfların faaliyet çizgisini tanımlamaya kalkarsak, tartışmamız bilimsel anlamda eksik ve diyalektik dışı olur (...)"

Bu tanımlamalar doğrultusunda Moskova ayaklanmasını değerlendiren Lenin, "örgütler hareketin büyüüp genişlemesine ayak uydurmayı başaramadılar" diyor ve şöyle devam ediyordu: "İşçi sınıfı mücadelenin nesnel koşullarındaki değişikliği ve grevden ayaklanmaya geçiş ihtiyacını, kendi önderlerinden daha çabuk anladı. Her zaman olageldiği gibi uygulama teorisinin önüne geçti. Sakin bir grev ve gösteriler, artık işçileri tatmin etmemeye başladı; şöyle sordular: Bundan sonra ne yapmalı?" (Moskova Ayaklanmasından Çıkan Dersler)

Aslında Lenin, devrimin ve ayaklanmanın tümüyle planlanmasının olanaksızlığını ve olayların bir parça teorisinin önüne geçmesinin kaçınılmazlığını teslim etmektedir; onun asıl eksiklik olarak nitelediği şey, partinin duruma uymakta gösterdiği yavaşlık ve yetersizliktir. "Barikatlar kurulması talimatı mahallelere gelmeden çok önce, zaten şehrin merkezinde barikatlar kurulmuştu. Yığınla işçi çalıştı bunlarda; ama bu bile onları tatmin etmiyordu; bilmek istiyorlardı: bundan sonra ne yapmalı? Etkin çareler istiyorlardı. Aralık ayında biz, Sosyal Demokrat işçi sınıfı önderleri, birliklerini akıl almaz bir biçimde yayıp, çoğunun savaşa etkin olarak katılmamasına sebep olan bir başkomutan gibiydik. Kitleler kararlı ve cesur bir kitle hareketi için talimat bekliyorlardı ama alamadılar." (age)

Sonuç olarak devrimci parti, Engels'in tanımladığı "yavaş giden propaganda çalışması ve parlamenter eylem" aşamasının nerede bittiğini, savaş borularının ne zaman çaldığını zamanında ve doğru olarak sezmekle yükümlüdür. 1905, bunun olumsuz yönden kanıtlandığı bir süreç olmuştur.

2- Öte yandan 1905, Engels'in 1848 devrimlerinden çıkardığı derslerin bir kez daha -zaman zaman olumlu, zaman zaman olumsuz biçimde- kanıtlandığı bir süreçtir. Önce ayaklanıp sonra da kendisini barikatların arkasına hapseden klasik biçimin geçersizliği, ayaklanmanın "sonuna kadar gidilmesi gereken kesin bir eylem" olarak ele alınmasının zorunluluğu, bunlardan en önemlisidir. Lenin bu konuda son derece dürüst ve açık sözlüdür: "Aralık olayları Marx'ın derin önermelerinden başka birini, oportünistlerin unuttuğu bir önermeyi de doğrular: Ayaklanma bir sanattır ve bu sanatın başlıca kuralı müthiş cüretli ve dönmemesine kararlı bir saldırgan olmaktır. Yeterince sindirememişiz bu gerçeği. Bu sanatı, bu her ne pahasına olursa olsun saldırma kuralını, ne biz öğrenmişiz yeterince, ne de kitlelere öğretmişiz. Bütün gücümüzle bu kusurumuzu gidermeye çalışmalıyız. Siyasal sloganlar sorununda taraf tutmak yetmez; ayrıca bir silahlı ayaklanma sorununda da taraf tutmak gerekir.

Buna karşı olanlar, buna hazır olmayanlar, gözünün yaşına bakmadan devrimi destekleyenler arasından atılmalı, tasını tarağını yüklenip devrim düşmanlarının, hainlerin, korkakların yanına gönderilmelidir; çünkü olayların baskısının ve çarpışma koşullarının bizi, dostu düşmandan ayırmak için, bu ilkeye göre davranmaya zorlayacağı günler yakındır. Sakin ve durgun olun demeyelim; askerler bize "gelsin" diye "beklemeyelim". Hayır! Atak, yıkıcı, silahlı bir saldırı gerektiğini, böyle zamanlarda düşmana komuta eden kişilerin yok edilmesi gerektiğini, kararsız askerleri elde etmek için daha canlı bir savaş gerektiğini, evlerin damlarından bağırmalıyız." (age)

Daha devrim sürerken söylenen bu sözler, aynı zamanda ayaklanma stratejisinin en temel kuralını, sonuna kadar gitme ilkesini vurgulamaktadır.

"Kitleler silahlı, kanlı, korkunç bir çarpışmaya gireceklerini bilmeli. Ölümü hor görmeliler ve zafere güvenmeliler. Düşmana şiddetle, canla başla saldırmalıdır; "savunma yok, saldırı" olmalı kitlelerin sloganı; ödevleri düşmanı amansızca yok etmek olacak; çarpışmanın örgütü hareketli ve esnek olacak; askerler arasındaki kararsız öğelerin bu yana etkin olarak katılması sağlanacak." (age)

İşte Lenin'in sonuna kadar gitme düşüncesi bu ölçüde nettir.

3- Ama nasıl ve hangi askeri örgütlenmeyle?

Moskova'da barışçıl gösterilerden ayaklanmaya geçildiğinde, devrimci güçler bir kez daha Engels'in vaktiyle geçersizliğini ilan ettiği taktik ve örgütlenme içindedirler. Adeta saldırı amaçlı değil, savunma amaçlı bir ayaklanmadır bu. Barikatlar kurulmuştur ama 10 mil uzunluğunda bir savunma hattında 200 tabanca ve av tüfeği vardır; onların ardında ise sopa ve demir çubuklarla bekleyen bir kalabalık ve nihayet en geride, düşenlerin silahını almak için bekleyen binlerce silahsız işçi... 100 bin kişilik Dubasov kuvvetine karşı durum budur.

"Moskova olaylarından alınacak üçüncü ders" diyor Lenin, "bir ayaklanma için kuvvetlerin örgütlenişi ve taktikle ilgilidir. Askeri taktiğin dayandığı şey askeri tekniktir. Bu basit gerçeği Engels ortaya attı ve bütün Marksistlere kabul ettirdi. Askeri teknik bugünlerde ondokuzuncu

yüzyılın ortalarında olduğu gibi değildir. Toplara karşı insan kalabalıklarıyla yürümek, barikatları tabancalarla savunmak delilik olur.” (age)

Lenin’in buradan giderek vardığı nokta, kent ayaklanmasında gerilla birliklerinin ve silahlı işçi müfrezelerinin olağanüstü önemidir. Daha devrimin sıcaklığı sürerken uzun bir makalesini gerilla savaşına ayıran ve bu konudaki bütün önyargılara ve burun kıvrımlara karşı çıkan Lenin, “Devrimci ordu gereklidir, çünkü büyük tarihsel sorunlar ancak kuvvet kullanarak çözülebilir, çağdaş çarpışmada da kuvvet örgütü demek askeri örgüt demektir” vurgusunu özenle yapmaktadır.

Lenin’in önerdiği şey, durağan bir taktik değil, hareketli gerilla birliklerinin yüzlerce kez artırılmasıdır. “Bu taktikler gerilla savaşı taktikleridir” diyor Lenin: “Böyle bir taktik için gereken örgüt, çok küçük ve hareketli birliklerdir; on kişilik, üç kişilik, hatta iki kişilik birlikler. Şimdilerde beş ya da üç kişilik birliklerden söz edilince, burun kıvrıran Sosyal Demokratlara rastlıyoruz. Alay etmek, çağdaş askeri tekniğin getirdiği koşullar altındaki sokak çarpışmasının ortaya çıkardığı yeni taktik ve örgüt sorununu bilmezlikten gelişin ucuz bir yoludur. Moskova ayaklanmasının hikayesini iyice bir inceleyin beyler, “beş kişilik birlikler” ile “yeni barikat taktiği” sorunu arasında nasıl bir bağlantı olduğunu göreceksiniz. Moskova bu taktikleri ilerletti, ama onları gerçekten büyük çapta, bir kitle çapında, uygulamaya yetecek kadar geliştirmeyi başaramadı. Gönüllü çarpışma takımları çok azdı, atak saldırı sloganı işçi kitlelerine verilmedi ve onlar bunu uygulamadılar; gerilla müfrezeleri nitelik bakımından birbirinin aynıydı, silahları ve yöntemleri yetersizdi, kalabalığa önderlik etme yetenekleri hemen hiç gelişmemişti.” (Gerilla Savaşı Üzerine)

Parti, 1905 devrimi boyunca bu yeni mücadele ve örgütlenme biçimlerine geçişte ciddi biçimde zorlanmaktadır. Klasik -ve kolaycı- barikat taktiklerine alışmış parti örgütleri, “her namuslu işçiyi” müfrezelerde örgütlemekte yetersizdirler. Gerillanın “sınıf ahlakını bozucu” bir yanının olduğu ise sadece Menşeviklerde değil, Bolşevik cenahta da yaygın bir önyargıdır.

1905’in somut dersleri üzerinden konuşan Lenin bu konuda çok nettir. Öteden beri Avrupalı sosyalistler ve onların uzantısı olan Menşeviklerle mücadele biçimleri konusunda çatışma içinde olan ve onlar tarafından hep “gizli terörist” olarak görülen Lenin, ilk kez 1905’ten sonra, büyük bir cesaretle ve son derece açık biçimde Marksistlerin bütün mücadele biçimlerini önyargısız olarak ele almaları gereğini ortaya koymuş ve bir anlamda tartışmayı noktalamıştır: “Marksizm, mevcut toplumsal durum değiştikçe, kaçınılmaz olarak bu döneme katılanlarca bilinmeyen yeni mücadele biçimlerinin doğacağını kabul ederek, yalnızca o anda mümkün ve var olan mücadele biçimleriyle kendini hiçbir koşul altında sınırlamaz.” (Gerilla Savaşı Üzerine) Olağanüstü bir diyalektik çözümleme örneği olan bu makale, Bolşevik safları bile sarsan bir netlik ve keskinliğe sahiptir; meseleyi bütün açıklığıyla ortaya koyar, içi boş, sözde “ahlaki kaygıları” yerden yere vurur ve banka kamulaştırmalarından suikastlara kadar uzanan bütün devrimci eylemleri savunur: “Sosyal-demokratların gururla ve böbürlenerek, ‘biz, anarşist, hırsız, soyguncu değiliz, biz bunların çok üstündeyiz, gerilla savaşını kabul etmiyoruz’ dediklerini görünce kendime soruyorum: Bu adamlar ne söylediklerinin farkındalar mı?” (age)

Dahası Lenin, gazetelerinin her sayısında “yok edilmesi gereken casusların” listesini yayınlayan Litvanya sosyal-demokratlarını bile -o dönemde böyle şeyler “vahşet” çığıllarıyla karşılanırsa da- açıkça savunur. Gerilla savaşının moral bozuculuğu, disiplinsiz oluşu üzerine

yapılan bütün eleştirileri ise tek bir cümleyle yanıtlar aslında: Partinin denetimindeki hiçbir savaş biçimi sakıncalı değildir! “Eski Rus terörizmi, aydın komplocunun işi idi; bugün, genel bir kural olarak, gerilla savaşı, işçi savaşçılarınca, ya da doğrudan doğruya işsiz işçilerce verilmektedir” demektir Lenin.

Ve en önemlisi Lenin, asıl tuzu kuru solcuların önerdiği şekilciliğin devrimci safları çürüttüğü kanısındadır. Daha 4 Şubatta yazdığı bir mektupta bizzat kendi yoldaşlarına, “Hiyerarşik komiteleri bir kenara bırakıp yüzlerce ve yüzlerce merkezci kurunuz. Şimdi savaş zamanı. Aksi takdirde, üzerinize vurulmuş resmi parti mührünüzle birlikte, komite üyelerinize tanınan şerefimizle beraber küflenip öleceksiniz” diyecek kadar nettir bu konuda.

4- 1905 derslerinin en önemlilerinden bir diğeri ise, aslında her devrimin sorunu olan düşman kampı parçalama sorunudur.

Evet, Marks’ın bir zamanlar dahice bir sezgiyle belirlemiş olduğu gibi, “Devrim, kuvvetli ve birleşmiş bir karşı devrim doğurarak ilerler, yani düşmanı daha aşırı savunma çarelerine başvurmaya ve bu yolda daha güçlü saldırı araçları bulmaya zorlar” ama öte yandan bir stratejik çizgi olarak ayaklanma, düşman kampı parçalayan, karşı-devrimci güçleri, en çok da askerleri yeniden saf tutmaya zorlayan bir eylemdir. Aslında bu, bir anlamda her devrimin en temel sorunlarından biridir. Şimdi, 2000’li yılların tablosu içersinden baktığımızda elbette böylesi parçalanmaları hayal etmek zor gibidir; ama bu, devrimin diyalektiğini hesaplamayan dar bir görüş olur. Devrim, her zaman ve her koşulda düşman gücü daraltan, tecrit eden ve onu bir yandan en vahşi karşı-devrimci fraksiyonların arkasında birleştirirken diğer yandan da parçalayan, buna karşın devrimci cepheyi ise genişleten bir süreçtir. Şöyle ya da böyle, her devrimci süreç, karşı-devrimin baskı aygıtı içersinde sarsıntılar yaratır, mevcut egemen gücün durumu umutsuzlaştıkça da orada saf değiştirmeler ortaya çıkar.

Lenin, bu konudaki sağcı anlayışı da keskin biçimde eleştirir ve harekete geçmek için askerlerin saf değiştirmesini bekleyen mantığı yerden yere vurur: “Bu son nokta üstüne partimizin sağ kanadında pek çok taraftarı olan bir görüş egemendir. Çağdaş askeri birliklerle çarpışmanın imkansız olduğu iddia edilir ve ‘askerler devrimden yana çekilmelidir’ denir. Devrim genişleyip kitlelere inmezse ve askerleri etkisi altına almazsa önemli bir çarpışma sorunu olamaz elbet. Askerler arasında çalışmamız gerektiği söz götürmez bir gerçektir. Ama onların kandırılarak ya da kendileri inanarak, bir çırpıda bizden yana geçeceklerini hayal edemeyiz.”

Lenin, böyle bir saf değiştirmenin muazzam önemine inanmaktadır, nitekim daha sonra 1917’de devrimi sırtında taşıyan güçler de askerler olmuştur; ancak o bunun kendiliğinden değil, mücadele içinde gerçekleşeceği kanısındadır. O, 1905 ayaklanmasının bu konuda “yaya kaldığı” ve başarısız olduğu kanısındadır. Ama bunun yöntemi konusunda sağcılarla hemfikir değildir. “Şimdiye dek ordu içinde çalışmıştık ama, bundan böyle, askerleri, kafalarıyla “kazanmak” için çabalarımızı kat kat artıracacağız. Ancak, bir ayaklanma anında askerleri elde etmek için bedensel bir savaş da gerektiğini unutursak, zavallı bilgiçler olup çıkarız.”

Bedensel savaş... Yani bildiğimiz savaş... Bir ayaklanma, ancak bu yoldan askerleri kazanabilir der Lenin ve tek tek örnekler vererek işçilerin askerleri “kazandığı” ama onları yeniden aldatmak isteyen güçlere anında saldırıyla karşılık vermediği için “kaybettiği” durumları anlatır. Sonuç olarak 1905, doğru bir ayaklanma stratejisinin karşı-devrimin

güçlerini parçalayıp bir bölümünü kendi saflarına katma, bir bölümünü de tarafsızlaştırma konusunda ciddi dersler vermiştir; ki daha sonraları bu dersler 1917 sürecine rehberlik edecektir.

5- 1905 devriminin ortaya çıkardığı bir başka olgu da, 1917’de kilit bir rol oynayacak olan Sovyet örgütlenmesidir.

Aslında bir anlamda bu tür bir ikinci/alternatif iktidar mekanizması, ne sadece Rusya’ya özgüdür, ne de sadece ayaklanma stratejisinin bir ögesidir. Evet, Sovyet Kongresi, Şubat 1917 sürecinin özgün bir olgusu olarak ortaya çıkmıştır ama aslında her devrimci girişim, şu ya da bu şekilde devrimci gücün alternatif bir iktidar ilişkisini ortaya koyup açıkça onun arkasında durmasını beraberinde getirir. Bu ikinci iktidar, emekçi kitleleri içine çağıran, diğer güçleri ise çöken mevcut iktidar mekanizması ile kendisi arasında tercih yapmaya zorlayan bir organdır. Örneğin Komün’de böyle bir “ikili iktidar” durumu vardır; ama ondan önceki köle ve köylü isyanlarında da hemen her zaman ayaklanmacılar, yukarıda anlattığımız gibi bir bölgede, bir kentte, vb. mutlaka kendi kurallarını ve kendi amaçladıkları düzeni az çok uygulamaya koydukları bir iktidar alanı, bir mekanizma yaratmışlardır.

Ekim sonrasındaki deneyimlerde de, örneğin Çin halk savaşında benzer bir durum “kurtarılmış bölgeler” şeklinde ortaya çıkmıştır. Başka bazı ülkelerde de “sürgünde hükümet/sürgünde parlamento” deneyimleri yaşanmıştır ya da daha zayıf örnekler olarak bugün devrimci iktidar hedeflemeyen Latin Amerika toplumsal hareketlerinde böyle alanlar görülmektedir, vb... Muhtemelen ülkemiz devriminde de benzeri bir iktidar alanı, kendine özgü biçimlerde ortaya çıkacaktır. Bu bir devrimin genel kuralı gibidir; çünkü her devrimci güç, sürecinin belli bir aşamasında kitlelere “artık eski devlet iktidarına değil şu iktidara, onun meşruiyetine bağlanın” çağrısı yapmak zorundadır.

1905 sürecinde işçi sınıfının basit grev komitelerinden yola çıkarak yarattığı Sovyet olgusu da işte böyle bir olgudur. Devrim sırasında kendiliğinden ortaya çıkan ve belli bir temsil esasına göre işçilerin politik iradesini yansıtan bu mekanizma Lenin’in hemen dikkatini çekmiş, 1917 sürecinde aynı iktidar biçimi yeniden ortaya çıktığında ise bu olgunun Paris Komünü ile derin bağlarını kurarak “bütün iktidar Sovyetlere” sloganını öne sürmüştür. Lenin’in büyük bir siyasi öngörü ile keşfettiği şey, işçilerin ve bütün halkın iradesini bu yeni iktidar biçimi ile gerici iktidarın karşısına dikmenin önemidir. Ama hepsi bu kadar değil, Lenin, Sovyet örgütlenmesinde yalnızca bir ayaklanma aracını değil, bir yönetme aracını, proletarya diktatörlüğünün özgün bir biçimini keşfetmiştir.

6- Öte yandan aynı süreç, kitle hareketi ve öncü parti açısından ayaklanmanın nasıl bir meşruiyet

ve açığa çıkma dönemi olduğunu da göstermiştir. Krupskaya anılarında 1905 yenilgisi sonrasını anlatırken “yeniden yeraltına geçip illegal örgüt ağını ördük” dediğinde dili sürçmüş değildir. Gerçekten de, solda en sık rastlanan yanılgı, koşullar çok sert olduğu için ayaklanma dönemlerinin en katı illegalite ve kapalılık dönemleri olduğudur. Oysa tam tersine, ayaklanma dönemi, kitle hareketinin ve partinin en çok meşrulaştığı, kendisini en çok açığa çıkararak ön safa koyduğu bir dönemdir. Özel olarak ayaklanma stratejisinin en temel öğelerinden biri de partinin bütün örgütleri ve güçleriyle öne atılması, Lenin’in deyimiyle “eli silah tutan her namuslu işçinin” silahlı birliklere dahil edilmesi, ayaklanmanın kenardan-köşeden değil, bizzat kitlelerin içinden, sokakta yönetilmesidir. Sokakta yönetilmeyen,

yöneticileri en ön safta dövüşmeyen bir ayaklanmanın hiçbir şansı yoktur. Bu kesin ilke, gelecekte, başka devimci stratejilerde de kendine özgü biçimlerde ortaya çıkacak, devrimci sosyalist örgütlenme biçiminde de görüldüğü gibi politik öncülük ile pratik öncülük arasında özgün ilişkiler kurulacaktır.

7- Ve nihayet, hem bir ders, hem de bir uyarı: Devrim, bir bilgisayar oyunu ya da “hakem nezaretinde” yapılan bir spor karşılaşması değildir! Devrim ve karşı-devrim cephelelerinde yer alan herkesin ne istediğini gayet iyi bildiği, herkesin olgun ve bilinçli olduğu bir ayaklanmaya bugüne kadar rastlanılmadığı gibi bundan sonra da rastlanılmayacaktır.

Lenin, İrlanda ayaklanmasını küçümseyenleri eleştirirken onlarla acımasızca alay eder: “Demek bir yerde bir ordu dizilecek ve ‘biz sosyalizmden yanayız’ diyecek, başka bir yerde bir başkası da ‘biz emperyalizmden yanayız’ diyecek ve bunun adı toplumsal devrim olacak!” Ve sonra, alayını şu sözlerle sürdürür: “Salt bir toplumsal devrim bekleyenlerin ömrü, bunu görmeye yetmeyecektir. Böyle biri, devrimin ne olduğunu anlamadan devrime sözle bağlı demektir. 1905 Rus devrimi, burjuva demokratik devrimidir. Çarpışmalara halkın bütün hoşnutsuz sınıfları, grupları, ögeleri katıldı. Bunların arasında, en kaba önyargılarla, belirsiz ve acayip mücadele amaçlarıyla dolu kitleler vardı; Japonlardan para alan küçük gruplar vardı; karaborsacılar, serüvenciler vb. vardı. Ama nesnel olarak, kitle hareketi Çarlığın belini kırıyor ve demokrasi yolunu açıyordu; bu yüzden sınıf bilincine varmış işçiler önderlik etti ona.”

“Avrupa’da, sosyalist devrim, baskı altındaki ve hoşnutsuz çeşitli ögelerin katılacağı bir kitle mücadelesi patlamadan olamaz. Küçük burjuvaların ve gelişmemiş işçilerin bazı bölümleri katılacaktır buna, böyle bir katılma olmadan kitle mücadelesi imkansızdır, bunsuz da hiçbir devrim olamaz; bunların önyargılarını, gerici hayallerini, güçsüzlüklerini, yanlışlarını bu harekete sokmalarından kaçınılamaz. Ama nesnel olarak bunlar sermayeye saldıracaklardır. Bu nesnel gerçeği bilen devrimin sınıf bilincine varmış öncüsü, ileri işçiler, değişik ruhlu, düzensiz, dağınık bir kitle mücadelesini birleştirip yönetmeyi başaracak, iktidarı alacak, bankaları ele geçirecek, herkesin nefret ettiği (ayrı ayrı nedenlerle) tröstleri dağıtacak ve tümüyle burjuva sınıfının yıkılıp sosyalizmin zaferinin sağlanmasında gerekli başka diktatörce tedbirleri alacaktır; gene de, bütün bunlara karşın, sosyalizm kendini küçük burjuva tortularından çabucak ‘arıtamayacaktır’.”

Ders ve uyarı yeterince açık: Devrim, ayaklanma, çeşitli güçlerin mevcut düzene karşı harekete geçtiği, ama amaçlarını ve programını yeterince netleştirmiş olanların önderlik ederek sonuca ulaştırdığı bir toplumsal eylemdir. Bu, yalnızca ayaklanma stratejisi için değil, gerilla ve halk savaşı deneyimleri için de geçerlidir; bütün bu deneyimlerin hiçbirinde meydan muharebelerinde olduğu gibi ordular orduları yenmez, şu ya da bu biçim altında örgütlenmiş olan halk kitleleri düzeni yener. Devrim budur.

Sonuç olarak 1905 deneyimi üzerine söylenebilecekleri en özlü biçimde Lenin söylemektedir: “1905 Aralık mücadelesi, askeri tekniğin ve örgütlenişin çağdaş koşullarıyla yürütülen silahlı ayaklanmanın zafer kazanabileceğini ispatladı. Aralık mücadelesinin sonucu olarak bütün uluslararası işçi hareketi, gelecek işçi sınıfı devriminde buna benzer mücadele biçimleri olasılığını bundan böyle hesaba katmalıdır.”

Gerçekten de 1917 Şubat ve Ekim’i, tam da bu derslerin üzerine yükselecektir...

E) "Prova"dan Gerçek Gösteriye: Şubat Devrimi

1- Devrimci Durumun Gelişmesi

Uzun gericilik yılları ve sabırlı çalışma dönemleri arasından geçerek 1917'ye geldiğimizde, aslında Rusya'nın durumu en azından bir açıdan 1905'e benzemektedir. 1905, Çarlığın hesapsızca atılıp hezimete uğradığı Japon savaşının sonuçlarından biridir; 1917 ise bu kez daha büyük bir emperyalist savaş macerasının yarattığı çöküntüye karakterize olmuştur.

Lenin'in I. Paylaşım Savaşı için Ekim Devrimi'nin ardındaki "gerçek rejisör" demesi boşuna değildir. Gerçekten de savaş, daha kaybedilmeden önce de Rusya için büyük bir çöküntü anlamına gelmişti. 1908-1913 arasında yüzde 30 büyüyen Rus ekonomisinin bu havası zaten büyük ölçüde askeri alana bağlıydı. Savaş başladığında ve ilk ateşli yıllar geçtiğinde ise ekonomi tamamen savaşa endekslenmiş ve kitlelerin temel gereksinimleri alanı neredeyse çökmüş durumdaydı. Yüzbinlerce genç askere alındığı halde işçi sınıfının sayısı 18 milyon bulmuştu ama ücretlerin düzeyi ancak 1917'ye dek belli bir denge sağlayabilmişti. Cephelerde işler kötüye gittikçe kaybeden ise hep işçi sınıfı oluyordu. 1917 Şubat'ında Petersburg'ta ne ekmek ne de kömür vardır artık ve buna karşın şımarık zenginlerin gece eğlenceleri dillere destandır.

1914 ile 1917 Şubat ayı arasındaki işçi sınıfı hareketinin tablosu çok ilginçtir ve tam da Lenin'in daha önceki bölümlerde aktardığımız "devrimci durum" tanımına uymaktadır. 1914'ten başlayarak "siyasal grev sayısı" ile "ekonomik grev" sayısı her yıl birincinin lehine olarak artmış ve nihayet 1917'nin ilk aylarında siyasal grevlerin bütün grevlere oranı yüzde 85'e ulaşmıştır. Siyasal grevlere katılanların sayısı ise aynı yıl 500 bine yakındır. Yani Lenin'in devrimci durumu tarif ederken "kitle hareketindeki olağanüstü artış" dediği olgu tamamen yürürlüktedir. Diğer yandan yönetenler için de artık "eskisi gibi yönetememe" söz konusudur. Saray darbeleri, iç hesaplaşmalar, Rasputin gibi meczupların önce yükselmeleri sonra öldürülmeleri, vs. vs... Tam bir bunalım ortamı yaşanmaktaydı; öyle ki, Çar'ın bakanlarından Krivoşin yaşanan kaosu "öyle bir düzensizlik var ki, insan kendini tımarhanede sanıyor" sözleriyle anlatıyordu. Kendi ifadesiyle Çar, "yarın bakanlarının kimler olacağını akşamdan bilemediğinden onlarla nasıl bir çalışma düzeni kuracağını da bilemez" durumdaydı. Petersburg polisi raporunda bu kez olacakların yanında 1905 ayaklanmasının "çocuk oyuncağı gibi kalacağı" açıkça yazılıyordu.

2- Şubat 1917: İlk Dönemeç

1915 yazında kurulan savaş sanayi komiteleri, başlangıçta çarlığın yürüttüğü emperyalist savaşa toplumsal bir destek sağlama amacını güdüyordu. Özellikle çarlık bürokrasisinin etkisini kırmak ve üretimi artırmak amacıyla çeşitli burjuva çevrelerce desteklenen bu Komitelerin Petersburg şubesinde işçilerin özel bir seksiyon kurma hakları oluştu. Başlangıçtaki savaşı destekleme misyonu nedeniyle Bolşeviklerin boykot ettiği bu organlar, savaşın topluma dayattığı açlık ve sefaletin beraberinde getirdiği doğal bir süreç içinde işçilerin muhalefetini örgütleyen yapılar haline geldiler ve bu evrim süreci içinde Bolşeviklerin desteklediği ve içinde çalışma yürüttüğü yapılar haline geldiler. Çeşitli protestolar örgütleyen ve 1905 devrimindeki Sovyetlere benzemeye başlayan merkezi işçi grubunun üyelerinin 27 Ocak 1917'de tutuklanması varolan huzursuzluğu patlamaya dönüştüren kıvılcım olmuştu.

9 (22) Ocak 1917'de kanlı pazarın yıldönümünde gerçekleşen geleneksel greve her zamankinden fazla olarak 145 bin işçi katıldı, 13 Şubat'ta Viborg'da düzenlenen bir yürüyüşte ise 500 bin işçi vardı. Bunu 14 Şubat Nevski gösterisi geldi. Bölge askeri komitesinin ekmeği karneye bağlama kararının ardından 16 Şubat'ta oluşan kuyruklar, kısa sürede dükkanların yağmasına dönüştü. 1905'te ilk kıvılcımı çakan Putilov fabrikasının işçileri 18 Şubat 1917'de yeniden greve çıktılar ve 21 Şubat'ta 30 bin Putilov işçisi sokağa döküldü. 23 Şubat'ta kadın işçilerin Uluslararası Kadınlar Günü için yaptıkları grev, olaylar zincirine bir halka olarak eklendi. Diğer işçilerin katılımıyla büyüyen ve giderek siyasal bir içerik kazanan gösteriler 24 Şubat günü de devam etti. Tuttukları köprülerle gösterici işçilerin şehir merkezine girmesini engellemeye çalışan polis, nehirlerin donmuş olmasından dolayı amacına ulaşamıyor, göstericilerle aralarındaki çatışma giderek boyutlanıyordu. 25 Şubat'ta artık fiilen genel grev başlamıştı.

Bir işçi bölgesi olan Viborg, göstericilerin elindeydi. Öğrencilerin de katıldığı kitle, sokakları ele geçirmiş, polis, karakollardan dışarı çıkamaz hale gelmişti. 26 Şubat'ta isyan, askeri birliklere sızdı. İlk isyanları Çara bağlı birliklerce bastırılan askerlerin huzursuzluğu için için kaynamaya devam ediyordu. Öte yandan polis, ağır makineli tüfeklerle işçilerin üzerine ateş açıyor, işçiler ise 40-50 şehit vermelerine rağmen gösterilerine devam ediyorlardı. İşçiler her fırsatta karşılıklarına çıkan her askere, askeri birliğe amaçlarını, sorunlarını, neden gösteri yaptıklarını anlatarak askerleri yanlarına çekmeye çalışıyorlar ve bu noktada etkili de oluyorlardı. Askerler ise ya halkın yanında isyana katılmak, ya da halka ateş açmak noktasında bir tercih yapmaya doğru durdurulamaz bir akışın içindeydi.

Nihayet 26 Şubat'ı 27'sine bağlayan gece Katerina Kanalı kenarında polisin silahsız işçilere ateş açtığını gören askerler namnlularını polise çevirdi ve çatışma başladı. Kışlasına dönmekte olan bu birliğin çağrısıyla askerler arasında isyana katılanlar ve Çar'dan yana tavır alanlar arasında bir çatışma da başlamış oldu. Sayıları 25 bini geçen isyancı askerler 27 Şubat günü kamyonlarla tüm şehri dolaştı, hapishaneler boşaltıldı. Aynı 27 Şubat günü 385 bin işçi genel grevdeydi.

Bu süreç içinde daha 23-25 Şubat'ta çeşitli işçi önderleri ve illegal sendikacıların görüşmeleri başlamış, 24 Şubat'ta kimi fabrikalarda işçi Sovyetleri için delege seçimleri başlamıştı bile. Hapishanelerin boşaltılmasıyla kurtarılan merkezi işçi grubunun üyelerinin inisiyatifli devralmasıyla Petersburg Sovyeti'nin kurulması için girişimler de hızlandı. Menşevik Gvozde'nin önderliğindeki işçi grubu, asker ve işçi kitlelerinin eşliğinde, Çar tarafından kapatılmasına rağmen kimi üyelerinin çalışmalarını sürdürdüğü Duma (meclis)'ya gittiler. Burada bazı Menşevik Duma üyeleri ile birlikte İşçi Temsilcileri Sovyeti Geçici Yürütme Komitesi oluşturuldu. Komite Sovyet delegeleri için seçim kararı aldı. Böylece ikili iktidar iyice somutlaşmış oldu: Çarın kapattığı Duma'dan arta kalanların oluşturduğu burjuva Geçici Duma Komitesi'nin oluşturduğu Geçici Hükümet ve işçi ve askerlerin sokaklardaki fiili iktidarının somutlandığı Petersburg Sovyeti...

Nihayet 28 Şubat'ta Çar'a bağlı son birlikler teslim olduğunda, artık tablo böyledir. Bir devrim, fiilen sona ermiş, ikincisi ise mayalanmaktadır...Ama henüz bu kadarı bile, stratejik çizgi bakımından 1848 Avrupa, 1871 Paris, 1905 Rusya'sının ayaklanma deneyimlerinin yetkin bir toplamıdır. Bu kez kitleler, ne barikatların arkasına saklanmışlardır, ne de duraksama göstermektedirler. "Sonuna kadar gitme" tavrı nettir.

F) Ara Çözümlerin Tükendiği Yer: Ekim 1917...

1917 yılının Şubat ve Ekim ayları arası, herhalde proletarya hareketinin siyasi tarihi açısından üzerinde en çok konuşulan, en çok ders çıkarılan dönemdir.

1917 Şubat'ında perde büyük bir karışıklığa doğru açılmıştır... Çarlık yıkılmıştır, ama karmaşa bütün hızıyla sürmektedir. Şubat sonrasında ortaya somut olarak iki irade, hatta iki iktidar çıkmıştır. Biri Kerensky hükümeti, diğeri ise Sovyetler... Hatta bir üçüncü iktidar gücü de taşranın derinliklerinde kanlı bir iç savaşı hazırlamaktadır: Eski Çarlık generalleri...

Aslında Petersburg Sovyeti başlangıçta kendisini bir iktidar organı olarak değil, "devrimci demokrasinin kontrol organı" olarak tanımlamaktadır; ama süreç içerisinde her şey değişir. Olaylar büyük bir hızla gelişmekte, süreç içerisinde özellikle barış ve toprak konularında en tutarlı tavrı koyan Bolşevikler güçlerini artırmaktadırlar. Örneğin Eylül ayında yapılan Duma seçimlerinde Bolşevik oylar 78.000'den 198.000'e yükselirken ve Moskova garnizonundaki askerlerin % 90'ı Bolşeviklere oy verirken, burjuva partiler ve Menşeviklerin, vb oyları trajik biçimde düşüşe geçmiştir.

Burada aslında artık klasik "milli kriz-devrimci durum" tanımı söz konusu değildir. Yani süreç bu tanımın çerçevesini çok aşmıştır, kriz bizzat hayatın kendisi olmuştur. Kimsenin bir şeyi yönetebildiği yoktur zaten, o güne dek yönetilenler ise kendi kendilerini yönetmekte henüz kararsızdırlar ama öte yandan sınıf içgüdüleri onlara "yeniden ipin ucunu kaptırmama"yı fısıldamaktadır. Bu devrim, 1848'de olduğu gibi "başka sömürücüleri iktidara getirerek" sonlanmayacaktır.

Yani, Nisan'daki "tezler", klasik "milli kriz" teorisiyle değil, inisiyatifi alıp ayaklanmayı gerçekleştirme sorunuyla ilgilidir. Lenin, sürecin belli bir aşamasında iktidarın alınabileceğini ve alınması gerektiğini söylemektedir; hatta iktidarı alıp almama sorunu, taşradaki beyaz orduların tehdidi düşünüldüğünde "ya iktidar-ya intihar" noktasına gelip dayanmıştır; ancak Lenin neredeyse Bolşeviklerin tümü ile bu konuda uzlaşmamaktadır. O konjoktüre ilişkin yanları da olmakla birlikte Lenin'in 3 ve 4 Temmuz 1917 ile Eylül ayını kıyasladığı makalesi, ayaklanma stratejisi açısından bir ders kitabı gibidir.

Çok kısaca özetlendiğinde Lenin, 3-4 Temmuz'da durumun ayaklanmanın zaferi için uygun olmadığını düşünmektedir; çünkü, a) Devrimin öncüsü olan sınıf henüz Bolşeviklerin arkasında değildir; b) devrimci coşku henüz büyük halk yığınını kazanmamıştır; c) düşman cephe ve kararsız küçük-burjuvazi arasında, "ciddi bir siyasal genişlikteki duraksamalar" yoktur; d) devrimci güçler "kentleri ne maddeten ne de siyasal olarak savunabilecek" güce ve prestije sahip değillerdir. Eylül ayında ise; a) devrimin öncüsü olan işçi sınıfı Bolşeviklerden yanadır; b) halkın çoğunluğu da devrimden yanadır; c) karşı cephedeki kararsızlık artmış, buna karşın ne yaptığını bilen partinin avantajı öne çıkmıştır; d) devrim artık kentleri, özellikle de Petersburg'u savunabilecek durumdadır.

Bu koşullar altında Lenin, en temel taleplere öncelik veren bir devrimin başarı şansının olduğunu düşünmekte, hatta artık iktidarı almamanın devrimin ölümü anlamına geleceğini söylemektedir. Böylece aslında onun tanımladığı durum, ayaklanma stratejisinin de klasik öğeleridir: "Orta yol yoktur. Beklemek olanaksızdır. Devrim mahv olur."

Aslında karşı-devrim de süreci zorlamakta ve devrimi kaçınılmaz kılmaktadır. 4 Temmuz'dan başlayarak sokaktaki işçilere ve Bolşevik partiye saldıran ve Lenin'le yoldaşları hakkında tutuklama kararı çıkaran burjuva hükümet, böylece işçileri kavgaya davet etmektedir. Şöyle diyor Lenin: "Rus devriminin barışçı bir yolla gelişmesi üzerine kurulan umutlar geri dönmek üzere sönmüştür. Nesnel durum şöyle görünmektedir: Ya askeri diktatörlüğün tam zaferi, ya da işçilerin silahlı ayaklanmasının zaferi!" Eylül sonunda yazdıkları ise çok daha nettir: "Kuşku yok ki, Eylül sonu, bize, Rus devrim tarihinin ve bütün görüşlere göre, dünya devrim tarihinin en büyük dönüm noktasını getirdi... Artık kuşkuya yer yok. Dünya proleter devriminin eşliğindeyiz."

Ve biz Rus bolşevikleri, biz, dünyanın, engin bir özgürlükten yararlanan yasal bir partiye, yirmi kadar gazeteye sahip bulunan tek proleter enternasyonalistleri olduğumuzdan, devrimci dönemde her iki başkent işçi ve asker vekilleri Sovyetleri ve yığınlar çoğunluğu bizden yana olduğundan, bize şu sözler söylenebilir ve gerçekte söylenmelidir de: 'Size çok şey verildi, sizden çok şey istenecek' (...) Bunalım olgunlaşmıştır. İşin içinde tüm Rus devriminin geleceği yatıyor. Bolşevik Partinin tüm onurudur söz konusu olan. İşin içinde sosyalizm için uluslararası işçi devriminin tüm geleceği yatıyor."

Artık her şey sınırdadır. Zorlu tartışmalardan sonra Lenin'in bütün ağırlığını koyması sonucu 10 Ekim günü toplanan Merkez Komitesi, 2 aleyhte (Zinovyev ve Kamenev) oya karşılık 10 oyla silahlı ayaklanmaya hazırlığa başlanılmasını ve bu iş için bir "komite"nin kurulmasına karar verdi. 16 Ekim günü Kamenev Merkez Komitesinden istifa eder ve partisiz bir sol yayın organında ayaklanma kararına neden karşı çıktığını açıklayan bir yazı yayınladı. Böylece ayaklanma bir anlamda açığa vurulmuştur ama yine de hazırlıklar ertelenmez. Bolşevik Parti, 25 Ekim günü toplanacak olan II. Tüm Rusya İşçi ve Askeri Sovyetleri Kongresi öncesinde iktidarın ele geçirilmesine karar verir.

Lenin'in bu konu üzerine son yazdıkları bir ayaklanmanın ne anlama geldiği konusunda eşsiz cümlelerdir:

"Bu satırları durumun son derece nazik olduğu 24 Ekim akşamı yazıyorum. Bugün için ayaklanmayı geciktirmenin ölüm olduğu gün gibi apaçık ortadadır. Yoldaşları bütün gücümle inandırma çabasındayım ki, şu anda, her şey kopma noktasına varmış bulunmaktadır ve öyle sorunlar gündeme girmiştir ki, bunları, ne konferanslar, ne de kongreler (Sovyetler kongreleri olsa bile) çözüme bağlayamaz, bu sorunları ancak halklar, kitleler, silahlanmış kitlelerin savaşımı çözümler. (...) Artık beklemek mümkün değildir. Bu, her şeyi yitirmek tehlikesini göze almak olur." 24 Ekim 1917 günü hazırlıklar tamamdır. Gece 03.00'te Aurora zırhlısı Kışlık Saray'ı topa tutar ve birkaç saat içinde Kışlık Saray ele geçirilir, bakanlar tutuklanır...İktidar artık Devrimci Askeri Komite'nin elindedir.

Petrograd Devrimci Askeri Komitesi'nin açıklaması şöyledir: "Rusya Yurttaşlarına, Geçici Hükümet devrilmiştir. Proletarya ile Petrograd Garnizonunun başında olan Petrograd Asker ve İşçi Temsilcileri Sovyetinin organı olan Devrimci Askeri Komite iktidarı ele almıştır."

Halkın, uğruna mücadele ettiği dava -ivedi bir demokratik barışın önerilmesi, büyük toprak mülkiyetinin ortadan kaldırılması, üretimin işçiler tarafından denetlenmesi, bir Sovyet Hükümetinin kurulması- kesinlikle kazanılmıştır.

Yaşasın Asker-Köylü ve İşçi Devrimi!
Petrograd Asker ve İşçi Temsilcileri Sovyeti
Devrimci Askeri Komite”
Bundan sonrası, inişli çıkışlı iktidar yıllarıdır...

G) Sonuç ya da Ayaklanma Stratejisi İçin Bir Özetleme Çabası...

“Başarmak için, ayaklanma bir komploya değil, bir partiye değil, ama öncü sınıfına dayanmalıdır. İşte birinci nokta. Ayaklanma halkın devrimci atılımına dayanmalıdır. İşte ikinci nokta. Ayaklanma, yükselen devrim tarihinin, halk öncüsünün etkinliğinin en güçlü olduğu, düşman saflarında ve devrimin güçsüz, kararsız, çelişki dolu dostlarının saflarında duraksamaların en güçlü oldukları bir dönüm noktasında patlak vermelidir; işte üçüncü nokta. Ayaklanma sorununu koyma biçiminde, Marksizmin blankicilikten ayrılması sonucunu veren üç koşul, işte bunlardır.”

Üç koşul ve üç temel kural... İşte bütün sürecin en özlü ifadesi budur...

Ama yine de biz 1905 ve 1917 çizgisi üzerinden ayaklanma stratejisi için bir özet yapmak istersek, şunları söylememiz gerekir:

a) Devrimci terminolojide “toplu ayaklanma” ya da “Sovyetik ayaklanma” olarak anılan stratejik anlayış, görüldüğü gibi bir milli kriz/devrimci durum noktasında patlayan ve devrimci irade ile buluştuğunda sonuna dek giden bir çizgidir. Klasik anlatımla, bütün ülkeyi kuşatan ve “her şeyi çivisinden çıkararak” bir krizin kitlelerin örgütlülük düzeyi ve partinin hazırlığı ile buluşması halinde, süreç “devrim aşaması” noktasına gelmektedir. Kuşkusuz bu, daha önce de vurguladığımız gibi diyalektik bir işleştir; devrimci durum aynı zamanda kitlelerin hareketi tarafından etkilen bir durumdur ve aynı zamanda onların örgütlülüğü de aynı kriz ortamında yükselmektedir.

b) Ancak yine de genel kural olarak bu devrimci durum, uzun yıllar boyunca savaş, ekonomik çöküntüler, vb. gibi olgular tarafından hazırlanan nispeten kısa bir süreçtir. Yani devrimci partinin “elini çabuk tutarak” hızla değerlendirmesi gereken kritik bir zaman aralığı söz konusudur. İşçi sınıfının “ayaklanma ile oynamaması gereken” uzun hazırlık yıllarının ardından yeni durumu hızla kavraması, kendi örgütsel yapısını, sloganlarını, taktiklerini, hatta ruh halini hızla uyarlaması hayati bir önem taşımaktadır. Sınıfın öncüsü bunları yapmadığında, bir devrim durumunun kendiliğinden ayaklanmalara yol açması mümkündür; ama gerçek bir devrimden söz edilemez.

c) Bir stratejik çizgi olarak ayaklanma, eski dönemin nispeten daha barışçıl yöntemlerini geride bırakarak genel grevler, kitle gösterileri ve silahlı işçi birliklerinin saldırılarını içeren komplike bir eylem hattı yaratarak ilerler. Bu, klasik deyimlerle söylersek “evrim dönemi”nin taktik ve mücadele-örgütlenme biçimlerinden “devrim dönemi”nin taktik ve mücadele-örgütlenme biçimlerine geçiş anlamına gelir. Devrim döneminde kendisini bütünüyle sokağa, sokak hareketinin meşruiyetine fırlatan parti, bu süreçte adeta kabuk değiştirir, bildirilerin yerini bombalar, protesto gösterilerinin yerini meydan okuyan silahlı birlikler alır.

d) Esas olarak kentleri ve emekçi nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgeleri, mahalleleri (Ekim’deki Viborg semti gibi) temel alan ayaklanma, hareket merkezini buraya inşa eder, zaman zaman savunma taktikleri uygulasa da tipik yöntem olarak bu “sağlam” bölgelerden düşmanın yönetim binalarının yoğunlaştığı kent merkezlerine doğru silahlı saldırıya girişir.

Kırlardaki müttefiklerini harekete geçirmeyi ihmal etmese de devrim, esas olarak kent ayaklanmalarını lokomotif olarak algılar.

e) İktidarı ele almayı hedefleyen her ayaklanma, şöyle ya da böyle, kurmak istediği yeni iktidarın nüvelerini ve organlarını yaratarak ilerler. Sonuç olarak bir devrim, halkın çoğunluğunu mevcut devlet mekanizmasından koparmak ve kendi iktidar alternatifini öne sürerek meşrulaştırmak durumundadır. Bu açıdan Ekim sürecinde oluşan “ikili iktidar” hali, kendine özgü nitelikler taşısa da, aslında her iktidara yürüyen bir ayaklanmanın önce yaratması, sonra da kendi lehine çözmesi gereken bir durum olarak gündemdedir. Ayaklanma stratejisinde bu durum, yine nispeten kısa süren bir durumdur; oysa ilerde göreceğimiz gibi örneğin uzun süreli halk savaşlarında aynı durum yıllara yayılan “kurtarılmış bölgeler” gibi başka biçimler alabilmektedir.

Hatta Vietnam örneğindeki gibi bir ülkenin ikiye ayrılması ve bu iki parçadan birindeki devrimci yönetimin ülkenin tümüne talip olması mümkündür. Çok kısaca ve tabii ki çok kabaca ayaklanma stratejisinin temel öğeleri böylece özetlenebilir. Bir ayaklanma klasiği olarak Rusya örneği, sonraki yıllarda -çoğu kez de zaman ve mekan dikkate alınmadan- birçok ülkedeki devrimler için model olarak alınmış, 1905 ve 1917'nin dersleri devrimciler tarafından defalarca tartışılmıştır. Ancak devrim süreci, yeni toplumsal durumlar ve olgularla zenginleşerek yolunu bulan bir süreçtir ve kendisini mücadele biçimleri sorununda asla sınırlamaz. Gelecek bölümlerde inceleyeceğimiz devrim stratejileri, bu diyalektik kuralın ifadesidir.

Şimdilik, bu bölümü bitirirken, Lenin'in eşsiz cümlelerini yeniden hatırlatmak istiyoruz: “Marksizm, mevcut toplumsal durum değiştiğiçe, kaçınılmaz olarak bu döneme katılanlarca bilinmeyen yeni mücadele biçimlerinin doğacağını kabul ederek, yalnızca o anda mümkün ve var olan mücadele biçimleriyle kendini hiçbir koşul altında sınırlamaz.”

İKİNCİ ANA BÖLÜM:

Doğu Avrupa Deneyimleri

1917 Ekim Devrimi, tartışmasız biçimde bütün insanlık tarihinin dönüm noktasıdır. O güne kadarki bütün başarılı ya da başarısız girişimlerden farklı olarak bu devrim, ezilenlerin gerçekten iktidar oldukları ve en önemlisi bu iktidarı kalıcı hale getirdikleri bir toplumsal harekettir. Gerçi Kışlık Saray'ın ele geçirilmesiyle hiçbir şey bitmemiştir; daha sonra açıklıkla birlikte milyonları aşan sayıda insanın canına mal olan iç savaş günleri gelmiş, Sovyet toprağı sürekli bir kuşatma altında yaşamış ve bütün bunların ardından emperyalist saldırganlık faşist sürülerin büyük saldırısına dek uzanan bir seyir izlemiştir ama sonuçta ne olursa olsun Ekim'de buz kırılmış, yol açılmıştır. Proletarya, yönetilmeye mahkum bir sınıf olduğu yolundaki burjuva önyargıyı kesin ve kalıcı bir biçimde parçalamıştır.

Öte yandan Ekim Devrimi, proletaryanın iktidar yürüyüşü ve bu yürüyüşün stratejisi bakımından da kendisinden önceki bütün deneyimleri kapsayan, içselleştirerek geliştiren, kalıcı teorik-pratik dersler yaratan bir hareket olmuştur. Bu bakımdan Ekim örneğinin, 20. yüzyıl boyunca defalarca tartışılması, yeni devrimler için genel bir model olarak benimsenmesi rastlantı değildir.

Model ya da şablon gibi kavramların Marksizme yabancı olması bir yana, Ekim'in ayrıntılarının değil ama deyim yerindeyse ruhunun bütün dünya devrimleri için bir örnek oluşturduğuna şüphe yoktur. Devrimci iradenin iktidar konusundaki tereddütsüzlüğü, kitleleri kazanarak sonuna kadar gitme ilkesi ve proletaryanın artık başka sınıfları değil kendisini iktidar yapma inisiyatifi bu devrimde son derece açıktır.

Ekim'in hemen ardından birbiri ardına patlayan Avrupa devrimleri, bütün bu temel kriterlerin -olumsuz biçimde de olsa- kanıtlandığı hareketler olarak tarihe geçmişlerdir. Aynı günlerde aslında dünyanın dört bir yanında devrimci bir kaynaşma ve ayaklanmalar, genel grevler, vb. vardır ama özellikle Alman ve Macar devrimleri, Rus devriminin umut bağladığı hareketler olarak özel bir öneme sahiptirler.

Almanya: Kahramanlık, Saflik ve İhanet

Kuşkusuz bu yazımızın asıl amacı, dünyadaki bütün devrimci deneyimleri ayrıntılarıyla incelemek değil; dikkatli okur dünyanın dört bir köşesinde patlayan irili ufaklı hareketlerin çoğunu atlayıp geçtiğimizi, biraz seçmeci davrandığımızı fark edecektir; ama doğrusu Almanya'nın son derece özgün bir örnek olduğunu da kabul etmek gerekiyor. Marksizmin beşiği olma onurunu taşıyan bu ülkenin, topu topu bir yüzyıl içerisinde en büyük devrimci çıkışlardan en rezil Nazi çukuruna dek yuvarlanmış olması son derece çarpıcıdır.

Aslında bir açıdan bakıldığında 1900'lerin Almanya'sı, devrimci strateji bakımından en büyük avantajlarla en kritik dezavantajların bir araya geldiği bir ülkedir. Avantajlar tartışmasızdır; sonuçta bu ülke Marksizmin doğum yeridir ve Avrupa'daki en güçlü sosyal demokrat partiye, işçi sınıfının kendi geçmişinden kaynaklanan zengin ayaklanma deneyimlerine sahiptir. Ama öte yandan aynı Almanya, Marksizmi tahrif ederek onun devrimci özünü sakatlayan, enternasyonalizm yerine sosyal-şovenizmin en iğrenç biçimlerini geçiren revizyonist eğilimlerin de doğum yeridir.

1900'lerin başından itibaren Alman sosyal demokrasisi adım adım sağa doğru kayarken bu eğilim sadece Alman topraklarıyla da sınırlı kalmamış, örneğin Rusya'daki sağcı akımların da esin kaynağı olmuştur. Elbette diyalektik olarak bakıldığında bu kaymayı yalnızca A ya da B parti önderinin kişisel tutumlarına bağlamak mümkün değildir. Gerçekte sorun daha derindir. Sorunun sınıfsal temeli, son derece açık bir biçimde işçi sınıfının içindeki bir üst tabakadır. Süreç içerisinde Avrupa'nın diğer ülkelerinde olduğu gibi Almanya'da da işçi sınıfının bir bölümünün düzene bağlanarak bir tür aristokrasi haline dönüşmesi, düzenle doğrudan hesaplaşmayı ve bir devrimi göze alamayan politik önderlikleri güçlendirmiş; öte yandan bu sağcı eğilimler de yine geri dönerek işçi kitlelerindeki düzene bağlanma eğilimini güçlendirerek iktidar perspektifini köreltmışlerdir.

O kadar ki, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde (SPD) kendini ortaya koyan bu eğilim, sonuçta işçi sınıfı tarihinin yüz karası olarak anılacak olan II. Enternasyonal oportünizmini ve en bayağısından sosyal-şovenizmi yaratmıştır.

Bu eğilimin yalnızca işçi aristokrasisi üzerinde değil, genel olarak işçi kitleleri içinde de güçlü olması, Alman devriminin felaketidir. Çünkü bu eğilimin kitleler üzerindeki en olumsuz etkisi, düzenden olduğu kadar, düzenin düşünme biçimlerinden de kopmamayı beraberinde getirmesidir.

Örneğin Alman devrimini inceleyen herhangi bir araştırmacının ilk fark edeceği şey, süreç boyunca bütün fırtınanın “konseyler iktidarı mı - eski türden parlamento mu” noktasında düğümlendiğidir. Deyim yerindeyse “dananın kuyruğunun koptuğu yer” burasıdır! Bütün devrim süreci boyunca, azınlıkta kalan devrimci güçler “işçi ve asker konseyleri” iktidarını kurmak isterken, SPD ve bütün diğer sağ eğilimler, mevcut parlamenter kurumların ve alışkanlıkların, vb. devamına oynamaktadırlar.

Ama işte zaten bir devrim de tam bu noktada kendisini ortaya koyar! Eskiden, eskinin kurumlarından, düşünme biçimlerinden kopmak ve yepyeni bir dünya ve yepyeni bir iktidar ilişkisi inşa etmek...

Alman devrimini kronolojik olarak inceleyecek değiliz; okurlarımız bunu ansiklopediler üzerinden ya da Rosa Luxemburg başta olmak üzere dönemin devrimci önderlerinin metinlerinden kolayca yapabilirler. Ancak sürece genel olarak ve en kritik dönemler üzerinden bakarsak, tablo özetle şöyledir.

Bir yanda, daha 1914'ten çok önceleri yakayı sosyal şovenizme ve düzen politikalarına kaptırmış olan SPD vardır. Diğer yanda ise Alman devriminin yüz akı denebilecek Spartakist hareket ve onun önderleri... Bu güçlerden birincisi, geleneklere dayanan bir etkinliğe sahiptir ve iniş çıkışlarla yaklaşık 4 yıl süren devrimci süreç boyunca bu gücünü şöyle ya da böyle korumuştur. En zayıf olduğu zamanda bile SPD, solun merkezi durumundadır.

Başlangıçta bir parti bile olmayan ve ancak sonradan Alman Komünist Partisi'ne (KPD) dönüşen Spartakistler ise sürecin en canlı zamanlarında bile atılgan ama zayıf bir yapılanmadır. Spartakistlerin de -birkaç kesinti dışında- içinde yer aldıkları Almanya Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi (USPD) ise SPD'den ayrılarak kurulmuş daha sol bir partidir ve aslında hatırı sayılır bir güce sahip olduğu halde zaman içerisinde yalpalamalardan ve SPD alışkanlıklarından kurtulamamıştır.

1917'den başlayarak genel grevlerle, asker ayaklanmaları ve sokak çatışmalarıyla devam eden devrimci süreç, işte bu tablo içinde akıp gitmektedir. Almanya, genel olarak aslında tipik bir devrimci durum-millî kriz yaşamaktadır. Kasım 1918 ayaklanması boyunca neredeyse bütün kentlerde İşçi ve Asker Konseyleri kurulmakta, sokaklar gitgide daha fazla kızıl bayraklı işçilerin eline geçmektedir. Ama hareketi körükleyenler büyük ölçüde devrimci güçler olduğu halde, sokaklarda yürüyen işçilerin çoğu hala SPD'lidir ve SPD önderliği yangını söndürmek ve kontrol altına almak için bu güce dayanmaktadır.

Daha doğrusu, Spartakistler bu kitleleri kazanıp onları iktidar yoluna yöneltememektedirler. Spartakistler, açık bir alternatif getiremeden ya da bu alternatifi inşa edecek güce sahip olmadan devrimi ilerletmek istemekte, ancak Alman işçi sınıfının çoğunluğu, savaşın yarattığı yıkıma karşı harekete geçmekle birlikte gelecek üzerine de net fikirlere sahip değildir; kendilerine “aşırı” gelen Spartakist öneriler yerine geleneksel partilerinin sesini dinlemeyi tercih etmektedir. Yani deyim yerindeyse devrimci durum olgunlaşmış, aslında kimsenin kimseyi yönetemediği bir durum ortaya çıkmıştır; ama devrim sürecinin sübjektif unsuru olan devrimci irade buna yeterince hazır değildir.

Sonuçta 9 Kasım 1918 akşamı Cumhuriyet ilan edildiğinde, bütün Almanya ayaktadır ama yeni iktidarın ne olacağı konusunda kitleler kararsızdır ve aslında Cumhuriyet'in ilanı da bir anlamda devrimin Spartakistlerin istediği yöne doğru kaymasını engellemek için bir manevradır. 9 Kasım günü sokaklar silahlı işçi ve asker kalabalıklarıyla doludur ve genel grev

hayatı felç etmiştir. İmparatorluğun son temsilcileri yetkilerini SPD başkanı Ebert'e teslim ederek sahneden çekilmişlerdir. Spartakistlerin önderi Liebknecht ise imparatorluk sarayının balkonundan "sosyalist cumhuriyet"i ilan etmiştir bile. Bu ortamda SPD, her tarafta çoktan kurulmuş olan İşçi ve Asker Konseylerini etkisizleştiren "Halk Temsilcileri Konseyi" dayatmasıyla gelecek ve kararsız USPD'yi de esneterek dediğini yaptıracaktır. 16 Aralık 1918'de yapılan ilk Almanya İşçi ve Asker Konseyleri Kongresi'nde 489 delegenin 289'u SPD'li, 90'ı USPD'li ve yalnızca 10'u Spartakisttir. Kalan yüz delege ise partisiz ve dağınık güçlerdir.

İşin açıkçası, bir taraf, yani Spartakistler, Rusya'yı örnek almakta, diğer taraf, yani SPD ise Rusya adını duyduğunda bile dehşete kapılmaktadır. Örneğin SPD liderlerinden Scheidemann, şöyle anlatmaktadır o günü: "Nereye gidildiğini şimdi açıkça gördüm. Liebknecht'in sloganını (bütün yetkiler işçi ve asker konseylerine) biliyordum, Almanya bir Rus eyaleti, Sovyetler'in bir kolu olacaktı. Hayır, hayır, bin kere hayır!"

Sonuç, Kongrenin bütün yetkilerini "Halk Temsilcileri Konseyi"ne devrederek kendisini ve devrimi siyasal olarak bitirmesidir. Bir süre sonra SPD her iki organda da tümüyle duruma hakim olacaktır.

Bundan sonrası artık inişli çıkışlı ayaklanmalar, çeşitli bölgelerde kurulup ezilen Konsey iktidarları ve bizzat SPD'nin yönettiği kanlı bastırmalarla geçecektir. Bu arada SPD, lümpenleri ve eski askerleri Freikorps adı altında özel birlikler olarak örgütlemekte ve tam bir "karşı-devrim çetesi" yaratmaktadır; ki bu çetenin üyelerinin çoğu sonradan, 1930'larda SS subayları olarak karşımıza çıkacaklardır. Ocak 1919'da Geçici Devrimci Komite kurarak ayaklanmaya girişen KPD güçleri ve devrimci işçiler ezilecek ve Rosa Luxemburg ile Karl Liebknecht'in yanında yüzlerce militan aynı Freikorps serserileri tarafından öldürülecektir. Elbette bu olaylardan ötürü devrim dalgası hemen geri çekilmeyecektir; daha sonra "Toplumsallaştırma Hareketi", Münih Konsey Cumhuriyeti, Berlin, Ruhr, Orta Almanya ayaklanmaları bir birini izleyecek ve hareketli dönem 1923'e kadar devam edecektir. Ama her seferinde olanlar, 1918'de olanların değişik boyutlardaki tekrarı gibidir. Önce devrimci inisiyatif, sonra SPD'nin süreci yozlaştırma girişimleri, sonra doğrudan terör ve devrimci inisiyatifin kendine güvensizliğini yenilgiyle ödemesi...

Tabloya bir bütün olarak baktığımızda ise gördüğümüz şey, Lenin'in 1905 dersleri için yazdıklarına geri dönerek anlaşılabilir. Gerçekten de Alman Devrimi, o derslerin pratikte yeniden sınanıp yeniden -ama negatif biçimde- kanıtlandığı bir süreçtir. Her şeyden önce 1918 Almanya'sında tipik bir devrim durumunun yaşandığı kuşkusuzdur; savaş (üstelik kaybedilmiş bir savaş) bütün iktisadi-politik hayatı felç etmiş, ülke fiilen yönetilemezlik içine girmiştir. Kitleler kendilerini yıkıma sürükleyen rejimin sonunun geldiği konusunda nettirler ve hareket halindedirler. Üstelik daha bir yıl önce benzer koşullarda işçi sınıfının iktidarı elde ettiği bir başka örnek, Rusya biraz doğuda parıldamaktadır.

Ancak Alman devrimci proletaryası ve onun eşsiz cesarete sahip önderleri, bütün çabalarına rağmen karşı cepheyi parçalayarak halk kitlelerinin çoğunluğunu kendi saflarına çekememişler, kendi hazırlamadıkları koşullarda, elverişsiz araçlarla, tecrit edilmiş ayaklanmalara mahkum olmuşlardır. Bunda kendi tereddüt ve hatalarının da payı olmakla

birlikte onların son derece elverişsiz koşullarda savaştıklarını unutmamak gerekir. İlginçtir, Alman Devriminin ilk birkaç ayından sonra savaş, doğrudan doğruya Alman burjuvazisi ile işçiler arasına cereyan etmemiş, asıl çatışma fiili olarak burjuvazinin çıkarlarını koruyan ve onun polis-ordu teşkilatını yeniden organize eden SPD ile devrimci proletarya arasında yaşanmıştır. Ve bu savaşta kitleleri durdukları yerden koparıp kendisine kazanamayan taraf, devrimciler yenilmiştir. Sonuç olarak denilebilir ki, Spartakistler açısından sorun, stratejik çizgi sorunu değil, taktik evrelerde düzen cephesini parçalayamama, kitleleri düzen unsurlarından koparamama sorunudur. Esasen bu konuda onların kafa karışıklıkları da rol oynamıştır.

Örneğin Spartakist söylem ve eylem her zaman son derece atılgandır; ama bu devrimci tutum çoğu kez gerçek tablo ile çakışmamaktadır. Daha doğrusu, süreç boyunca kitleler arasında yeterince güç sağlayamayan Spartakistler, devrimci ayaklanmanın en temel kuralı olan “inisiyatifi ele geçirme” kuralına aykırı olarak -bu kuralı bilseler de- sürekli biçimde kendi istemedikleri zamanlarda harekete zorlanmakta, karşı tarafın saldırılarına direnmektedir. Örneğin Rosa ve Liebknecht’in katledildiği son süreçte, SPD hükümetinin Spartakistlere karşı giriştiği hareket ve Spartakistlere yakın Berlin Emniyet Müdürü’nü görevden alma girişimi ayaklanmada etkili olmuştur. Bu, belki Ekim Devrimi’nden önce Kerensky hükümetinin Bolşevik gazetelere karşı giriştiği saldırıya biçimsel olarak benzemektedir ama o aşamada Bolşevikler artık Sovyet organlarında ve sokakta yeterince duruma hakimdirler. Oysa benzer bir saldırıyla karşılaşan KPD, yalnızca umutsuz bir ayaklanma başlatabilecek durumdadır. İşin trajik yanı, Rosa’nın da bu gerçeğin farkında olması, “radikalizmle oynamanın sakıncalarına” dikkat çekmesi ama sonuçta işçi sınıfının hazır olmadığı bu ayaklanmaya katılmayı da bir erdem olarak kabul etmesidir.

Sonuçta, Alman devriminin yenilgisi güçlü bir devrimci durumun devrime dönüştürülemediği olarak tarihe geçmiştir.

Macaristan: Kaçırılmış Bir Şans

“Macar Proletaryası daha şimdiden bizi geçmiş bulunuyor” diyordu Lenin, 1919 baharında: “Macar işçi yoldaşlar, proletaryanın gerçek diktatörlüğü platformunda bütün sosyalistleri birleştirerek Sovyet Rusya’dan daha iyi bir örnek gösterdiniz!”

Gerçekten de 1919 Mart’ında Budapeşte’deki durum muazzam bir önem taşımaktadır. 21 Mart günü, Macar sosyalistlerinin bütün sol güçleri bir araya getirerek iktidara el koydukları gün olarak tarihe geçmiştir.

Aslında Macaristan’da da devrimin ilk evreleri Alman deneyine benzer koşullarda yaşanmıştır. Orada da güçlü bir Sosyal-Demokrat parti (MSPD) geleneği vardır. 1918 Ekim-Kasım aylarında demokratik bir devrim sonucunda Ulusal Meclis ve Cumhuriyet ortaya çıktığında, Karolyi başkanlığındaki burjuva parti duruma hakimdir ama Sosyal Demokrat Parti’nin de tartışılmaz bir etkinliği vardır. Aynı günlerde Bela Kun’un önderliğinde yeni kurulan Macar Komünist Partisi (MKP) ise henüz çok zayıftır ama özellikle MSPD saflarında etkisini artırmaktadır. Yine işin başından beri işçi konseyleri Macaristan’ın her yerinde kurulmakta, ama iktidar yetkileri yine merkezi burjuva hükümette kalmaktadır. Bu yönüyle işler Almanya örneğine benzemektedir. Savaşın yıkımı nedeniyle devrimci durum açıkça kendini ortaya koymakta, monarşinin çöküşü sonrasında oluşan tabloda burjuva hükümet

açık bir “yönetememe” durumu sergilemektedir. Kitleler ise imparatorluk sonrasında eski rejime benzer bir kurumlaşma tarafından yönetilmek istememektedirler.

Bu kritik noktada MSPD önderliğinin asıl derdi yeni gelişen tehlikenin, yani komünistlerin ezilmesidir. Komünistlerin konseylerden atılması, gazetelerinin illegaliteye zorlanması, hep bu dönemin olaylarıdır. Bu arada MKP de kendisine yöneltilen saldırıya silahla karşılık vermektedir. Bu arada, aşağı yukarı Rosa’lara yapılan biçimde Bela Kun’un tutuklanması ve hapisanede linç edilerek ağır yaralanması tabloyu değiştirecek, MSPD saflarındaki çözüme bu olayla birlikte hızlanacaktır.

21 Mart 1919’a işte böyle gelinir. Fabrika ve kışla temsilcileri, komünistler ve artık solun etkisine girmiş olan MSPD’nin yaptıkları ortak toplantı yalnızca yarım saat sürer ve sonuçta hem birleşme, hem hapisteki Bela Kun’un çıkarılması, hem de Macar Sosyalist Konseyler Cumhuriyeti’nin ilan edilmesi kararları alınır. İlginçtir, MSPD’nin yirmide biri büyüklüğünde olan MKP’nin programı toplantıda aynen kabul edilmiştir; Bela Kun da konsey başkanıdır. O gece Devrim Hükümeti kurulur. Devrim Hükümeti, öncelikle işçi konseylerinin yeniden kurulmasını, el konulmuş fabrikaların öz-yönetimle bu konseyler tarafından yönetilmesini sağlar, büyük toprakların tümüne el koyar ve tarım kooperatiflerine verir, okulları devletleştirir ve konutların işçilere verilmesi kararını alır. En önemlisi de ilçelerden başlayarak yönetimin konseyler tarafından örgütlenmesidir. Sonuçta Macar proletaryası, Ekim Devrimi’nin yolunu seçmiş ve yürümektedir.

Ancak büyük bir kuşatma ve saldırı altında... Bu yeni devrimin boğulması için Romen ve Çek gericiliği emperyalistler tarafından harekete geçirilmiş ve bu iki devletin orduları saldırıya geçerek Budapeşte yakınlarına dek ilerlemişlerdir. Bu kez emperyalist dünya Rusya örneğinden çıkardığı derslerle davranmaktadır ve operasyonu yöneten bizzat İngiltere’dir. Bütün Macar gericiliği de ülkelerinin yabancı askerler tarafından işgaline açık onay vermektedirler. Kararsız unsurların gevşemesine karşın Budapeşte İşçi Konseyi, yeniden oluşturduğu Kızılordu ile direnme kararı almıştır. Ancak artık durum vahimdir. Rus Kızılordusu da iç savaşın sınırları tıkaması yüzünden yardım edememektedir ve bir süre sonra Macar Devrimi yalnız başına kalır. MSPD’nin sağ kanadı etkinlik kazanmakta, devrim tavizler verdiği halde yine de saldırı ve karışıklık hafiflememektedir. Haziran 1919’dan 1920 Mart’ına kadar geçen sürede bir yandan askeri saldırı, bir yandan artık yerlerde sürünen sağ sosyal demokratların ihaneti vardır. Sonunda Romen ordusu Budapeşte’ye girip Horthy adındaki azıllı gericiyi başa getirdiğinde katliam da başlayacaktır. Devrim günlerinde toplam ölü sayısı 700 civarında iken, beyaz terör birkaç haftada 5 bin işçinin kanına girecektir.

Sonuçta Macar Devrimi için söylenebilecek olan şey aslında onun ayaklanma ve devrimin klasik kurallarına uyduğu, esas olarak doğru bir yoldan yürüdüğü, ancak uluslar arası sınıf dengelerindeki zayıflık nedeniyle emperyalizmin ortak operasyonuna dayanamadığıdır. Sonuçta, 21 Mart’taki birlik havasının bozulmasının nedeni de aslında komünistlere asıl itibar sağlayan şeyin, enternasyonal dayanışmanın zayıflaması, dört bir yandan yürütülen saldırı karşısında güven duygusunun yitirilmesidir. Bütün proletarya güçlerini birleştirerek iktidara yürüme biçimindeki doğru stratejik anlayış, iktidarı koruma konusunda sıkıntı yaşamış, açıkçası uluslar arası komplo karşısında tutunmak mümkün olmamıştır.

Özgün Bir Deneyim Olarak İspanya ve “Rollerin Değişimi”

Alman ve Macar devrimlerinin yitilmesi, elbette dünya devrimi ve özel olarak Sovyet iktidarı açısından büyük talihsizliktir. Böylece umulan Avrupa patlaması gerçekleşmemiş, Sovyet iktidarı kuşatma koşullarında tek başına yoluna devam etmek zorunda kalmıştır. Burada uzun uzun değinmeyeceğiz ama bu durum, her bakımdan olumsuz bir etki yaratmış, hatta Sovyet devriminin içe kapanmasının da temellerini oluşturmuştur.

Yine de 1900'lerin ilk çeyreğinde uluslar arası proletaryanın oksijen kaynakları bitmiş değildir. Lenin'in ve Komünist Enternasyonal'in tam da bu sıralarda yüzünü Doğu'ya dönmesi, özellikle Hindistan gibi ciddi devrimci gelenekleri olan ülkelerin öne çıkışı bu bakımdan rastlantı değildir. Enternasyonal'in kendisini bir dünya partisi gibi örgütleyerek dünyanın bütün köşelerindeki hareketi yönlendirmeye çalışması, özellikle Doğu'ya ağırlık veren bir gezici militan kadrolar tarzının yaratılması, bir dizi sakıncanın yanında aslında tarihsel olarak önemli deneyimlerdir.

Bu süreçte bir sıçrama yaparak 1936'ların İspanya'sına gitmemizin nedeni ise keyfi değildir. Orada kaçırılan büyük fırsat ve İspanya sürecinin strateji bakımından özgünlüğü bu kararımızda rol oynuyor.

İspanya'nın özgünlüğü için belki de "rollerin değişimi" sözü tam uygun değildir; ama ne olursa olsun, gericielerin "ayaklandığı", işçi sınıfının ise "ayaklanmayı bastırmaya çalıştığı" bir durumun herhalde belli bir özgünlüğü olmalıdır.

İspanya aslında 1800'lerin sonuna dek uzanan geçmişiyle Avrupa'da solun geleneğinin en güçlü olduğu yerlerden biridir ve o günlerden başlayarak ayaklanmalarla anılır. Daha özgün bir olgu olarak İspanya, başından beri anarşizm/anarko-sendikalizmin de kitlesel düzeyde tutunabildiği bir ülkedir. Ayrıca İspanyol coğrafyası, bir yandan kendi içinde Bask ve Katalonya gibi çok ciddi ulusal sorunları barındırmakta, diğer yandan ise bir zamanların en büyük sömürgeci gücü olarak hala ciddi bir sömürgeler ağını elinde tutmaya çalışmaktadır. Bütün iç savaş boyunca Bask ve Katalan bölgeleri devrimin yanında önemli bir güç olmuşlar, ayrıca işçi sınıfı hareketinin de büyük aktörleri olarak süreçte yer almışlardır.

Sonuçta 1930'lara dek gelen tarih, İspanya'da çoğu kez Katalan bölgesinden başlayan büyük işçi hareketleri, kanla bastırılan ayaklanmalar ve yeniden toparlanmalar sürecidir. Bu süreçte İspanyol Komünist Partisi ve anarşist güçler ve onların etkin olduğu UGT ve CNT gibi büyük sendikal federasyonlar, ülkenin en ciddi politik güçleridir. Örneğin 1920'de İKP etkinliğindeki UGT 200 bin üyeye sahipken, anarşistlerin elindeki CNT'nin ise bir milyon üyesi vardır.

Aynı süreçte İspanya, klasik "devrimci durum-millî kriz" tanımının bütün temel noktalarına uygun bir noktadadır. 11 milyonluk çalışabilir nüfusun 8 milyonu açık bir yoksulluk içindedir ve bunların 5 milyonunu madenciler, fabrika ve tarım işçileri oluşturmaktadır. Topraksız işçilerin sayısı ise 2 milyondur. Buna karşın bir avuç ultra-zengin ve toprak sahibi kitlelerin nefretini kazanan bir şımarıklık içinde yaşamaktadırlar. Kitleler hareket halindedir; ancak istikrarlı bir politik partiden çok sendikal örgütlenmeler sürece daha fazla hakimdir.

14 Nisan 1931'de kral ülkeyi terk edip cumhuriyet ilan edildiğinde, çeşitli cumhuriyetçi burjuva partilerin yanında sol da artık etkindir. Bu süreçte irili ufaklı kralcı darbe girişimlerinin ardı arkası kesilmemekte, gerici güçler yeniden partileşmekte, cumhuriyetin tarım reformu saldırıya uğramakta ama bir yandan da sosyalistlerin (sosyal-demokratların) 58 milletvekiline sahip olduğu bir ortam yaşanmaktadır. Aynı süreçte Komünistler ise ancak

400 bin oy alabilmektedirler. Sağın ve faşistlerin yükselişine karşı başlayan ve neredeyse bir devrime dönüşen Asturias madencilerinin ayaklanması ve Asturias Komünü'nü ilan etmeleri, daha sonra bu hareketin büyük bir katliamla durdurulabilmesi ve diğer bütün genel grev dalgaları hep bu dönemin olaylarıdır.

1936 seçimlerine gelindiğinde ise sol cenah artık bir "Halk Cephesi" çatısı altındadır. Cumhuriyetçi partiler, sosyalist ve komünist partiler, Katalan ve Bask bölgelerinin devrimci ve milliyetçi örgütleri bir araya gelerek seçimlere birlikte girmekte, karşı tarafta ise kralcı-gerici-faşist cephe durmaktadır. Sonuç, Halk Cephesi'nin zaferidir. Halk Cephesi hükümeti hemen bir genel af ilan ederek işe başlayacak, faşist "Falanj" örgütü yasadışı ilan edilecektir. Bu arada toprak işgalleri kendiliğinden başlamıştır bile.

Elbette bu zafer, aynı zamanda karşı-devrimci ayaklanmanın hazırlıklarının da başlama tarihidir. Bir yandan faşist cinayetlerle kargaşa büyütülüyor, diğer yandan da Hitler ve Mussolini ile işbirliği içinde darbenin hazırlıkları yapılıyordu. Temmuz 1936'da Franco tarafından o dönem İspanyol sömürgeci olan Fas'ta başlayan ordu ayaklanması kısa sürede birçok bölgeyi ele geçirdi. Ayaklanmanın İspanya toprağındaki ayağı sinsice ve gizli olarak örgütlenmişti. Devrimcilerin güçlü olduğu birçok bölgede bile generaller önce "darbe-karşıtı" gibi görünmüş, daha sonra şok saldırılarla kentleri ele geçirmişlerdi. 70 bin civarında İtalyan askerinin karşı-devrim saflarında olması, hükümetin halka silah dağıtmaktaki tereddüdü sonuçta etkili olmaktadır. Geç de olsa harekete geçen cumhuriyet güçleri ve devrimci güçler olağanüstü kahramanlıklarla örülü muazzam bir direniş gösterdiler; uluslar arası tugaylar adı altındaki eşsiz enternasyonalist dayanışma da bu dönemin en büyük kazanımı oldu. İspanya'nın her köşesi, ama özellikle Madrid önleri, bu direnişin en sert geçtiği yerlerdi.

Ancak bu dönem, aynı zamanda Halk Cephesi güçlerinin de iç karışıklıklar yaşadığı, yeterince homojen bir birlik yaratamadığı bir dönem olarak tarihe geçti. İspanyol iç savaşı, bugün hala dünya solunda en çok tartışılan süreçlerin başında gelir ve biz bu çalışmamızın sınırlı çerçevesi içinde söz konusu tartışmalara değinmeyeceğiz. Ancak sonuçta kesin olan şey, tek tek parçaları itibarıyla olağanüstü kahramanlıklar sergileyen çok renkli ve çok parçalı İspanyol solunun tek bir yumruk halinde süreci karşılayamaması ve iç karışıklıkların önlenememesiydi.

Sonuçta Mayıs 1938'de Franco Madrid'e girdiğinde geride on binlerce ölü ve yenilgiye uğramış bir cumhuriyet ve başka ülkelere göç etmek zorunda kalan binlerce savaşçı vardır.

Bütün bu sürecin toplamına baktığımızda somut olarak bir "İspanyol Devrimi"nden söz edebilir miyiz; doğrusu bu şüphelidir. Sonuçta, Franco'nun yıktığı İspanyol II. Cumhuriyeti, bir proletarya diktatörlüğü ya da konseyler iktidarı değildir. Ama yine de 1938'e dek süren bu dönem, hükümetteki karışıklardan ve güç dengelerinden bağımsız olarak sokakların işçi sınıfına ait olduğu bir dönemdir ve herhalde gelecekte de bütün İspanya tarihinin en özgür zamanları olarak anımsanacaktır. Stratejik çizgi bakımından ele alındığında ise İspanyol iç savaşı, tereddüt ve saflığın karşı-devrimin vahşetiyle "ödüllendirildiği" bir trajedidir. Sınıfsal ve siyasal bileşiminin zayıflığından ötürü kendi düşmanlarını zamanında tepeleyemeyen, onların yaşamasına ve bütün hazırlıklarını rahat rahat yapmasına izin veren hükümet, göz göre göre gelen darbe karşısında savaşmaya hazır yüz binlerce emekçiyi yeterince silahlandıramayan politik örgütler, aslında yoksul köylüler arasında büyük prestije sahip olan solun toprak düzeni konusunda net davranamaması ve giderek Franko'nun bu alanda zemin

kazanması ve en önemlisi de faşist disipline sahip bir ordunun karşısında dağınık düzende yürütülen savaş biçimi, İspanya iç savaşının karakteristik çizgileridir.

Kuşkusuz bunlardan en önemlisi, sonuncusudur; çünkü sonuç olarak süreci büyük ölçüde askeri üstünlük belirlemiştir; Franko bir intikam ordusu olarak ele geçirdiği her bölgede kitleleri sindirirken devrimci cephe Madrid kapılarına kadar daraldıkça ülkenin geri kalanından kopmuş, artık bir savunma hareketi haline dönüşmüştür. Devrimci cephenin disiplinli bir ortak yönetimle kazanacağı büyük zaferler halinde, tablonun tersine döneceği kesindir; ama başarısız da budur.

Yani evet, sonuçta bu, belki bildiğimiz anlamda bir devrim değildir; söz konusu olan şey Macaristan'da ya da Rusya'da olduğu gibi proleter bir Sovyet ya da konseyler iktidarı değildir; ama İspanya, kendine özgü bir durumdur. Genel olarak İspanya'daki devrim cephesi, başka bir çok Avrupa ülkesinde bulunmayan büyük bir kitlesel enerjiye ve sokak deneyimine sahiptir; bu enerji ve deneyim, Franko'nun yenilgiye uğratılması halinde artık klasik burjuva cumhuriyetin çerçevesine sığmayacak kadar yüksek bir birikim yaratmıştır. Asıl talihsizlik de zaten işte budur. 1938 Mayıs'ında Avrupa'nın en büyük ve köklü ülkelerinden birinin dünya sosyalist cephesine dahil olması faşizm tarafından -emperyalist merkezlerin de onayıyla- önlenmiş, bunun yerine kırk yıllık kanlı bir diktatörlük İspanyol halkının başına bela olmuştur.

Doğu Avrupa, Balkanlar ve Gerillanın Yeniden Keşfi

Doğu Avrupa ve Balkanlar'daki devrimci savaş deneyimlerini ve Nazi sürülerinin kovulmasıyla birlikte ortaya çıkan halk cumhuriyetlerini ayrıntılı bir biçimde irdelemek, kuşkusuz böyle bir çalışma çerçevesinde mümkün değildir. Esasen birbirlerinden farklı özellikler gösteren bu direnişleri tek bir tanım içersine sığdırmak da pek kolay değildir; ancak yine de genel bir değerlendirme yapılabilir.

Bilindiği gibi solda zaman zaman bu direnişleri bir parça küçümseyen, 1945 sonrasında olup bitenlerin tümünü Kızılordu'nun durdurulamaz ilerleyişine bağlayan tartışmalar hep olmuştur. Hatta 1990 çöküşünden sonra da benzeri düşünceler ortaya atılmış, Balkanlar ve Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerin zaten temellerinin zayıf olduğu ima edilmiştir. Böylesi imalar bir ölçüde gerçeği ifade etse de toplam olarak içinde ciddi bir haksızlığı barındırmaktadır.

Her şeyden önce bu ülkelerdeki direnişler, düzeyleri, biçimleri, iç dinamikleri bakımından homojen bir bütünlük oluşturmamaktadırlar. Bu ülkelerin devrimci örgütlülükleri, bu örgütlerin güçleri ve diğer politik partilerle ilişkileri de aynı değildir. Elbette bunlardan bazıları için Müttelik ordular yerine Kızılordu'yla karşılaşmak bir şans olmuştur ama herhalde Kızılordu öncesinde bu ülkelerde tümüyle bir politik boşluk bulunduğu da söylenemez.

Burada asıl önemli olan bütün bu işgal ve anti-faşist direniş sürecinin temel unsurunun partizan/gerilla savaşı olmasıdır.

Bu süreç boyunca Avrupa halkları -yalnızca Balkanlar değil, Batı Avrupa halkları da- güçlü ve disiplinli bir işgal ordusuna karşı eski tarihsel deneyimlerine yeniden dönerek küçük-hareketli birliklerle yapılan savaşın avantajlarını keşfetmişler, kırlarda ya da şehirlerde işgal

ordularını yıpratana, onları geriletene ve hatta yenilgiye uğratan eylemler tarzını şöyle ya da böyle uygulamışlardır. Kimi ülkelerde bu, müttefik kuvvetlerin işini kolaylaştırma, onları sabotajlarla yıpratma amacını güderken, kimilerinde ise halk orduları şeklinde büyüyen daha kapsamlı ve güçlü organizasyonlar söz konusu olmuştur.

Bu arada, bütün direniş sürecinde iki merkez, İngiltere ve Sovyetler, bu partizan güçlerini kendi amaçları doğrultusunda desteklemişler, böylece aslında doğal olarak işgal sonrasındaki Avrupa tablosunu da etkilemek istemişlerdir. Örneğin Batı Avrupa'daki direnişler, Fransa, Belçika, vb. komünist partizanların süreçteki ağırlıklarına rağmen Londra'nın ağırlığı altındadırlar. Aslında Londra, Balkanlar ve Doğu Avrupa'da da boş durmamaktadır; örneğin Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya'da böyle çabaları vardır, ancak oradaki durum, Stalingrad'dan başlayan muazzam Kızılordu hamlesiyle değişmiş, dengeler yerinden oynamıştır.

Aslında bu ülkelerin neredeyse tümünde 1940'lara gelindiğinde şu ya da bu biçimiyle kendisini gösteren devrimci durumlar söz konusudur. Bazılarında 1918'lerde bastırılmış devrimler (Macaristan gibi) vardır, bazıları ise (Bulgaristan gibi) zaten 1917-1940 sürecinde ayaklanmalar yaşanmıştır.

Bu ülkelerin çoğunda işgal başlamadan hemen önceki yönetimler tümüyle zaaf içindedirler; büyük iktisadi-politik krizler yaşamakta ve istikrarsızlık içinde yüzmektedirler. Yani işgal öncesinde bu ülkelerin çoğunda -Almanların gelip bozduğu- burjuva anlamda bir "huzur" mevcut değildir. Ama işgal, doğası gereği, süreçleri hızlandırmış, bu toplumların en dinamik kesimlerini, yani işçi sınıfını ve genel olarak solu öne çıkarmıştır.

Sonuçta, amaçlar ve düzey ne olursa olsun, gerilla savaşı, bu sürecin karakteristik olgusudur.

Burada belki Sovyet partizanları, kuruluş biçimi ve amaçları bakımından diğerlerinden ayrılabilir; çünkü onlar çoğu kez doğrudan doğruya resmi Kızılordunun eğitim vererek planlı biçimde yarattığı birimlerdir. Alman ilerleyişinin hızı karşısında bizzat SBKP Merkez Komitesi'nin emriyle bölgelerde parti tarafından gizli üslerin, silah ve yiyecek depolarının, partizan birliklerinin inşası, bu birliklerin Kızılordu karargahlarında eğitilmesi, binlerce insanın kimlik bilgilerinin silinerek bu alana kaydırılması, tamamen planlı bir süreçtir.

Diğer ülkelerde ise işgalin şu ya da bu aşamasında komünistlere bağlı ya da değil, değişik partizan örgütlenmeleri ortaya çıkmıştır. Örneğin Polonya'da işgal sırasında hain ve işbirlikçi bir hükümet ve ordu söz konusu değildir; başından beri Polonya ordusu da işgale karşı direnmiştir. İşgal sırasında ise Komünistlerin "Halk Ordusu" adıyla kurdukları merkez giderek güçlenmiş, prestij kazanmış ama yine de diğer burjuva-ulusal güçler ağırlıklarını korumuşlardır. Örneğin 200 bin kişinin öldüğü büyük ve umutsuz Varşova ayaklanması, bu güçler tarafından, biraz da Kızılordu'dan önce davranmak, Polonya'yı sola teslim etmemek için gerçekleştirilmiştir. Ve tabii işgal sonrasında da halk cumhuriyetine geçiş sancılı olmuştur.

Savaşın başından itibaren Avrupa'da Almanlara en yoğun askeri desteği veren güç Romanya'nın faşist iktidarındır; Romen orduları Nazilerle birlikte Sovyet ülkesinin işgalinde açıkça rol almışlardır. Yoğun bir baskı ve vahşetle geçen süreçte, 1944'e dek Romanya'da komünistlerin etkisi yok denecek kadar azdır ve ciddiye alınabilir bir partizan hareketi görülmemiştir. Komünistler, ancak bu tarihten sonra siyasal sahnede daha aktiftirler ve

faşizmle işbirliği yaparak ülkeyi batırmış olan eski rejim karşısında en etkin güç hale gelmişlerdir.

Macaristan'ın işgali, 1918 devriminin kasabı Hortry rejiminin Nazilerle bir süre flört ettikten sonra Batılı müttefiklere göz kırpmaya başlamasıyla birlikte, Mart 1944'te gerçekleşmiş ve Nazi egemenliği komünistlere karşı büyük bir kıyım anlamına gelmiştir. Zaten illegal bir güç olan parti bir süre ciddi olarak ezilmiş, ancak Aralık 1944'te Kızılordu'nun yaklaşması ile birlikte komünistler ve başka ulusal güçler bir hükümet kurabilmişlerdir. Yine de ilk seçimlerde Komünistlerin alabildiği oy yüzde 17'yi geçmeyecektir.

Çekoslovakya'da daha 1935'lerde bile ülkedeki üçüncü parti düzeyinde olan, yüzde 25 oy alan Komünist Partisi, işgalci güçlere karşı sürdürülen illegal partizan direnişi sayesinde olağanüstü bir siyasi prestije sahip olmuştur. Bu nedendir ki Çek komünistleri, Kızılordu'nun gelişi sonrasında hükümette yer alacak konuma gelmişlerdir.

Balkanlarda ise durum son derece ilginçtir. Arnavutluk, Bulgaristan, Yugoslavya ve Yunanistan dörtlüsü, yukarıdaki örneklerden çok daha farklı bir yerde dururlar. Bu dört ülkede de gerilla savaşı, teknik bir kolaylığın ötesinde, politik olarak mücadelenin ekseninde rol oynamıştır.

Uzun yıllar boyunca katı bir baskı rejimiyle yönetilen Arnavutluk'taki komünist hareket aslında işgal yıllarında çok gençtir. Ama 1941'deki kuruluşundan kısa bir süre sonra (ki Yugoslavya Komünist Partisi'nin desteğiyle kurulmuştur) Arnavutluk Komünist Partisi, Ulusal Kurtuluş Hareketi'ni yaratarak ülkenin en büyük direniş hareketi haline geldi. Önce İtalyan, sonra Alman işgaline karşı tam da klasik anlamıyla gerilla/partizan savaşı yürüten AKP, savaşın sonunda 1. Partizan Ordusu ile Tiran'ı kurtardığında, zaten artık ülkenin iktidar olabilecek tek gücüdür, halk ordusuna ve başından beri oluşturulan halk iktidar organlarına sahiptir.

Bulgaristan'da ise komünist hareket, 1800'lerin son çeyreğine kadar giden tarihiyle güçlü ve köklü bir harekettir. Süreç içerisinde iç-faşist rejimlere karşı mücadele içerisinde güçlenen ve deneyim kazanan Bulgaristan Komünist Partisi, ayrıca belli bir ideolojik-politik olgunluk düzeyine ve prestijli önderlere de sahiptir, ülke içinde hatırı sayılır bir siyasi güçtür. 1923'teki faşist darbeye karşı kendi iç politik karmaşası yüzünden geç müdahale eden BKP, daha sonra çiftçi birliği ile kurduğu birleşik cephe ayaklanmasını başlatmış, bu ayaklanma sonuçta ezilse de daha sonrasına dersler bırakmıştır. 1924-25 yılları arası, faşist teröre karşı tipik şehir gerillası eylemleri ve partizan hareketi yaygındır, parti illegal basın gibi alanlarda da sistemli çalışmaya geçmiştir. 1925'te ezilen parti, 1927'de legal olarak ortaya çıktığında da seçimlerde 31 milletvekili çıkarabilmektedir. 1934'te yeni bir faşist darbe geldiğinde yine birleşik cephe direnişi sürecektir.

Yani işgal yıllarına gelindiğinde Bulgaristan belli bir tür gerilla deneyimine zaten sahip durumdadır. Bulgar gerillası öteden beri faşist rejimin kanlı katillerini, emniyet müdürlerini, vb. cezalandırmaya alışkındır. Bulgaristan'ı Sovyetlerin işgalinde güçlü bir lojistik arka plan olarak düşünen Hitler 680 bin askerini bu ülkeye yığdığında da anti-faşist cephe geleneği devam etmiş, BKP başka ulusal güçleri de kapsayan bir Vatan Cephesi'ni inşa etmiştir. Anti-faşist direnişin partizan birlikleri 1942'de artık 30 müfrezeeye ulaşmış durumdadır.

Bu süreçte efsanevi bir gerilla direnişi gösteren Bulgar komünistleri, genel olarak ülke içerisindeki en ciddi politik yapı olmayı başarmıştır. Kızılordu'nun ilerleyişi sonrasında ise

süreç daha da hızla ilerleyecek, BKP Merkez Komitesi 26 Ağustos 1944'te ayaklanma kararı alarak 8 Eylül'de Kızılordu'nun da desteğiyle ayaklanmayı gerçekleştirecektir. Daha ertesi günün akşamında, 9 Eylül'de artık ülkenin tek hakim siyasi gücü, Vatan Cephesi'dir. Öyle ki, 1945'te yapılan ilk seçimde 4.5 milyon oydan 3.3 milyonunu Vatan Cephesi alacaktır. Yani burada gerilla savaşıyla Kızılordu ilerleyişinin gerçek bir ortaklığı vardır ve gerilla sadece basit bir sabotajcı güç değildir.

Diğer iki örnek, Yugoslavya ve Yunanistan ise aslında son derece trajiktir. Bütün anti-faşist direniş süreci boyunca yazımızın konusu bakımından en gelişkin örnekleri oluşturan, gerilla/partizan savaşının klasik mantığına en uygun çizgileri izleyen bu iki ülke, ayrı ayrı sebeplerle olumsuz noktalara saplanmışlardır. Birincisi, (Yugoslavya) iktidar sonrasında sağa doğru kayarken, ikincisi (Yunanistan) ise sağ politikalar nedeniyle tasfiyeye uğramıştır. Ama yine de her iki örnek, son derece değerli derslerle doludur.

Özellikle Yugoslavya direnişi, sonradan kaydığı çizgi nedeniyle solda pek incelemeye değer bulunmaz ama aslında tipik halk savaşı çizgisinin oyun kurallarına en uygun olan süreçtir. Gerçekten de Yugoslav Komünist Partisi'nin organize ettiği partizan direnişi, özellikle iki bakımdan çok önemlidir. Birincisi bu direniş, işin başından itibaren, Almanların genel yenilgisine umut bağlayan bir yerden değil, doğrudan iktidarı hedefleyen bir gerilla hareketi üzerinden inşa edilmektedir. Kitleler arasından büyük bir meşruiyete sahip olan direniş, yalnızca sabotajlar yapan "işgal karşıtı" bir hareket olmanın ötesine geçerek, bir halk ordusuna ve halk savaşına dönüşmektedir.

Bunun bir sonucu olarak YKP, kontrol edebildiği her yerde "kurtarılmış bölgeler" yaratarak Halk Kurtuluş Komiteleri adı altında iktidar organları örgütlemektedir. Tito bu durumu şöyle anlatıyor: "... daha 1941 yılında, gerek köylerde gerekse kasabalarda yeni hükümetin ilk kuruluşlarına biçim vermeye, adını özelliğinden alan halk kurtuluş komiteleri dediğimiz örgütlerle yeni iktidar organları yaratmağa başladık." Ancak öte yandan aynı hareket, yine böyle bir savaşın mantığına uygun olarak hiçbir bölgeyi körü körüne savunmamakta, hareketli savaş uygulamakta, hatta zaman zaman sonradan efsane haline gelen büyük yarma hareketleriyle kendisini kuşatmalardan kurtarmaktadır.

YKP, Yugoslavya'nın siyasi hayatında yeni bir parti değildir. 1920'de yüzde 12 oyu ve 58 milletvekili olan bir partidir. Çeşitli ideolojik ve pratik iniş çıkışlar yaşayan parti, işgal başladığında ilgaldir ama yine de ülkenin en önemli muhalif gücüdür. Parti, 4 Temmuz 1941 günü halka silahlı mücadele çağrısı yaptıktan kısa süre sonra küçük gerilla gruplarını yaratmaya başlamış ve giderek büyük gerilla ordularına dek ulaşmıştır. Üstelik aynı süreçte YKP gerillası, sadece işgalcilere karşı değil, Hırvat faşistlerinin Ustaşa devletine ve Sırp milliyetçisi Çetnik çetelerine karşı da savaştaktadır.

Bu süreçte Komintern'in "ılımlılık" çağrılarına da kulak asmayan YKP, büyük ölçüde kendi gücüne dayanarak savaşmakta, bir süre sonra kurduğu Yugoslavya Anti-Faşist Halk Kurtuluş Konseyi ile çeşitli milliyetlerden halkların ortaklığını yaratmaktadır. "Bu Konsey'i Londra'daki sürgünde burjuva hükümetinin alternatifi olarak görmemek gerektiği" yolundaki Komintern uyarılarına rağmen YKP'nin böylece yarattığı aslında bir ikili iktidar durumudur. Sonuçta 200 bin kişilik partizan ordusunun baş edilemez gücünü yalnızca Komintern değil, İngiltere de kabul edecek ve onu "müttefik ordu" olarak niteleyecektir. 1944'te Kızılordu Yugoslavya'ya

girdiğinde Halk Ordusu da Belgrad yakınlarındadır ve Kızılordu ile Partizan Ordusu birlikte savaşarak Belgrad'ı alacaklardır.

Yazımızın sınırları gereği, daha sonra YKP ile SBKP arasında oluşan ayrılıklara ve anlaşmazlıklara, Tito'nun giderek sağa kayan çizgisine girmeyeceğiz. Ancak bütün bunlar bir yana, kesin olan şey, Yugoslavya direnişinin halk savaşı ve gerilla konusunda incelenmesi gereken tipik bir örnek olduğudur. Sonraki macerası nereye varmış olursa olsun işgal yıllarındaki YKP, klasik türdeki bir komünist parti örgütünün kendisini hızla gerilla örgütüne dönüştürmesi bakımından başarılıdır ve tiyatro gruplarından halk sağlığı ekiplerine, halk mahkemelerinden yerel iktidar organlarına dek Yugoslav Halk Ordusu, bu tür komplike gerilla savaşının iyi örneklerini bize vermektedir.

Yunanistan ise kuşkusuz her şeyden önce yirminci yüzyılın talihsizliklerinden biridir.

Yunan Komünist hareketi de aynen Bulgar ve Yugoslav hareketleri gibi köklü ve güçlü geleneklere sahiptir. 1936'daki faşist Metaksas diktatörlüğüne dek Yunan Komünist Partisi (KKE) zaman zaman çeşitli baskılarla budansa da hem seçimlerde hem de toplumsal hayatta etkin güçlerden biridir. Partinin ideolojik hayatı oldukça karışıktır ve her zaman çok tartışmalı süreçler yaşanmıştır ama yine de ülkedeki toplumsal bir güçtür. İşgal başladığında ise önce Selanik bölgesinde kendiliğinden oluşan gerilla birlikleri, daha sonra KKE ve işgal karşıtı bütün ulusal güçleri kapsayan Ulusal Kurtuluş Cephesi (EAM)'ın kuruluşuyla sıçrama yapacak, EAM'a bağlı olarak Ulusal Halk Kurtuluş Ordusu (ELAS)'ın kurulması gerçekleşecektir. 1942'de 15 kişilik ELAS birliğine hitaben "yakında on binlerce kişilik bir ordu olacağız" diye konuşan Komutan Aris'in dediği gerçekleşecek ve ELAS bir yıl sonra gerçekten de büyük bir halk ordusuna dönüşecektir.

Ülkede İngilizlerin yönlendirdiği başka burjuva direniş güçleri de vardır ama işin belli bir noktasından sonra dağlara artık ELAS hakimdir ve EAM'da fiili olarak KKE'nin etkinliği altındadır. Ancak bu mucizevi avantaja karşın Yunan direnişinin en büyük sorunu, kalıplaşmış kafalara sahip KKE yöneticilerinin elindeki gücün önemini anlamaması, bu güce karşı bir kuşkuyla yaklaşarak adeta kendi kuvvetinden ürkmesi ve en önemlisi de esas olarak kırlarda yürütülen bu savaşı bürokratik bir parti mekanizmasıyla yönetmeye kalkmasıdır.

Başka bir deyişle, klasik türden kent hareketine ve milli kriz kavramının klişe tanımına körü körüne bağlı olan KKE, ELAS'ın dayandığı muazzam kırsal potansiyeli anlamamakta, bu alana ilişkin programatik bir yaklaşım da geliştirmemektedir. ELAS onun için mücadelenin temel unsuru olmamış, her zaman partinin silahlı kolu olarak kalmıştır. Başlangıçta aslında klasik bir parti olan Yugoslav Komünist Partisi, mücadele mantığını, temel mücadele belirlemesini ve örgütsel yapısını hızla dönüştürerek bir politik-askeri yapı haline gelirken, ondan daha fazla "komünist" olan KKE'nin aynı yeteneği gösterememesi son derece çarpıcıdır.

Nazi işgaline karşı direnişle başlayarak savaş sonrasında İngiliz-ABD kuklası faşist Yunan hükümetleri döneminde iç savaş olarak devam eden bütün süreç, elbette bu yazı içerisinde özetlenemeyecek kadar karmaşık ve uzun bir süreçtir. Ancak kuşbakışı olarak tablonun tamamına bakıldığında görülen olgu şudur: Başta İngiltere ve ABD olmak üzere emperyalist dünya, savaş içinde ve sonrasında Doğu Avrupa ve Balkanlarda yaşanan felaketle bir daha karşı karşıya gelmemek için Yunanistan'a özel olarak ağırlık vererek sosyalist bir gelişmenin önünü kesmek isterken, Sovyetler Birliği ise dönemin dünya tablosu içinde Yunanistan'daki bir devrimci iktidar olasılığını hesap dışı tutmakta, bu olasılığa en iyimser deyimle "soğuk"

bakmaktadır. Daha Almanlar tümüyle kovulmadan bile İngiltere ikinci bir işgal gücü olarak ülkededir ve Yunan faşistlerini organize ederek solu ezmeye başlamıştır.

Bu süreç boyunca ELAS, sadece Almanlara karşı değil, İngilizlerin desteklediği türlü çeşitli sağcı çetelere karşı da savaşmakta ve bu arada Atina dahil büyük kentler de ayaklanmalarla sarsılmaktadır. 70 bine ulaşan büyük gücüyle Atina'yı bile kontrol edebilen ELAS'ın yöneticileri (efsanevi komutan Aris başta olmak üzere) nihai zaferin bu yolla sağlanabileceğini, halk savaşı yolundan iktidara kadar yürünmesi gerektiğini düşünürlerken KKE hala tereddüt ve oyalanma içindedir. Sonuç hazindir: 1945'te ELAS tasfiye edilir ve silahlar İngilizlere teslim edilirken bunu kabul etmeyenler (Aris dahil) fiziki olarak ortadan kaldırılmaktadır; üç beş ay sonra da ELAS'ın savaşçıların çoğu ya tutukludur ya da boğazlanmıştır. Bu tarihten sonra artık İngiliz ve ABD büyükelçilerinin yönettiği Yunanistan'da binlerce eski ELAS'çı idama mahkumdur, 80 bine yakın insan toplama kamplarındadır.

Daha sonraları, 1946'da KKE, Demokratik Ordu'yu kurarak (bu kez gecikmiş bir refleksle) iç savaşı başlattığında kısa sürede yine 20 bin savaşçıya ulaşılmıştır ama artık karşı cephede işin başında ABD vardır ve bir yandan ülkeye 2 milyar dolar yardım akıtılırken, diğer yandan faşist Yunan ordusu muazzam olanaklarla, ağır silahlarla donatılmaktadır. Sonuç, yine hüsrandır. Savaşmaktan yorulmayan Yunan emekçileri kendi savaşından ürken, kendi başlattığı savaşı içine sindiremeyen önderliklerden yorulmuştur.

16 Ekim 1949'da KKE bürokrasisinin önderi Zaharyadis "artık silahlı mücadeleyi sürdürmenin bir küçük burjuva tavrı olacağını" söyleyerek iç savaşı sona erdirdiğinde hala on binlerce devrim savaşçısı çaresizce Arnavutluk'a ve Bulgaristan'a sığınmaya çalışmaktadırlar. "Partinin başlangıçta silahlı mücadeleyi kararlı bir şekilde savunmayıp bir şantaj aracı olarak kullandığını, silahlı mücadelenin ülke çapında etkin gerilla eylemleriyle sürdürülmesi ve Demokratik Ordu'yu statik bir konuma sokan düzenli ordu anlayışından vazgeçilmesi gerektiğini" söyleyen "Demokratik Ordu" komutanı Markos Vafyadis ise aynı önderlik tarafından oportünist olmakla suçlanmaktadır. Yani ortada barışı da savaşı da usulüne uygun yürütmeyen, kendi başlattığı iç savaşı bin türlü tereddütle kısırlaştıran bir önderlik vardır.

Sonuç olarak, konumuz açısından sürece yeniden baktığımızda söylenebilecek olan şey, Yunan iç savaşının kafası klasik formüllere ve uluslar arası denge hesaplarına takılı kalmış olan statükocu bir önderliğin trajedisi olduğudur. Gerçekten de, Yunanistan gibi büyük devrimci potansiyele sahip bir ülkenin enerjisinin bu biçimde yok edilmesi, gerçekleşmesi pekala mümkün olan bir devrimin kırılması ciddi bir günah sayılmalıdır. Bu süreçte Stalin ve Sovyet politikalarının rolü üzerine çok şey söylenebilir ve zaten söylenmiştir de; üstelik bu olumsuz etki üzerine söylenenlerin çoğunun da doğru olduğunu düşünebiliriz. Ama sorun bu kadar da basit değildir.

Yugoslavya ve Çin örneklerinde görüldüğü gibi bir partinin kendi yolundan yürümesi de mümkündür. Dolayısıyla Yunanistan trajedisi, esas olarak, kendi ülkesinin gerçekliğini anlamak ve ortaya devrimci irade koymak yerine, şablonlara sarılan, halkın gücü dışındaki güçlere bel bağlayan bir anlayışın ürünüdür. Bu yıkımın temel sebebi, Zaharyadis önderliğinin Lenin'i anlamayan Kautsky ile, Mao'yu anlamayan Kruşçev ile aynı hamurdan olması, aynı düşünme biçimine sahip olmasıdır. Kendi kurduğu gerilla ordusundan ta en başından beri

korkan, bu büyük halk iradesini bir devrim imkanı olarak değil pazarlık ve baskı aracı olarak kullanan önderlik, devrimin sonunu hazırlamıştır.

Üstelik, aynı kafa yapısı, daha sonra da bu tarihsel yıkımdan ders almamıştır; nitekim 1961'deki KKE kongresi, partinin iç savaş kararını "sol sektör" bir eğilim olarak tanımlayacak ve mahkum edecektir! Gerekçe, kitlelerin böyle bir savaş için hazır olmamasıdır; KKE'ye göre o dönem yapılması gereken "İngilizler dışarı!" ve "Normal Demokratik Hayat!" sloganlarıyla seçimlere girmek ve güç biriktirmektir!

Genel olarak yukarıdaki örneklerin tümü üzerine yeniden düşünersek, fark edeceğimiz en temel gerçek, özellikle Balkanlardaki sürecin (ve aslında İtalya, Fransa gibi örneklerin de) devrimci durum ve evrim-devrim aşamaları, mücadeleye nereden başlanacağı gibi konularda klasik anlayışları zorladığıdır. Bu deneyimlerin, olumlu ya da olumsuz sonuçlarıyla kanıtlandığı olgu, devrimci stratejik çizgi sorununun yalnızca üretici güçlerin düzeyine ya da iktisadi verilere bağlı olmadığı, bu sorunun esas olarak politik düzlemde kendisini ortaya koyduğudur.

Ekim örneğinden hareketle bir model gibi kalıplaştırılan tipik düşünme biçimi, (uzun süren evrim dönemi, kısa süren devrimci durum ve topyekun kent ayaklanması) bu ülkelerde somut gerçeğin karşısında çözümsüz kalmış, bu gerçeği doğru kavrayarak yeni bir yorumla kendilerini dönüştüren partiler başarıyı yakalamışlardır. Her şeyden önce (işgal öncesindeki durumlar bir yana) bizzat işgalin kendisi klasik milli kriz kavramını değiştirmiş ve bir devrim durumunu en baştan itibaren üretmiştir, ki bu gerçek, silahlı mücadeleyi ve gerilla birliklerini, giderek halk ordularını işin en başında sürecin ekseni hale getirmiş, politik ve askeri gücün birlikte büyütülmesini, örgütün politik-askeri bir kompleks biçimde yeniden düzenlenmesini zorunlu kılmıştır. Bu gerçeği kavrayabilenler, "klasik parti merkezi" ve "silahlı kol" ayrımını aşmışlar ve çoğu durumda hareketin bütün merkezi yapısını ve organlarını da gerilla savaşının alanlarına taşımışlardır. "Parti önderliği" ile "halk ordusu komutanlığı" böylece aynı süreçte iç içe geçmiştir. Bunu kavrayamayanlar ise - Yunanistan örneğinde olduğu gibi- tasfiyeye uğramışlardır.

www.THKP-C.com